

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”

*Присвячується 130-річчю
з дня заснування
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут» та
15-річчю
кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами
НТУ «ХПІ»*

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

Збірник наукових праць

*За матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції
14-15 травня 2015 року*

**ІДЕЇ АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА У ПРАЦЯХ ЙОГО
УЧНІВ І СОРАТНИКІВ**

Випуск 43 (47), частина 2

*За редакцією
доктора технічних наук, професора
Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО
і члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук
України, доктора педагогічних наук, професора,
О.Г. РОМАНОВСЬКОГО*

Харків НТУ «ХПІ» 2015

ББК 74в7

П78

УДК 378:37.03+316.344.42

Рецензенти: **Р. С. Гуревич**, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
В. В. Рибалка, доктор психологічних наук, професор
В.О. Лозовой, доктор філософських наук, професор

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ №7762 від 21.08.2003 р.

**ВКЛЮЧЕНИЙ У ДОВІДНИК ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ БАЗИ ДАНИХ ULRISCH'S PERIODICALS
DIRECTORY (NEW JERSEY, USA)**

Друкується за рішенням Вченої ради Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", протокол № 6 від 29.05.2015 р.

Редакційна колегія:

В. Г. Кремень, д-р. філос. н., професор, академік НАН України і НАПН України (голова)
Л. Л. Товажнянський, д-р. техн. н., професор, почесний академік НАПН України (співголова)
О. Г. Романовський, д-р. пед. н., професор, член-кореспондент НАПНУ (заступник голови)
В. М. Бабасв, д-р. держ. упр., професор
В. П. Андрущенко, д-р. філос. н., професор, академік НАПН України
Н. Г. Ничкало, д-р. пед. н., професор, академік НАПН України
І. Д. Бех, д-р. психол. н., професор, академік НАПН України
В. І. Лугувий, д-р. пед. н., професор, академік НАПН України
В. Ю. Биков, д-р. техн. н., професор, академік НАПН України
С. О. Сисосва, д-р. пед. н., професор, член-кор. НАПН України
Г. О. Балд, д-р. психол. н., професор, член-кор. НАПН України
Р. С. Гуревич, д-р. пед. н., професор, член-кор. НАПН України
В. М. Князєв, д-р. філос. н., професор
П. І. Надолішний, д-р. держ. упр., професор
В. П. Тронь, д-р. держ. упр., професор,
В. В. Рибалка, д-р. психол. н., професор
Т. І. Сущенко, д-р. пед. н., професор
М. П. Лещенко, д-р. пед. н., професор
В. О. Моляко, д-р. психол. н., професор
Н. А. Побірченко, д-р. психол. н., професор
Л. П. Пуховська, д-р. пед. н., професор
О. М. Пехота, д-р. пед. н., професор
В. В. Корженко, д-р. філос. н., професор
А. І. Грабченко, д-р. техн. н., професор
Є. Є. Александров, д-р. техн. н., професор
М. Д. Годлевський, д-р. техн. н., професор
О. С. Куценко, д-р. техн. н., професор
В. Б. Самородов, д-р. техн. н., професор
О. С. Пономарьов, професор
С. М. Пазинич, д-р. філософії, професор
А. О. Мамалуй, д-р. фіз.-мат. н., професор
О. А. Ігнатюк, д-р. пед. н., професор
Н. В. Підбуцька, к.пед. н., доцент (відповідальний секретар)

Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти [Текст] : П78
зб. наук. праць / за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. – Вип. 43 (47) частина 2. – Харків: НТУ "ХПІ",
2015. – 180 с.

Розглянуто психолого-педагогічні аспекти проблем підготовки фахівця, теоретико-практичні компоненти теорії управління, компоненти інноваційної складової розвитку освіти, психологічні проблеми соціального життя. Проаналізовано питання удосконалення рівня підготовки фахівця та інноваційних аспектів у сфері освіти та управління.

Адресовано науковим працівникам, педагогам, аспірантам, тим хто займається дослідженням проблем підготовки гуманітарно-технічної еліти.

ББК 74в7

ISSN 2078-7812

© Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", 2015

І РОЗДІЛ
КОНЦЕПЦІЯ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА І.А. ЗЯЗЮНА
ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378

*О.Г. Романовський,
м. Харків, Україна*

**РОЛЬ АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА У НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ ТА
ПСИХОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ ТА
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ХАРКІВСЬ-
КИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Академік Іван Зязюн – великий педагог і філософ сучасності, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, академік НАПН України, з яким ми, на жаль, передчасно попрощалися .

Ректорат, науково-педагогічні працівники НТУ "ХПІ" впевнені, що нам поталанило багато років співпрацювати з Національною академією педагогічних наук України, її структурним підрозділом - Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих - і, безумовно, її керівником - академіком І.А. Зязюном.

Багато наших педагогічних починань були ініційовані Іваном Андрійовичем або реалізовані за його персональної підтримки.

Як важливо на одному з перехресть земних доріг зустріти людину, яка допоможе побачити нові обрії, підтримає в пошуку життєвої мети, мудрою порадою або рішучим вчинком підштовхне до вибору нового шляху, важкого, але єдино правильного для тебе.

Іван Андрійович Зязюн в моїй долі, як, напевно, і в долях усіх його численних учнів і послідовників, був саме такою людиною. Своєю унікальною харизмою він міг вплинути практично на будь-кого, хто перебував з ним у діалозі. Саме він став натхненником і науковим консультантом моєї докторської дисертації – першої докторської дисертації з педагогіки в НТУ "ХПІ".

Іван Андрійович як людина володів особливим даром не тільки переконувати, але і надихати тих, хто знаходився поряд із ним. Він мислив масштабніше й бачив далі багатьох із нас. Він послідовно відстоював необхідність посилення гуманітарного складника, в першу чергу, технічної освіти.

Неодноразово Іван Андрійович наголошував на визначальній ролі освіти не тільки в розвитку особистості, а й суспільства в цілому. Він писав: "Освіта є життєвою необхідністю кожної людини. Лише завдяки їй уможлиблюється суспільне відтворення Людини на культурному, науковому, економічному, технологічному, ідеологічному, політичному, мистецькому, релігійному та інших рівнях. Через Людину ... відбувається прогресивний поступ держави і її народу. Державою-лідером у світі буде та, яка створить найбільш ефективну систему шкіл, коледжів, ліцеїв, гімназій, щоб максимально розвивати інтелектуальний і морально-почуттєвий потенціал своїх громадян".

Він докладав величезних зусиль для розширення системи освіти в Україні.

За його ініціативи та за підтримки Національної академії педагогічних наук 2000 року в нашому університеті було створено першу серед технічних вишів України кафедру педагогіки і психології управління соціальними системами. Наші спільні з ректором ХПІ професором Леонідом Леонідовичем ТОВАЖНЯНСЬКИМ дії з відкриття кафедри були схвалені і підтримані Іваном Андрійовичем. І підтримка ця була вирішальною!

Аналіз ситуації 90-х років свідчив про значне зниження духовно-моральних начал практично в усіх сферах діяльності в країні. І в першу чергу це стосувалося управлінських кадрів.

Усвідомлюючи, що найважливіша роль у відродженні країни належить молодим фахівцям, Іван Андрійович приділяв величезну увагу їх вихованню.

Надаючи допомогу у створенні кафедри, Іван Андрійович спрямовував нас на необхідність посилення насамперед гуманістичного складника підготовки молодих фахівців. Викладачі кафедри розуміли, що подолання глибокої кризи неможливе без формування нового покоління національної управлінської еліти, яку може і повинна підготувати вища школа.

Молоді фахівці мають бути не тільки професійними і відповідальними особистостями, а й духовно багатими, високоморальними, творчими людьми. Вони повинні бачити складні соціально-економічні проблеми країни, невідкладне вирішення яких має стати їхнім професійним і людським обов'язком. І тому завдання вищої школи - прищепити молодим фахівцям почуття причетності до долі народу і країни та сформувати їх особисту за неї відповідальність.

Виходячи з розуміння такої освітньої парадигми вищої технічної школи, 2000 року мною разом із проф. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИМ і проф. О.С. Пономарьовим була розроблена Концепція формування гуманітарно-

технічної еліти. У ній обгрунтовано новий підхід до вибору цілей і змісту технічної освіти, до технологій підготовки фахівців 21 століття, які й мають скласти ядро гуманітарно-технічної еліти України, забезпечити їй соціально-економічне та духовне відродження.

Іван Андрійович на всіх рівнях активно підтримував нашу інноваційну Концепцію. Більше того, конкретними практичними розробками її буквально пронизували положення вчення академіка Зязюна про педагогіку Добра, проповідування толерантного ставлення до особистості учня при безумовній ролі Вчителя, постійне прагнення до зростання педагогічної майстерності та професійних досягнень.

Розуміючи, що склад кафедри тільки почав формуватися, Іван Андрійович запропонував нам практичну допомогу з боку співробітників Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, який він очолював.

Між нами було налагоджено продуктивну взаємодію.

Потім, завдяки йому, ці зв'язки стали поступово розширюватися і ми уклали договори про співпрацю з іншими інститутами НАПН України:

- Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання (директор - академік Валерій Юхимович Биков);
- Інститутом проблем виховання (директор - академік Іван Дмитрович Бех);
- Університетом менеджменту освіти (директор - академік Віктор Васильович Олійник), а потім і з іншими інститутами.

І в цій нашій постійній взаємодії з колегами її центром, сполучною ланкою в Національній академії педагогічних наук завжди був Іван Андрійович!

Однією з форм співпраці кафедри та НАПН України стала реалізація ідеї Івана Андрійовича Зязюна про спільне проведення педагогічних читань, де обговорювалися питання, що стосуються розвитку педагогічних і психологічних наук, удосконалення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників, педагогічної культури викладачів, вдосконалення навчальних програм.

Уже в перший рік проведення Педагогічних читань для участі в конференції приїхали 4 академіки, 5 членів-кореспондентів, 39 докторів наук. Під час пленарних та секційних засідань, а також при особистих контактах співробітники кафедри отримували безцінні поради щодо вдосконалення педагогічної майстерності, напрямів наукових досліджень, а також практичні рекомендації з викладання. Ці конференції стали традиційними. На них і в Харків, і в Алушту Іван Андрійович і його вірний

друг і соратниця академік Неллі Григорівна Ничкало завжди приїжджали з чудовою командою своїх учнів і сподвижників.

Неоціненна допомога Івана Андрійовича і в налагодженні наших зв'язків із зарубіжними колегами. Його авторитет відіграв ключову роль у забезпеченні високого міжнародного представництва на наших конференціях. Зокрема, він організував нашу спільну роботу з кращими педагогами Польщі та їх керівником - академіком Тадеушем Левовіцкі.

Завдяки цій співпраці науково-теоретичний потенціал кафедри значно зріс, вона зміцніла, почала ростити свої власні наукові кадри.

Особливу увагу викладачі кафедри приділяли проблемам забезпечення навчального процесу, а також розвитку і впровадженню Концепції формування національної гуманітарно-технічної еліти.

Не можу не сказати слова подяки Івану Андрійовичу за підтримку та дієву допомогу у створенні в НТУ "ХП" наукової школи з педагогіки та психології.

Ми відчували його дієву підтримку і при створенні власної аспірантури з педагогіки і психології, і при консультуванні наших аспірантів і здобувачів, і при отриманні відгуків на автореферати, і при опонування наших дисертантів.

За підтримки Івана Андрійовича за минулий час було захищено:

- 3 докторські дисертації з педагогіки;
- 18 кандидатських дисертацій з педагогіки;
- 3 дисертації з психології.

Одним з найбільш продуктивних напрямів співробітництва НТУ «ХП» та Івана Андрійовича Зязюна ми вважаємо співпрацю з удосконалення педагогічної майстерності тих, хто навчає і виховує нову гуманітарно-технічну еліту. Це наші науково-педагогічні працівники. У цьому процесі Іван Андрійович завжди брав безпосередню участь.

Він, як ніхто інший серед його великих попередників і вчених-сучасників, розумів значення особистості педагога, оскільки сам повною мірою відповідав поняттю *Учитель (з великої літери)*.

Його філософська і педагогічна концепції життя злилися воедино в ньому самому.

Не побоюся сказати, що не було в історії особистості, в якій так вчасно і органічно зійшлися Великий Філософ і Великий Педагог.

Іван Андрійович не втомлювався повторювати, що серед чинників, які визначають якість освіти, педагог посідає ключову позицію, тому найпильнішу увагу треба приділяти підвищенню педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників. Ураховуючи поради Івана Андрійовича, ми постійно організовували в нашому університеті таку роботу.

Так, готуючи плани роботи Методичної ради до затвердження, ми завжди зверталися в Інститут Івана Андрійовича з проханням провести своєрідну експертизу і дати нашим планам науково-методичне обґрунтування.

Іван Андрійович постійно брав участь у пленарних засіданнях Міжнародної школи-семінару, яку ми проводимо. Це - наш іміджевий захід з навчання практичному застосуванню сучасних педагогічних технологій, які використовують у своїй роботі викладачі НТУ «ХПІ». Щороку для роботи у школі-семінарі приїжджають представники багатьох вишів України та інших країн.

Іван Андрійович завжди підкреслював той факт, що саме наш технічний вищий навчальний заклад, проводячи щорічні методичні тренінги, педагогічні майстерні, показові заняття, методичні презентації, круглі столи, є лідером поширення передового досвіду застосування сучасних педагогічних технологій.

Величезна заслуга належить Івану Андрійовичу і в створенні Центру сучасних педагогічних технологій нашого університету.

Він завжди говорив, що педагогічна майстерність і особистість педагога є головним "інструментом" успішної діяльності студента, а для цього педагога потрібно цілеспрямовано готувати. І робити це повинен професійний орган. Саме з ініціативи академіка Зязюна в НТУ "ХПІ" при кафедрі педагогіки і психології управління соціальними системами 2010 року було створено Центр сучасних педагогічних технологій.

Саме створення Центру дозволило нам впровадити в НТУ «ХПІ» кращий вітчизняний і зарубіжний досвід, а наші найкращі педагоги на всіх факультетах відчули смак до цих технологій, як до відповіді вищої школи на виклики нового етапу світового розвитку!

Так склалося, що однією з найважливіших форм удосконалення педагогічної майстерності наших педагогів, а також виховання молодих фахівців у нашому університеті є Академічні читання. У цьому питанні нам велику допомогу завжди надавала НАПН України.

Наші викладачі пам'ятають виступи академіків: Бикова В.Ю., Беха І.Д., Олійника В.В., Ничкало Н.Г., проф. Кудіна В.О.

На чолі цієї академічної традиції був Іван Андрійович Зязюн. Він завжди вирізнявся особливою манерою виступів. Своїм натхненням, незвичайним голосом і артистизмом, красивою і образною українською мовою, силою свого інтелекту він завжди захоплював слухачів, заволодівав увагою і підкоряв їхні уми, душі і серця. Викладачі і студенти ХПІ завжди з великим задоволенням слухали блискучі і емоційні виступи академіка Зязюна.

Список літератури: 1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. / І.А.Зязюн. - К.: МАУП, 2000. - 312 с. 2. Зязюн І.А. Діалектика ціннісних суджень та відношень /І.А.Зязюн //Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. праць/ за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. - Вип. 27 (31): в 3-х ч. - Ч. 1. - Харків : НТУ "ХПІ", 2010. - С.28-39. 3. Зязюн І.А. Духовна еліта у суспільстві: інтелігентність і громадянськість / І.А.Зязюн // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. праць / За ред. Л.Л. Товажнянського та О.Г. Романовського. - Вип. 1 (5). - Харків: НТУ "ХПІ", 2003. – С. 32-42.

Bibliography (transliterated): 1. Zjazjun I.A. Pedagogika dobra: idealy i realii': Nauk.-metod. posib. / I.A.Zjazjun. — K.: MAUP, 2000. —312 s.2. Zjazjun I.A. Dialektyka cinnisnyh sudzhen' ta vidnoshen' /I.A.Zjazjun //Problemy ta perspektyvy formuvannja nacjonap'noi' gumanitarno-tehnichnoi' elity: Zb.nauk.prac'/ za red. L.L. Tovazhnjans'kogo, O.G. Romanov'skogo. Vyp. 27 (31): v 3-h ch. - Ch. 1. - Harkiv : NTU «HPI», 2010. - S.28-39. 3. Zjazjun I.A. Duhovna elita u suspil'stvi: inteligentnist' i gromadjans'kist' / I.A.Zjazjun // Problemy ta perspektyvy formuvannja nacional'noi' gumanitarno-tehnichnoi' elity: Zbirnyk naukovyh prac' / Za red. L.L. Tovazhnjans'kogo ta O.G. Romanov'skogo. - Vyp. 1 (5). - Harkiv: NTU "HPI", 2003. – S.32-42.

О.Г. Романовський

РОЛЬ АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Статтю присвячено пам'яті видатного українського педагога, філософа, Людини-творця - Івана Андрійовича Зязюна. Розкрито особливості широкої палітри багатогранної натури вченого, його призначення, силу його інтелекту, талант у спілкуванні з людьми, великий життєвий досвід, його наукову і життєву філософію, що ввібрала в себе кращі ідеї всесвітньо відомих філософів і педагогів.

Увагу акцентовано на науковій спадщині великого вченого. У центрі уваги - основні положення його концепції Педагогіки Добра: розуміння значення особистості педагога; розгляд педагогіки як мистецтва; важливість спрямованості педагога на Добро, Красу, Істину; значущість моральності педагога для ефективної професійної діяльності; аксіологічна лінія розуміння честі і гідності інших людей; гуманність викладача і вчи-

теля стосовно студента й учня; необхідність розвитку в учнів спрямованості на саморозвиток; визначальна роль освіти не тільки в розвитку особистості, а й суспільства в цілому; відповідальність кожної людини, яка живе на планеті; бачення стратегічного напрямку в розвитку теорії та практики філософських, педагогічних і психологічних досліджень у формуванні творчої особистості, політичних, економічних і професійних еліт у ХХІ столітті. Зроблено аналіз витоків формування наукової школи І.А. Зязюна, розкрито ключові ідеї та наукові напрями, що розробляються учнями і послідовниками вченого.

Ключові слова: особистість Учителя, Педагогіка Добра, життєва філософія вченого, наукова спадщина, наукова школа, гідність, духовність, моральність, честь, талант вченого, учні.

А.Г. Романовский

РОЛЬ АКАДЕМИКА ИВАНА ЗЯЗЮНА В НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАФЕДРЫ ПЕДАГОГИКИ И ПСИХОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНЫМИ СИСТЕМАМИ И НАЦИОНАЛЬНОГО ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА «ХАРКОВСКИЙ ПОЛИТЕХНИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ»

Статья посвящена памяти выдающегося украинского педагога, философа, Человека-творца - Ивана Андреевича Зязюна. Раскрыты особенности широкой палитры многогранной природы ученого, его назначение, в силу его интеллекта, талант в общении с людьми, большой жизненный опыт, его научную и жизненную философию, впитавшую в себя лучшие идеи всемирно известных философов и педагогов.

Внимание акцентировано на научном наследии великого ученого. В центре внимания - основные положения его концепции Педагогики Добра: понимание значения личности педагога; рассмотрение педагогики как искусства; важность направленности педагога на Добро, Красоту, Истину; значимость нравственности педагога для эффективной профессиональной деятельности; аксиологическая линия понимания чести и достоинства других людей; гуманность преподавателя и учителя в отношении студента и ученика; необходимость развития у учащихся направленности на саморазвитие; определяющая роль образования не только в развитии личности, но и общества в целом; ответственность каждого человека, живущего на планете; видение стратегического направления в развитии теории и практики философских, педагогических и психологических исследований в формировании творческой личности, политических, экономических и профессиональных элит в ХХІ веке. Сделан анализ истоков формирования научной школы.А. Зязюна, раскрыты ключевые идеи и научные направления, которые разрабатываются учениками и последователями ученого.

Ключевые слова: личность Учителя, Педагогика Добрая, жизненная философия ученого, научное наследие, научная школа, достоинство, духовность, нравственность, честь, талант ученого, ученики.

O. Romanovs'kyy

THE ROLE OF ACADEMICIAN IVAN ZYAZYUN IN SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE DEPARTMENT OF PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY OF MANAGEMENT OF SOCIAL SYSTEMS AND NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY "KHARKIV POLYTECHNIC INSTITUTE"

The article is devoted to memory of outstanding Ukrainian teacher, philosopher, Man creator - Ivan Zyazyun. The author reveals features a rich palette of beautiful multi-faceted nature of the scientist, his destiny, the power of his intellect, his talent in communicating with people, rich life experience, his science and philosophy of life, absorbed the best ideas of the world-famous philosophers and teachers. The scientific heritage of the great scientist are focused in the article. The focus of the basic concept of good pedagogy: understanding the meaning of the individual teacher; consideration of pedagogy as an art; the importance of the teacher's direction for good, beauty and truth; the importance of morality teacher for effective professional activity; axiological line understanding of the honor and dignity of other people; humanity in relation to the teacher and teacher-to-student and student; the need to develop the students focus on self-development; defining the role of education in the development of not only the individual, but also society as a whole; the responsibility of each person living on the planet Earth; vision of the strategic direction in the development of the theory and practice of philosophical, pedagogical and psychological research in the development of a creative personality, political, economic and professional elites in the XXI century. The author, analyzing the origins of the scientific school Ivan Zyazyun, reveals the leading ideas and research directions developed by pupils and followers of the teachings.

Keywords: teacher's personality, Pedagogy of Good, a philosophy of life scientists, scientific heritage, scientific school, dignity, spirituality, morality, honor, scientific talent and students.

Стаття надійшла до редакційної колегії 06.06.2015

*О. С. Пономарьов,
м.Харків, Україна*

ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА

Загальна постановка проблеми. Сучасна філософія освіти зосереджує свою увагу переважно на сутнісних проблемах цього важливого суспільного інституту й на аналізі цілей і шляхів його стратегічного розвитку. В той же час освітня практика вимагає глибокої філософської рефлексії над сенсом і цілями своїх повсякденних завдань, доцільним характером і способами їх виконання. Адаже без належного їх осмислення сама педагогічна практика та її виконавці втрачають орієнтири своєї діяльності в умовах інноваційного типу суспільного розвитку, демократизації суспільного життя і формування нової системи життєвих цінностей.

Все це зумовлює помітне підвищення інтересу педагогів до філософії взагалі й до філософії освіти зокрема. Його підігрівують як прискорення змін, так і поглиблення розриву в цінностях, цілях та ідеалах між представниками різних поколінь. Ці обставини спричиняють потребу пошуку спільної мови у міжособистісному спілкуванні між педагогами та їх вихованцями. Характерні особливості притаманні цій проблемі у вищій школі, де основним напрямком діяльності педагогів виявляється формування професійної компетентності студентів, в ой час як їх виховання, особистісний розвиток та соціалізацію значна частина викладачів взагалі розглядає як щось другорядне. До того ж, в освіті ще досить сильні позиції посідає авторитарна педагогіка.

Ситуацію ускладнюють загальне падіння духовності й культури, певне поглиблення різних суперечностей в суспільстві й зумовлене ними зростання агресивності у поведінці та взаємовідносинах людей. Все це не може не позначатися на становищі в системі освіти як невід'ємній частині суспільства та одним з рушійних векторів його поступального розвитку. Своєрідність феномену освіти полягає ще й у тім, що він постає однією з найбільш чітких областей перетину індивідуального і суспільного буття людини, формування і розвитку її особистості. Забезпечення ж можливості бажаного характеру протікання цих процесів й успішного досягнення очікуваних результатів, прийнятних водночас як для самої особистості, так і для суспільства, вимагає рішучого подолання будь-яких проявів авторитарної педагогіки й переходу до організації навчально-виховного процесу на принципах педагогіки добра.

Однак їх впровадження в освітню практику певною мірою ускладнює проблема недостатнього осмислення глибинної сутності педагогіки добра з позицій філософії освіти. А тільки таке її осмислення здатне забезпечити не просто використання педагогіки добра як модного гасла, а цілісну єдність її як ефективної гуманістично спрямованої педагогічної системи.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми свідчить, що основні ідеї педагогіки добра, висунуті ще в античні часи Анаксагором, Піфагором та Епікуром, були потім розвинені К. Гельвецієм, Г. Сковородою, Ф. Гербартом та іншими знаними філософами і педагогами. Істотний внесок у подальшу розробку цих ідей здійснили К. Ушинський, А. Макаренко, Дж. Дьюї, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі. Гідно оцінивши сутність і роль педагогіки добра, І. Зязюн не тільки активно пропагував їх, але й сформував у цілісну концепцію, яка отримала широке визнання серед педагогічної громадськості. Значною мірою саме завдяки йому педагогіка добра стала плідним полем для теоретичних розвідок багатьох дослідників. Їх результатами стала множина дисертаційних робіт і численних наукових публікацій. Тому сьогодні цілком правомірно вважати про існування наукової школи з педагогіки добра, до якої входять численні учні, послідовники і соратники І. Зязюна.

Однак звертає на себе увагу та особливість, що переважна більшість публікацій представників цієї школи присвячена психологічним, морально-етичним та дидактичним аспектам педагогіки добра. Сам же Іван Андрійович розглядав її сутність, зміст і призначення в набагато ширшому, своєрідному філософсько-педагогічному сенсі. Системний підхід, притаманний характеру досліджень І. А. Зязюна, дозволив йому поєднати у понятті педагогіки добра не лише зміст діяльності педагога, а й його взаємовідносини з вихованцями, його професійну майстерність і культуру, його естетичні уподобання тощо. До того ж він пов'язує реалізацію принципів педагогіки добра з системою цілеспрямованої професійної педагогічної підготовки вчителів, перш за все з формуванням їх загальної і професійної культури й духовного світу [1].

Фактично така системна цілісність концепції педагогіки добра разом з урахуванням суспільної місії освіти означає спробу забезпечити діалектичну єдність індивідуального і соціального буття. Дійсно, завдання з підготовки учнів і студентів до успішного життя й діяльності є одним з проявів цієї єдності з певним домінуванням соціального. Однак у тому ж разі, коли ця підготовка здійснюється на принципах педагогіки добра і тим самим створює найбільш сприятливі умови для задоволення освітніх

потреб студентів, прояв тієї ж єдності відбувається з домінуванням індивідуального.

Високо оцінює істотний внесок вченого у розвиток педагогіки добра В. Г. Кремень. Дуже важливо, на його думку, що І. Зязюном «сформульовано положення щодо одухотворення навчального процесу педагогікою Добра, ауру педагогічної культури». Вчений спеціально підкреслює філософсько-педагогічний підхід І. А. Зязюна до аналізу [2]. Схожу думку висловлює і відомий український психолог В. В. Рибалка, аналізуючи основні теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці. Він присвячує спеціальний розділ своєї роботи тому, як вибудовується теорія особистості у філософії, психології та педагогіці добра і культури І. А. Зязюна [3].

Показово, що сама педагогіка добра розроблялася й опрацьовувалася вченим не в умовах чистого теоретизування, а у практичній діяльності з управління Полтавським державним педагогічним інститутом. Не випадково М. І. Степаненко та Л. М. Кравченко у своїй статті «Полтавські джерела «Педагогіки добра і краси» Івана Зязюна», аналізуючи полтавський період діяльності цього вченого, доходять слушного висновку, що вже тоді його життєвим кредо було виховання особистості, «облагороженої великою метою Добра й Любові, Істини й Краси» [4].

Можна наводити безліч посилань на роботи відомих вчених-педагогів і освітян-практиків, які відзначають істотне значення глибоко продуманих і пережитих І. А. Зязюном положень і принципів педагогіки добра, які були ним не тільки запропоновані для практичного використання, насамперед у професійній підготовці вчителів, а й безпосередньо впроваджувалися в реальний навчально-виховний процес. Однак слід відверто відзначити, що ще **недостатня увага** приділяється особливостям використання цих положень і принципів у вищій школі, насамперед інженерно-технічного профілю. Крім того, на нашу думку, сучасна філософія освіти також не прагне до належної рефлексії над сенсом і сутністю такого важливого і водночас цікавого й суперечливого феномену, яким постає педагогіка добра та над її реалізацією в навчально-виховному процесі. А тут є багате поле для роздумів.

Мета статті й полягає у спробах, по-перше, уточнити основні аспекти педагогіки добра, які стосуються філософії освіти, з тим, щоб сформулювати цілісний її напрям, який можна було б розглядати як специфічну філософію педагогіки добра. По-друге, уявляється доцільним окреслити перспективні напрямки цієї філософії щодо можливостей її плідного застосування у вищій технічній освіті. По-третє, хотілося б показати особ-

ливості педагогіки добра в умовах інноваційного характеру суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу почнемо з аналізу онтологічних аспектів педагогіки добра. По-перше, вона постає одним з відображень суперечливої єдності індивідуального і соціального буття людини. По-друге, вона дозволяє забезпечити відносно «м'який» характер соціалізації вихованців. По-третє, в обстановці добра легше реалізуються основні цілі і функції міжособистісного спілкування, цього вкрай важливого екзистенціалу людського співжиття. По-четверте, тільки в педагогіці добра найбільш повно і послідовно відбувається дійсна індивідуалізація навчально-виховного процесу і забезпечується висока його ефективність. Адже, на думку Е. Н. Гусинського та Ю. І. Турчанінової, «традиційна система освіти все ще багато в чому дотримується установок постфігуративної культури. Вона ніяк не може звільнитися від логіки, притаманної цьому етапу розвитку. В ній начебто й досі неявно уявляється, що всі люди однакові і повинні засвоїти одні й ті ж сукупності знань, умінь і навичок» [5, с. 66-67]. До речі, на наше переконання, саме уявлення про цю «однаковість» і виступає одним із джерел авторитарної педагогіки, яка аж ніяк не спроможна реалізувати виховання, «облагоджене добром і красою, любов'ю й істиною».

Цікавими уявляються і гносеологічні аспекти педагогіки добра. Дійсно, по-перше, в тій ситуації, яку вона породжує, стає набагато легше пробудити інтерес студентів до знань і навчання, а сам же цей інтерес постає ключовим чинником мотивації їх навчально-пізнавальної діяльності. По-друге, завдяки відносинам довіри, які є неодмінним компонентом педагогіки добра, помітно знижується бар'єр побоювання помилки, який призводить до уникнення від задавання питань викладачеві з недостатньо зрозумілого матеріалу. По-третє, загальна сприятлива атмосфера занять включає не тільки раціональні, а й емоційні канали пізнання, що істотно підвищує можливості як сприйняття, так і розуміння навчального матеріалу. По-четверте, педагогіка добра певною мірою допомагає зняти суперечність між індивідуальним і суспільним пізнанням і гармонізує ці процеси.

Щодо аксіологічних аспектів педагогіки добра перш за все необхідно підкреслити її безсумнівне значення для відновлення ціннісного сприйняття освіти і знань в суспільній свідомості та його формування в учнів і студентів. Крім того, в системі вищої освіти педагогіка добра відіграє істотну роль у прищепленні студентам розуміння своєї професії і майбутньої професійної діяльності як однієї з важливих життєвих цінностей. Ще один аксіологічний аспект педагогіки добра полягає у високому

рівні ефективності педагогічного впливу викладача як професіонала і особистості на студентів, в тому числі за рахунок розкриття творчого потенціалу кожного з них і створення умов для максимальної його реалізації. Нарешті, в системі педагогіки добра виникають сприятливі умови для прищеплення студентам культурних цінностей, естетичних смаків та ідеалів. Однак цей аспект вимагає відповідного рівня загальної і професійної культури самого викладача, постійних його зусиль з розвитку цього рівня, в тому числі й знайомства з досягненнями світової культури. Адже, як пишуть Е. Н. Гусинський і Ю. І. Турчанінова, «чим різноманітнішими й ширшими є контакти особистості зі світовою культурою, тим багатшими є перспективи індивідуальної освіти [5, 66].

Надзвичайно важливим уявляється герменевтичний аспект педагогіки добра. Його сенс полягає у тому, щоб забезпечувати не просто сприйняття й запам'ятовування учнями і студентами навчального матеріалу, але й перш за все його глибоке розуміння. Це означає їх здатність чітко бачити загальну систему побудови певної навчальної дисципліни та самостійно розміщати отримані знання в контексті відповідної проблемної ситуації з метою їх свідомого успішного застосування для ефективного розв'язання цієї ситуації. Педагогіка добра і практичне втілення її ідей в освітню діяльність дозволяє, по-перше, істотно підвищити глибину й логічність мислення, його творчий інноваційний характер, схильність до аналізу та узагальнення. Вироблення культури мислення сприяє розвитку філософствування, що, у свою чергу, дає можливість розширення загального кругозору й ерудиції, та формування у студентів чітких світоглядних позицій. По-друге, вони набувають навичок системного мислення, яке стає новим рівнем їх світорозуміння.

Сповідування викладачами філософських ідей педагогіки добра дає їм можливість успішно здійснювати соціалізацію студентів без нав'язування їм норм суспільного співжиття, а допомагаючи зрозуміти і прийняти ці норми як важливу передумову успішного життя й діяльності людини в конкретних умовах даного суспільства. Цьому допомагає етичний аспект цієї філософії. Більш того, при цьому виникає можливість формувати активну особистість, яка здатна критично ставитися до цих норм, брати участь у відкиданні того, що віджило, і у творенні нового, що відповідає новим суспільним потребам.

З цього приводу О. К. Чаплигін справедливо підкреслює, що «перед тим, як слідувати нормі, її необхідно створити і закріпити в суспільній свідомості. Саме вироблення моральних норм вже є творчим актом, який об'єднує зусилля багатьох поколінь у боротьбі за самозбереження людства, за накопичення людського в людині» [6, с. 143]. Система ж осві-

ти і є тією інституцією, яка і сприяє слідуванню нормі, і бере активну участь у її творенні, і відповідно до своєї місії закріплює норму в суспільній свідомості. На ефективне розв'язання цих завдань і спрямовується зміст професійної діяльності педагогів з навчання, виховання, соціалізації та особистісного розвитку учнів і студентів.

Однак успішне виконання цих вкрай важливих для життєзабезпечення суспільства завдань вимагає уміння педагога викликати емоційно позитивний стан своїх вихованців і спрямувати на глибоке розуміння суперечливої єдності біологічної й соціальної природи людини. У такому разі у них цілком природно формується й розуміння необхідності регулювання взаємовідносин між людьми та механізмів узгодження індивідуальних і суспільних прагнень, цілей та інтересів. В іншому ж разі це розуміння досягається під тиском, що неминуче викликає внутрішній спротив, здатний породжувати агресивність та асоціальну поведінку окремих індивідів, особливо у поєднанні з іншими супутніми чинниками різної природи.

Зрозуміло, що універсальний характер самої ідеології педагогіки добра робить її застосовною практично в будь-яких сферах освітньої системи і видах освітніх закладів. В той же час існують цілком природні особливості застосування її принципів і положень у вищій школі. Філософія вищої освіти взагалі виходить з чітко визначеної професійної спрямованості. Враховуючи динамічний характер нашої епохи і характерне для нього стрімке зростання обсягів науково-технічної інформації, необхідно визнати специфічні прояви характеру добра і краси в педагогіці вищої школи.

Ця її специфіка обумовлена самим призначенням вищої школи, цілями, змістом і характером навчально-виховного процесу, які визначають вимоги до забезпечення належного рівня професійної і соціальної компетентності майбутнього фахівця. Крім того, на її специфіку істотний вплив здійснюють такі чинники, як вікові особливості студентів, їх ставлення до майбутньої професії й до навчання взагалі, професіоналізм, педагогічна майстерність, загальна і професійна культура викладача.

Своєрідність прояву педагогіки добра у вищій школі характеризує та суперечлива єдність доброзичливості і поваги до особистості студента, з одного боку, й вимогливості та принциповості, з іншого, яка тільки й здатна забезпечити належне вирішення важливих і вкрай відповідальних завдань як з професійного, так і особливо з особистісного розвитку студента. Ось чому одним з невід'ємних компонентів як самої філософії вищої освіти, так і педагогіки добра має слугувати завдання з прищеплення студентам почуття їх особистої відповідальності за оволодіння сис-

темою професійних знань та досягненнями культури. Водночас вони мають глибоко розуміти, що це стає основною передумовою їх життєвого успіху.

Одним із завдань філософії педагогіки добра у вищій школі виступає й формування у студентів культури філософського мислення. Саме воно має розкривати їм важливий онтологічний сенс сучасної освіти, яка часто просто не встигає адекватно реагувати на швидкі й глибокі зміни світу й суспільного буття. Вони ж виявляються безпосередньо й нерозривно пов'язаними з проблемами індивідуального і суспільного буття людини. Студент повинен глибоко розуміти, що в умовах динамічно мінливого світу він може лишатися успішною людиною лише за умови постійного самонавчання, самовиховання і самовдосконалення протягом всього активного трудового життя. Отже, по-перше, педагогіка добра має прищепити не тільки йому відповідні уміння, а й глибоку внутрішню потребу у цьому. По-друге, його індивідуальне буття має проявлятися в життєвій активності, зумовленій, крім безпосередніх потреб, ще й постійним зв'язком з буттям освіти та самоосвіти.

Ця проблема породжує необхідність органічного включення в систему педагогіки добра і аксіологічних аспектів філософії освіти. Сама можливість спілкуватися і співпрацювати з авторитетною, високопрофесійною і водночас доброзичливою особистістю стає істотним чинником ціннісного сприйняття студентом всього навчально-виховного процесу і своєї власної навчально-пізнавальної діяльності як його невід'ємного складника. В такому разі він сам стає носієм ціннісного сприйняття знань і освіти, здатним активно сприяти відновленню їх авторитету в суспільній свідомості.

Втім, навчально-виховний процес у вищій школі має будуватися на принципах педагогіки добра досить чітко і обережно. Адже одним з її неодмінних завдань виступає формування ціннісних ідеалів і прищеплення студентам прагнення втілювати їх у свою життєву практику. Ефективне ж виконання цього важливого завдання вимагає належного теоретико-методологічного обґрунтування як з суто філософських, так і з педагогічних позицій. Справа в тім, як ми раніше вказували, що «ідеалотворчість, якщо вона теоретично не обґрунтована та ще й безвідповідально впроваджується у життя, на наше глибоке переконання, приводить до утопій, тобто перетворюється в ідолотворчість. Разом з тим ідеалотворчість постає неодмінною підставою різноманітних досягнень людини» [7, с. 37].

Уявляється цілком очевидним, що успішне формування життєвих цінностей та ідеалів буде ефективним за таких умов. По-перше, ці цінності та ідеали має сповідувати сам педагог. Дійсно, важко уявити, що мож-

ливо прищепити іншій людині те, у що сам не віриш. По-друге, сповідання гуманістичних цінностей та ідеалів добра, краси і справедливості вимагає, принаймні для педагога, глибокого філософського осмислення і належного обґрунтування їх сенсу, сутності і значення. Саме у такому разі відповідна виховна діяльність педагога буде ефективною і переконливою. По-третє, ідеали повинні бути спрямовані на позитивний емоційний стан студента, а їх прищеплення має відбуватися на тлі позитивно емоційного самопочуття, яке і створює педагогіка добра як основний принцип діяльності педагога. Нарешті, по-четверте, вкрай важливу роль відіграє здатність педагога переконливо показати значення вказаних цінностей та ідеалів для професійної та особистісної самореалізації майбутнього фахівця, для його життєвого успіху і щастя.

Філософське осмислення ідей і принципів педагогіки добра дозволяє детально розкрити множину її функціональних можливостей, які без належної рефлексії часто залишаються поза увагою викладачів і не можуть бути реалізовані повною мірою. Це положення набуває особливо значення при філософському аналізі характерних особливостей застосування педагогіки добра у вищій школі. Одна з таких особливостей полягає в усвідомленні викладачами логіки її застосування, що дозволяє формувати належну логічну компетентність майбутніх фахівців. Ця компетентність полягає в культурі мислення, спілкування й діяльності, в переконливій аргументації своїх дій, рішень і висловлювань. Ще одна характерна особливість застосування педагогіки добра полягає у поєднанні проявів добра з вимогливістю та відповідальністю, які й готують людину до життя.

Висновки. Наведені міркування і практика застосування педагогіки добра в практичній освітній діяльності дозволяють дійти таких висновків. По-перше, педагогіка добра виступає вищим рівнем гуманізації освіти і у цій якості вимагає глибокого філософського осмислення, результати якого відкривають справжнє багатство її функціональних можливостей реалізація яких збагачує індивідуальне і суспільне буття педагога і студента. По-друге, системне застосування педагогіки добра у вищій школі має враховувати призначення вищої освіти та її особливості, насамперед формування професійної і соціальної компетентності майбутнього фахівця та його відповідальності за свої дії і рішення. По-третє, філософія педагогіки добра дає надійне теоретичне і логіко-методологічне підґрунтя для організації цілісного навчально-виховного процесу на її ідеях і принципах.

Напрямки подальших розвідок будуть спрямовані на деталізацію аналізу можливостей педагогіки добра в системі сучасної філософії освіти.

Література: 1. *Зязюн І. А.* Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 312 с. 2. *Кремень В. Г.* Педагогіка добра академіка Зязюна / В. Г. Кремень // Іван Андрійович Зязюн: Педагог. Вчений. Філософ : біобібліогр. покаж. / [упоряд. Л. Н. Штома; наук. ред. Н. Г. Ничкало] ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – 3-є вид., перероб., допов.– К.: Богданова А. М., 2013. – С. 5-9. 3. *Рибалка В. В.* теорія особистості у філософії, психології та педагогіці добра і культури І. А. Зязюна / Рибалка В. В. // Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: навч. посіб. – Одеса, 2009. – С. 393-407. 4. *Степаненко М.* Полтавські джерела «Педагогіки добра і краси» Івана Зязюна / М. Степаненко, Л. Кравченко // [Естетика і етика педагогічної дії](#). – 2014. – Вип. 7. – С. 8-14. 5. *Гусинский Э. Н.* Введение в философию образования / Э. Н. Гусинский, Ю. И. Турчанинова. – М.: Логос, 2001. – 224 с. 6. *Чаплыгин А. К.* Философия в культуре: актуальные контексты : Монография / А. К. Чаплыгин. – Харьков: Лидер, 2014. – 358 с. 7. *Пазиніч С. М.* Аксиологічні аспекти розвитку суспільної свідомості: навч.-метод. посібник / С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – Харків: ХДАДМ, 2008. – 44 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Zyazyun I. A.* Pedagogika dobra: idealy i realiyi: Nauk.-metod. posib. – K.: MAUP, 2000. – 312 s. 2. *Kremen' V. H.* Pedagogika dobra akademika Zyazyuna / V. H. Kremen' // Ivan Andriyovych Zyazyun: Pedagog. Vchenyy. Filosof : biobibliogr. pokazh. / [uporyad. L. N. Shtoma; nauk. red. N. H. Nychkalo] ; NAPN Ukrayiny, In-t ped. osvity i osvity doroslykh. – 3-ye vyd., pererob., dopov.– K.: Bohdanova A. M., 2013. – S. 5-9. 3. *Rybalka V. V.* teoriya osobystosti u filosofiyi, psykholohiyi ta pedahohitsi dobra i kul'tury I. A. Zyazyuna / Rybalka V. V. // Rybalka V. V. Teoriyi osobystosti u vitchyznyaniy psykholohiyi ta pedahohitsi: navch. posib. – Odesa, 2009. – S. 393-407. 4. *Stepanenko M.* Poltavs'ki dzherela «Pedahohiky dobra i krasyy» Ivana Zyazyuna / M. Stepanenko, L. Kravchenko // Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi. – 2014. – Vyp. 7. – S. 8-14. 5. *Husynskyy Э. N.* Vvedenye v fylosofyyu obrazovanyya / Э. N. Husynskyy, Yu. Y. Turchanynova. – M.: Lohos, 2001. – 224 s. 6. *Chaplyhyn A. K.* Fylosofyya v kul'ture: aktual'nye konteksty : Monohrafiya / A. K. Chaplyhyn. – Khar'kov: Lyder, 2014. – 358 s. 7. *Pazynich S. M.* Aksiolohichni aspekty rozvytku suspil'noyi svidomosti: navch.-metod. posibnyk / S. M. Pazynich, O. S. Ponomar'ov. – Kharkiv: KhDADM, 2008. – 44 s.

ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА

Філософський аналіз педагогіки добра дозволяє визначити онтологічні, гносеологічні, аксіологічні та герменевтичні аспекти цієї надзвичайно цікавої і перспективної педагогічної системи. Такий аналіз відкриває множину функціональних можливостей педагогіки добра, виявити й тим більш реалізувати які без філософського осмислення досить проблематично. Свої характерні особливості має застосування ідей і принципів педагогіки добра у вищій школі. Його особливості детерміновані самим призначенням і сенсом системи вищої освіти. Йдеться передовсім про вкрай сприятливу роль емоційно забарвлену педагогіки добра у формуванні професійної і соціальної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: філософія освіти, педагогіка добра, функціональні можливості, інтерес до знань, духовність, відповідальність, життєві цінності та ідеали, вища школа, професійна і соціальна компетентність.

А. С. Пономарев

ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА

Філософський аналіз педагогіки добра дозволяє визначити онтологічні, гносеологічні, аксіологічні та герменевтичні аспекти цієї надзвичайно цікавої і перспективної педагогічної системи. Такий аналіз відкриває множину функціональних можливостей педагогіки добра, виявити й тим більш реалізувати які без філософського осмислення досить проблематично. Свої характерні особливості має застосування ідей і принципів педагогіки добра у вищій школі. Його особливості детерміновані самим призначенням і сенсом системи вищої освіти. Йдеться передовсім про вкрай сприятливу роль емоційно забарвлену педагогіки добра у формуванні професійної і соціальної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: філософія освіти, педагогіка добра, функціональні можливості, інтерес до знань, духовність, відповідальність, життєві цінності та ідеали, вища школа, професійна і соціальна компетентність

О. С. Пономарьов

БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА

Педагогіка добра, яка має давні традиції в українській системі освіти, отримала свій розвиток в роботах І. А. Зязюна. Вона постає потужним чинником встановлення довіри між учасниками навчально-виховного процесу, сприяє формуванню професіоналізму, духовності й відповідальності майбутніх фахівців. У складних умовах сучасності педагогіці добра немає альтернативи, оскільки без неї спілкування втрачає свою теплоту і сердечність, студенти втрачають інтерес до навчання і знань. Істотно послаблюється інтенсивність педагогічного впливу на них.

Ключові слова: педагогіка добра, духовність, відповідальність, професіоналізм, довіра, альтернатива, технократизм.

O. S. Ponomaryov

UNCONTESTED PEDAGOGY OF KINDNESS

Pedagogy of kindness, has a long tradition in the Ukrainian education system, was developed in the works of I. A. Zyazyun. It is a powerful factor in establishing of confidence between the participants of the educational process, contributes to the formation of professionalism, responsibility and spirituality of future specialists. In difficult conditions of modern pedagogy is no good alternative because without communication loses its warmth and cordiality, students lose interest in learning and knowledge. Significantly weakens the intensity of pedagogical influence on them.

Keywords: teaching of kindness, spirituality, responsibility, professionalism, trust, alternative, technocracy.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2015

УДК 378

*Рибалка В.В.,
м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ДУХОВНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНИНА ЯК ОСНОВА ЄДНОСТІ І ПРОГРЕСУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Актуальність проблеми побудови громадянського суспільства усвідомлюється філософами, політиками, педагогами вже достатньо тривалий час. Згадаємо, що ще Гегель наприкінці XVIII століття у своїй «Філософській пропедевтиці» говорив про перспективність такого суспільства, про його корінний зв'язок із сім'єю та базовими потребами народу [1]. Впродовж трьох століть в Європі точилися наукові дискусії по цій проблемі і як наслідок на початку XXI століття вже створені і функціонують певні осередки громадянського суспільства, які відіграють все більш помітну роль у зміцненні, а фактично – у розвитку і розширенні простору демократії як дієвої форми народовладдя. Не дивно, що вже на початку української кризи в 2013-2014 році Євросоюз наполегливо закликав укра-

їнську владу до розвитку громадянського суспільства, звертався до активістів майдану перетворити паростки народовладдя на справжнє громадянське суспільство, шукав зустрічі з ними, надавав помітну фінансову підтримку для становлення його інститутів. Таку можливість Євросоюзу не виключає і зараз. Як на наш погляд, українське суспільство має певний шанс для своєї трансформації у реальне, систематично діюче громадянське суспільство на основі існуючого досвіду його побудови в світі та при опорі на наукові розробки, зокрема соціально-психологічні.

Про соціально-психологічну природу сучасної української кризи все частіше говорять спеціалісти. Для її розуміння можна скористатися існуючими даними, зокрема напрацьованими відомими українськими соціологами і психологами, такими як Є.І.Головаха і Н.В.Паніна. У своїй книзі «Соціальне божевілля» вони ще 1994 року попереджали суспільство про небезпеку соціопатій, властивих для переходу від тоталітаризму до демократії, що набуло у наступні два десятиліття характеру загальнонаціонального лиха. Його подолання потребує втручання вже не тільки чесних і досвідчених політиків, але і спеціально підготовлених психіатрів і психологів [2].

Для глибшого розуміння соціально-психологічних причин сучасних драматичних подій в Україні можуть стати в нагоді погляди київського за походженням філософа, психолога і педагога, професора Г.І.Челпанова (1862-1936), зокрема на емоції та афекти. Зроблений ним ще на початку XX століття опис так званих симпатичних, персональних і естетичних почуттів, які він пов'язував з інстинктами і вищими соціальними переживаннями, з «усвідомленням своєї гідності», з «почуттям честі, вищості, гордовитості і водночас – приниження, придушення, пригноблення – начебто просяться у XXI століття для пояснення «революції гідності» і сучасного стану українського суспільства й особистості [12].

Ще точніше про це сказав сучасник Г.І.Челпанова, всесвітньо відомий психіатр і психолог В.М.Бехтерев (1857-1927), який у своїй доповіді «Особистість та умови її розвитку і здоров'я», зробленій у Києві на початку вересня 1905 року на II з'їзді вітчизняних психіатрів проголосив, що «ті суспільства і народи, що мають у своєму середовищі більш розвинутих і більш діяльних особистостей, за інших рівних умов будуть збагачувати людську культуру більшою кількістю предметів своєї праці та кращою їх якістю. І навпаки – народ, слабкий за рівнем розвитку окремих особистостей, що складають його як суспільні одиниці, не може захистити себе від експлуатації народів з вище розвинутими особистостями, що утворюють його... Перемагає той народ, котрий сильніший розвитком своїх особистостей. Народ же з нерозвинутим суспільним життям, з при-

душеними особистостями приречений на розпад та втрату своєї самостійності» [цит. по 10].

Всі ці положення свідчать про надзвичайну актуальність проблеми «суспільство і особистість», яка в умовах сучасної України, що прямує в Євросоюз, виступає як проблема «громадянське суспільство і особистість громадянина», про що йдеться у даній статті.

В останні роки відбувся помітний сплеск інтересу і конкретних пропозицій щодо побудови в Україні саме громадянського суспільства. Відмітимо в цьому плані появу численних моделей такого суспільства в науковій і публіцистичній літературі, в Інтернеті. Важливо те, що потреба в утворенні такого суспільства усвідомлюється різними соціальними групами України, тобто вона потенційно виступає як загальноприйнятна національна ідея, як спільна платформа для здійснюваних зараз у країні морально-політичних змін, що може об'єднати різні сторони суспільства, сприяти розвитку нової єдиної прогресивної України. Про це свідчить і те, що на київському та обласних майданах наприкінці 2013 – в першій половині 2014 року фактично вже почали формуватися активні осередки громадянського суспільства, з певною організацією і функціями, які відповідали потребам народної революції гідності. Перспектива політичного процесу в Україні пов'язана, на наше переконання, з побудовою сучасного єдиного всеукраїнського громадянського суспільства, в якому б відображався вітчизняний і міжнародний досвід його побудови, а також сучасний досвід формування реального народовладдя, кінець кінцем – мудрість народу та її видатних особистостей у налагодженні співжиття людей у багатонаціональній, полікультурній, різномовній країні. На жаль, спонтанні спроби функціонування українського громадянського суспільства в умовах драматичних подій 2013-2014 р.р. не супроводжувалися з різних причин цілеспрямованим розвитком, організацією та юридичним оформленням даного виду демократії, тобто дієвою мирною владою народу. А це, як виявилось, загрожує балансуванню на межі переходу до гострого громадянського конфлікту, що реально і відбулося у країні. В цих умовах громадянське суспільство виступає альтернативою громадянської війни! Велику роль у побудові сучасного громадянського суспільства може зіграти українська наука, зокрема філософія, державознавство, соціологія, юридична наука, психологія, педагогіка тощо.

З іншого боку, події останнього року засвідчили факт гострого дефіциту яскравих творчих особистостей, які б визнавалися незаперечними моральними лідерами країни, котрі могли б очолити складний народний рух до справжньої демократії, до громадянського суспільства. Сцена української історії була зайнята посередніми індивідами, а ще більше

примітивними організмами, тоді як народу були потрібні саме талановиті особистості. Але вони або не були допущені на цю сцену, або не вважали можливим перебувати на ній...

Нагадаємо, що у своїй відомій книзі «Людські якості» член Римського клубу Ауреліо Печчеї наголошував, що «при всій тій важливій ролі, яку відіграють у житті сучасного суспільства питання його соціальної організації, його інститути, законодавство і договори, при всій могутності створеної людиною техніки, не вони в кінцевому рахунку визначають долю людства... Проблема у підсумку зводиться до людських якостей і шляхів їх удосконалення. Бо лише через розвиток людських якостей і людських здібностей можна досягти зміни усієї орієнтованої на матеріальні цінності цивілізації і використати увесь її величезний потенціал для благих цілей» [7, с. 14]. А.Печчеї неодноразово підкреслює цю думку: «...єдиний шлях до порятунку лежить через те, що я називаю людською революцією - через новий гуманізм, що веде до розвитку вищих людських якостей...» [7, с. 209-210].

Слід зазначити, що в країні в першій половині 2014 року вже відбулися декілька круглих столів за участю видатних представників різних груп суспільства. Про необхідність обговорення гострих ситуацій саме авторитетними моральними лідерами нації переконливо і настійливо говорили перший Президент України Леонід Макарівич Кравчук та деякі інші політики й політологи. На їх погляд, затримка у побудові й ефективному функціонуванні громадянського суспільства лише консервує причини виникнення конфлікту, загрожуює його рецидивами. Проведений 14 травня 2014 року Загальноукраїнський круглий стіл національної єдності лише підтвердив необхідність побудови сучасного громадянського суспільства в Україні, удосконалення роботи в цьому напрямі. Проте, ця форма самовираження громадян, усього народу, не знайшла свого належного розвитку, вона виявляється спонтанно, епізодично, фрагментарно і лише при майже необоротному загостренні ситуації. Авторитетна частина українського суспільства, гордість українського народу, відомі особистості - вчені, діячі церкви, культури, митці, видатні громадські діячі – фактично відсторонені від вирішення доленосних проблем державотворення, що було вкрай необхідно саме в останні найбільш трагічні місяці української революції. Вкажемо на той факт, що, услід за нашими самовідданими медиками, українські психологи також надавали необхідну волонтерську допомогу постраждалим учасникам подій на майдані, учасникам АТО, проте їх поради більш стратегічного плану, зокрема щодо побудови і легітимізації громадянського суспільства, не знаходили належного відгуку у владних структурах і активістів майдану, у ЗМІ...

Повторимо ще раз, що європейські політики, в тому числі й ті, котрі брали участь у посередницькій місії з розв'язання суспільного конфлікту в Україні, вже адресували відповідні пропозиції українській владі, опозиції та існуючим осередкам громадянського суспільства (!). Адже у світі вже накопичений серйозний історичний досвід функціонування громадянського суспільства, який слід було б вивчити і запровадити нам. Заслуговує на увагу та обставина, що європейське громадянське суспільство, що є зараз достатньо формалізованим і легітимізованим, вже виступає суб'єктом політичного процесу, автором законодавчих ініціатив, зокрема подає законопроекти у Європарламент. Підкреслимо той факт, що емісари Євросоюзу неодноразово висловлювали свою підтримку спробам створення в Україні громадянського суспільства, пропонували допомогу в цій справі, зокрема навіть були готові виділити і виділяли на це відповідні гранти. Так, в середині травня 2014 року Євросоюз, передаючи Україні в якості фінансової допомоги 600 мільйонів євро, прямо вказав, що частина цієї суми має бути спрямована на побудову громадянського суспільства. Однак чи скористалася українська влада і громадськість цим шансом, чи помітила цей міжнародний інтерес до нової української форми демократії, що народжувалася на майдані, і чи зробила конкретні кроки в цьому напрямі? Відповідь очевидна – ні! Ми наголошуємо в цьому зв'язку саме на організації і легітимізації цієї форми громадянського суспільного самоврядування, що народжувалася на майдані, але не була розвинута відповідно до існуючого законодавства і волі народу, оскільки інші відомі суспільні утворення не можуть замінити громадянського суспільства як суб'єкта політичного державотворчого процесу.

Відаючи належне фактам, слід згадати, що у 2013 році в Адміністрації Президента України була створена Координаційна рада з питань розвитку громадянського суспільства в Україні, яку очолила радник Президента Марина Ставнійчук. Радою були складені стратегія, план формування українського громадянського суспільства і підготовлені матеріали до Указу Президента з цього питання. В проведеній підготовчій роботі знайшли своє відображення запізнілі і формальні намагання скопіювати відповідні процеси в Росії, де в цьому плані зроблені перші кроки. Там вже декілька років систематично збирається Суспільна палата при Президентові, до якої входять відомі авторитетні постаті російського громадянського суспільства, які формулюють певні вимоги до влади. Зрозуміло, що функціонування подібних форм громадянського суспільства здійснюється значною мірою під контролем влади, його рішення носять рекомен-

даційний характер, проте це має і свої корисні аспекти. Відмітимо, що перша ж спроба зібрання подібного утворення в Україні у 2010 році, на якому представники української інтелігенції піддали гострій критиці новообраного президента, призвели до зупинення роботи цього суспільного органу, який, як відомо, більше не збирався.

Проте, вищезгадувана Координаційна рада розробила, за наявними даними, проект Закону «Про громадянське суспільство в Україні» і подала його восени 2013 року до Верховної Ради України, де він ще не розглядався. На наш погляд, цей законопроект міг би бути перероблений з урахуванням політичних реалій в Україні і розглянутий законодавцями. Проте, чи зацікавлені можновладці в оформленні «п'ятої влади», якою виступає громадянське суспільство? Досвід Помаранчевого майдану, а тепер вже і Євромайдану, свідчить про невтішну відповідь на це запитання. До чого це призвело і до чого веде – говорять трагічні події останніх місяців і сьогодні. І причини полягають, на наш погляд, саме у соціально-психологічній слабкості, духовній незрілості, моральній обмеженості, навіть застарілості, традиційних видів влади – законодавчої, виконавчої, судової і ЗМІ – в умовах, коли принципово збільшився рівень освіченості, культури, духовності народу, зросли вимоги з його боку до влади, проте вона не тільки не відповідає цим вимогам, але і демонструє явну і неявну розбещеність, вищість над громадянами, авантюрний і нестримний потяг до корупційних дій, феодальну зневагу до народу, нездатність враховувати розмаїття і глибину проблем народного життя і своєчасно розв'язувати їх тощо. Більш того, влада у нинішньому її вигляді сама породжує проблеми, які самостійно, без громадянського суспільства, без опори на мудрість народу не може вирішити.

Про потенційну легітимну можливість і необхідність здійснення практичних правових дій з побудови громадянського суспільства свідчить ряд статей Конституції України обох редакцій, 1996 і 2010 років, особливо її 3, 5, 36 статті, які можуть бути інтерпретовані саме як правова основа для реалізації цих дій. Наведемо ці статті із незначними скороченнями [3].

«Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність...

Стаття 5. Україна є республікою.

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

Ніхто не може узурпувати державну владу.

Стаття 36. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей...».

Слід також зазначити, що певні формальні ознаки громадянського суспільства в Україні відображені у прийнятому в березні 2012 року Законі України «Про громадські об'єднання» та запропонованому С.Кириченком проекті Закону України «Про громадський контроль». Наступним кроком може стати прийняття Верховною Радою Закону України «Про Громадянське суспільство в Україні», але з врахуванням останніх морально-політичних подій в країні.

Відмітимо також, що в Києві з 1997 року працює Інститут громадянського суспільства, який проводить професійну, перевірену часом, незаангажовану діяльність у таких сферах, як: а) правові дослідження та правова просвіта; б) політологічні та економічні дослідження; в) місцеве самоврядування та тренінги для депутатів; г) розроблення проектів нормативних актів та їх просування в органах державної влади і місцевого самоврядування; д) видавнича діяльність; е) моніторинг діяльності органів державної влади у сфері місцевого самоврядування, громадських організацій та місцевого розвитку тощо.

Існує чимало наукових праць в цьому напрямі, назвемо лише такі роботи, як вже згадувана робота «Гегель Г.В.Ф. Гражданское общество / Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет. В двух томах. Т.2. Философская пропедевтика.- М.: Мысль, 1973.- С. 7-212.- С.43-54» та «Основи громадянського суспільства: Словник: Для студентів вищих навчальних закладів / Н.Г.Джингарадзе, М.А.Ожеван, А.В.Толстоухов та ін.- К.: Знання України, 2006.- 232 с. тощо [1; 6].

Засади громадянського суспільства, як вважають спеціалісти, визначені «Декларацією прав людини і громадянина» (26 серпня 1789 р.) і представлені такими категоріями, як [6, с. 88-91]:

а) свобода в її позитивному («для») та негативному («від») значенні, в таких позиціях, як: усі люди вільні від народження; ніхто не має права відчувати їхні природні права. Разом з тим, свобода не може бути абсолютною, оскільки остання обмежує права та свободи інших людей, певні принципи моралі, а також інтереси загального добробуту, тобто свобода є відносною. До основних свобод демократичного суспільства належать: свобода особи, свобода пересування та вільного вибору місця проживання, свобода думки та слова, вільного вираження своїх інтересів, світогляду та віросповідання; свобода об'єднання в політичні партії, громадські організації; свобода творчості та ін.;

б) рівність у гідності та правах усіх громадян, при цьому держава має забезпечити однакові для всіх фундаментальні права та свободи без утискання чи обмеження на будь-якій підставі;

в) приватна власність;

г) нація як джерело верховенства права;

д) закон як засіб обмеження державної влади на користь громадянського суспільства;

е) принцип демократичності, тобто народовладдя як режиму влади народу та вияву народного суверенітету, що реалізується як форма індивідуальної свободи, як спосіб управління справами держави, як показник соціальної активності;

ж) право, за яким суспільство має вимагати звіту кожної посадової особи та ін. [6, с. 88-91].

Пріоритетними цінностями громадянського суспільства визнаються **плюралізм, самообмеження та самоосмислення**. З позицій плюралізму ніхто не може володіти монополією на остаточну, вищу істину. Природним станом будь-якого демократичного суспільства є вільна боротьба ідей та інтересів. Жодна організація не може претендувати на все суспільство, нав'язувати йому свої погляди, переконання, волю [6, с. 218-221].

Вищою цінністю громадянського суспільства є **особистість, її права та свободи**. Розвиток громадянського суспільства зумовлює зростання самосвідомості особистості, розширення сфери її соціально значимих ініціатив і водночас – гарантує її вільну самореалізацію. До цінностей громадянського суспільства відносяться **громадянські, політичні та соціально-політичні права**. В останньому випадку це цінності **родини, суспільних та релігійних рухів, недержавних засобів масової інформації, органів громадського самоврядування**, що утворює механізм формування та вияву суспільної думки, розв'язання суспільних конфліктів тощо [6, с. 218-221].

Не входячи в докладний аналіз в означеному вище контексті положень відповідних статей Конституції України, існуючих законодавчих документів та конкретних процедур з юридичного оформлення громадянського суспільства, що мають зробити спеціалісти, зокрема й соціальні, юридичні, політичні психологи, пересічний громадянин України без особливих зусиль бачить і розуміє наступне: існують правовий розрив, «прірва опосередкування», «зона правової зневаги і бездіяльності» між конституційним правом народу здійснювати владу безпосередньо, і конкретними владними можливостями для цього. Реальний правовий і політичний «вакуум» між владою і конкретним громадянином і громадами породжує політичні ризики і тому вимагає свого заповнення за допомогою саме громадянського суспільства. Останнє виступає посередником між народом - носієм суверенітету і єдиним джерелом безпосередньої влади - і підпорядкованою йому за Конституцією України державною владою та органами місцевого самоврядування.

Зі зростанням рівня правової культури громадян в освіченій країні цей нонсенс стає все очевиднішим, він дискредитує існуючий «демократичний устрій» як явно застиглий і деформований на користь меншості, що породжує громадянське напруження, невдоволення, протест і протистояння, а це все драматичніше виявляється на початку ХХІ століття не тільки в Україні, але і в інших регіонах світу у вигляді неперервних громадянських конфліктів, революцій, війн... Згадаймо трагічні події у Північній Африці, Єгипті, Сирії, Греції, Таїланді, Боснії, політичні заворушення в інших країнах. Саме це вимагає термінової, але добре обґрунтованої побудови і функціонування громадянського суспільства в світі та Україні, охопленої гострою морально-політичною кризою.

Наважимося викласти свої стислі погляди на громадянське суспільство як на антитезу насильницького громадянського протистояння, як на предмет мирних перемовин різних сторін з цього непростого питання. В ході творчого переговорного процесу на всіх рівнях суспільства доцільно, на наш погляд, поступово домовлятися про наступні структурні, інституціональні та функціональні моменти побудови вказаного суспільства.

1. Метою громадянського суспільства має стати людина як найвища цінність, особистість усіх громадян України, щасливих у рідній країні, яка захищає їх, забезпечує мирний розвиток їх сімей, благополуччя, гарантує високу якість життя за такими ознаками, як здоров'я, тривалість самого життя, економічний розвиток, благополуччя, духовність, освіта, професія, робота, честь і гідність, дружні стосунки з усіма державами світу і особливо – з її сусідами.

Громадянське суспільство має формуватися із кращих у духовному, моральному, інтелектуальному, професійному плані (адже криза в Україні носить очевидний морально-політичний, зокрема антикорупційний характер) громадян, авторитетних творчих особистостей, досвідчених лідерів, представників і висуванців усіх територіальних, національних, професійних, вікових тощо громад України як організаторів нового успішного суспільства. Відмітимо, що таких громадян у країні достатньо, особливо серед обдарованої і талановитої молоді, яка чекає свого часу і, не отримуючи можливості допомогти рідній країні, відвертає свої погляди і сподівання до зарубіжжя... Потрібна тільки воля до загального благополуччя, до подолання власного егоїзму на користь громади, здатність до відповідної активності з пошуку більш корисних для суспільства особистостей і висування їх до керівництва з відповідним контролем і відповідальністю перед громадою!

Чому саме духовно зріла, розвинута особистість має перш за все стати членом і лідером громадянського суспільства? Тому, що саме в ній в процесі розвитку концентрується унікальний культурний, цивілізаційний, творчий, гуманістичний потенціал! Про це свідчить проведений нами контентно-частотний аналіз наявних у 40 вітчизняних теоріях особистості її визначень, результат якого може бути представлений у наступній «контентно-атрибутивній формулі». Остання утворюється ієрархією низки головних атрибутивних понять, в яких відображаються такі її фундаментальні якості (у дужках наводиться число, що вказує на кількість вживань певного атрибуту у 40 визначеннях особистості), як:

1.Соціальність (31); 2.Творчість (21); 3.Людяність (гуманізм) (20); 4.Самосвідомість, тобто «Я» (18); 5.Духовність (18); 6.Культурність (16); 7.Життєвість (вітальність) (16); 8.Індивідуальність (13); 9.Цінність (честь і гідність) (13); 10.Розвиненість (11); 11.Діяльність (як людська форма активності) (10); 12.Відносність (ставленнєвість) (9);13.Суб'єктність (8);14.Формальність (8); 15.Вершинність (7); 16.Здатність до оволодіння, засвоєння світу (7); 17.Свідомість (7); 18.Історичність (6); 19.Організованість (6); 20.Психологічність (6); 21.Унікальність (5); 22.Об'єктність (5); 23.Якісність (5); 24.Наявність специфічних властивостей (4); 25.Вчинковість (4); 26.Динамічність (4); 27.Колективність (4); 28.Світоглядність (наявність наукових поглядів, принципів, життєвих переконань) (4); 29.Системність (4); 30.Відповідальність (3); 31.Внутрішній характер (3); 32.Ідеальність (3); 33.Матеріальність (3); 34.Здатність бути носієм властивостей (3); 35.Комунікативність (3); 36.Суккупність властивостей (3) -...

Саме на розвиток цих духовних, етичних, естетичних, інтелектуальних якостей в особистості спрямована українська система освіти, вони покладені як мета в основу так званих особистісно орієнтованих систем навчання, виховання, в цілому – «соціалізації» молоді і персоналізації, тобто особистісного зміцнення суспільства, перетворення його на громадянське суспільство!

Підкреслимо ще раз, що духовно розвинута особистість, з її відданістю духовним цінностям Добра, Краси, Істини, Віри, Надії й Любові, має розглядатися усіма людьми як головний закономірний (а не випадковий) чинник досягнення успіху у будь якій діяльності, у професійному та життєвому самовизначенні, у творчій праці та громадянській діяльності, в кар'єрі та хобі, на всіх етапах життя та в усіх її колізіях, головним фактором здійснення життєвої долі людини та суспільства, в цілому – української держави.

Громадянське суспільство має складатися з рівних між собою професійних, політичних (партійних), економічних, фінансових, наукових, освітніх, етнокультурних, мистецьких, поколінних, релігійних, гендерних тощо прошарків українського суспільства (спілок, союзів, товариств, об'єднань, що вже існують, і нових, які мають представляти усі сфери суспільного життя). У такому суспільстві мають знайти своє вирішальне місце й такі історично виправдані утворення, як народне віче і майдан. Але вищим органом громадянського суспільства має стати з'їзд, який збирається не менше одного-двох разів на рік, вирішуючи нагальні проблеми країни. У проміжках часу між з'їздами мають працювати регіональні конференції, семінари, круглі столи й інші форми роботи громадянського суспільства. В нинішній складній і драматичній ситуації конче необхідним і терміновим є проведення установчого з'їзду громадянського суспільства всієї України!

Функціонування громадянського суспільства повинно здійснюватися на засадах спеціально затвердженого Кодексу честі та гідності, розробленому на принципах гуманізму, духовності, чесності, справедливості, правової рівності, пропорційного територіального, національного і гендерного представництва, ієрархічної організації, дієвого взаємозв'язку, ротатії за результатами реальної громадянської поведінки обраних представників, відпрацювання дієвих форм обговорення проблем і прийняття спільних життєво важливих рішень на основі консенсусу тощо. Особливу увагу слід приділити усуненню важко усвідомлюваних фактів неповаги, приниження одними територіальними, культурними, релігійними, партійними тощо прошарками (або їх безвідповідальними представниками) суспільства інших, що призводить до важких і кінець кінцем трагічних нас-

лідків, які спостерігаються, зокрема, зараз в Україні. При цьому в нагоді можуть стати відповідні наукові розробки соціальних і політичних психологів, фахівців по юридичній психології, конфліктології, психології особистості, управління, праці, творчості тощо [9]. Суспільство має контролювати відданість своїх лідерів позитивним духовним цінностям – Добра, Краси, Істини, Віри, Надії, Любові і чітко відмежовуватись від тих, хто відкрито чи приховано сповідує негативні духовні цінності – зла, спотвореності, брехні, зневір'я, відчаю, ненависті! *Лідер громадянського суспільства і представник влади має бути справжнім патріотом України, любити свою країну та її громадян, а не владу та можливості її корупційного використання!*

2. Громадянське суспільство має будуватись як «зверху», так і «знизу», а також у «вертикальному» та «горизонтальному» вимірах – зусиллями всіх організованих груп народу. На даному етапі побудову громадянського суспільства, можливо, мають очолити авторитетні представники майданів різних регіонів країни, його активісти як організатори здорових сил українського суспільства. Адже саме вони створили своїми героїчними діями у трагічні дні народної революції з її самовідданими жертвами з різних сторін умови для створення сучасного громадянського суспільства. При цьому мають бути усунуті прояви індивідуального, групового чи регіонального егоїзму, а як головне завдання виступити збереження єдиності України, дотримання миру, створення нормальних умов для життєдіяльності громадян засобами соціального співробітництва, творчості, продуктивної та інноваційної праці людей, виховання, навчання і підготовки до дорослого життя, самоактуалізації молоді тощо. І знову – сучасна українська наука, зокрема філософія, соціологія, культурологія, державотворення, гуманістична психологія і педагогіка – може зіграти свою конструктивну роль у зміцненні української держави.

Одухотворення та онаучування лідерів громадянського суспільства має стати обов'язковою умовою їх вибору на керівництво цим суспільством. Згадаємо в цьому плані вислови видатного політика ХХ століття У.Черчилля: «Наука стоїть наготові, щоб дати мільйонам і десяткам мільйонів людей багатство, якого вони ще не знали» [13].

Громадянське суспільство має забезпечити своєчасне і випереджаюче розв'язання різноманітних завдань забезпечення нормальної життєдіяльності громадян країни, приділяючи передусім особливу увагу вирішенню таких пріоритетних проблем, як:

а) розробка стратегічної національної і регіональної ідеології, філософії, концепції інтеграції громадянського життя, які б сприяли

сталому розвитку держави, самого громадянського суспільства, кожного громадянина, всіх сімей України;

б) неперервна підготовка й оновлення кадрів управлінців, лідерів, економістів, вчених, працівників ЗМІ, владних структур, виявлення патріотичної, морально розвинутої обдарованої молоді і кваліфікованих талановитих професіоналів, їх висування у структури громадянського суспільства і державної влади шляхом створення ефективних «соціальних ліфтів» і «горизонтальних кар'єр» та при необхідності – їх рішуча кадрова ротація за результатами громадянської і професійної діяльності;

в) розробка форвардних проєктів розвитку нації, розгортання і підтримка масової соціальної, наукової, технічної, економічної, мистецької тощо творчості та ефективної інноваційної діяльності з впровадження перспективних ідей такої творчості у життя, економіку, бізнес, в тому числі і шляхом створення всеукраїнської «Кремнієвої долини» та регіональних інноваційних центрів з розвинутою інноваційною інфраструктурою, експериментальним виробництвом з виходом на масове виробництво конкурентоспроможних товарів на основі нових технологій і неперервного підвищення продуктивності праці;

г) розвиток освіти, науки і виробництва як єдиного розвивального комплексу, підтримка освітньо-науково-технологічних авторських шкіл, підвищення конкурентоздатності української економіки, поширення авангардного вітчизняного та світового комерційного і бізнесового досвіду;

д) наполегливе вирішення проблеми бідності, підвищення заробітної плати, збільшення тривалості життя, забезпечення житлом, зміцнення здоров'я, виробництва екологічно чистого харчування тощо – на основі заохочення найкращих зразків, а якщо потрібно - «оперативної адміністративної і кримінальної відповідальності» за недотримання відповідних вимог, включаючи обов'язкові вимоги духовного, морального плану тощо.

Пріоритетні завдання, проблеми та шляхи їх вирішення мають неперервно визначатися на регіональних конференціях і всеукраїнських з'їздах, ставитися і вирішуватися державною владою й економікою країни.

3. Мають бути визначені і побудовані доцільні форми об'єктивного, неупередженого і чесного громадянсько-суспільного інформування (громадянські ЗМІ, організовані комп'ютерні мережі, громадські інформаційні центри тощо) про реальний стан життя народу, суспільства і держави. Важливо налагодити продуктивне і зважене обговорення першочергових проблем (життєдіяльності громадян, політичних, історичних, культурних, моральних, наукових, освітніх, інноваційних, економічних,

міжнародних тощо) на різних рівнях українського громадянського суспільства і прийняття взаємно узгоджених компромісних рішень (наприклад, на регіональних і всеукраїнських конференціях, громадянських зборах, нарадах, опитуваннях, плебісцитах, референдумах, зокрема із використанням нових інформаційних технологій, залученням волонтерів, активістів тощо). Особливо важливим є проведення щорічних референдумів, як це прийнято, приміром у Швейцарії. Безпрецедентним і антидемократичним слід визнати той факт, що за двадцять три роки незалежної України не було проведено жодного референдуму!?. Посилання на економію коштів на референдум як на дієвий засіб прийняття загальнонаціональних рішень не витримує жодної критики, враховуючи гігантські корупційні втрати, неефективну економіку, втрати від руйнації економічної інфраструктури внаслідок військових дій тощо.

При функціонування громадянського суспільства наявні культурні, історичні, суспільні, освітні, трудові, професійні традиції різних груп українського народу мають презентуватися на загальнонаціональному рівні з найкращого боку, завдяки чому вони і зайняли своє місце в пам'яті та житті тієї чи іншої громади. Слід зрозуміти, що саме при такій позитивній, конструктивній презентації в масштабах всієї країни вони можуть дійсно збагачувати українську культуру й економіку!

Хай перших рішень молодого громадянського суспільства на початку його існування буде небагато, але вони мають бути життєво важливими, гуманістично орієнтованими, толерантними, принциповими, прозорими, справедливими, дійсно спільними і формуючими спільність, загальноукраїнськими, що мають бути обов'язковими для виконання усіма членами суспільства і владними структурами.

Ці рішення повинні узгоджуватися з усіма гілками влади на засадах правової рівності усіх сторін. При цьому слід утримуватися від категоричних оцінок, упереджень, звинувачення сторін і надавати перевагу конвергентним, об'єднуючим, інтеграційним рішенням, націленим на спільне майбутнє. Громадянське суспільство повинно мати право законодавчої, виконавчої і судової ініціативи і бути представлене в усіх гілках влади.

Ворожі, руйнівні, конфліктогенні дії та публічні висловлювання з будь якого боку мають бути заборонені, а встановлений соціальний, гуманістичний, громадянський плюралізм думок. При цьому доцільно використовувати відомі методи спілкування, діалогу, дебатів, посередництва, компромісу, техніки творчого, інноваційного вирішення проблем з використанням добре організованого і морально відповідального Інтернету, ТБ, ЗМІ, преси тощо.

Перспективною в цьому плані є техніка діалогічних універсальї професора психології Г.О.Балла, що полягає передусім у дотриманні наступних принципів [цит. по 10]:

- а) принцип поваги партнерів діалогу одне до одного і до себе;
- б) принцип прийняття партнерів діалогу такими, якими вони є;
- в) принцип орієнтації на найвищі й найкращі досягнення сторін з огляду на перспективу;
- г) принцип свідомої конкордантності, тобто установки на згоду на основі загальноприйнятих базових знань, норм, цінностей і цілей;
- д) принцип толерантності, терпимості одне до одного;
- е) принцип чіткого й обґрунтованого викладу сутності проблем і вимог кожною стороною діалогу;
- є) принцип знаходження спільного у висловлених поглядах на проблему і прийняття рішення на цій спільній основі;
- ж) принцип фіксації розбіжностей та відкладення їх обговорення на більш сприятливі часи та після більш ґрунтовної підготовки до діалогу;
- з) принцип зосередження на виконанні спільних рішень та їх реалізації відповідними владними структурами;
- і) принцип контролю за їх виконанням усіма сторонами.

Слід забезпечити обов'язкове досягнення спільного прогресивного результату, вивчати і долати труднощі на шляху до нього. До підготовки і проведення такого діалогу можуть бути залучені професійні психологи, соціологи, політологи, спеціалісти по конфліктології та посередництву, інструктори по організації тренінгів спілкування тощо.

4. Доцільно відшукувати і використовувати адекватні й прийнятні форми громадянського контролю і поступової паритетної взаємодії влади і народу - на засадах обов'язкового виконання його обґрунтованих вимог. Важливою функцією громадянського суспільства має виступати самоконтроль, в межах його самоорганізації, й неперервний і безпосередній громадянський контроль дій усіх гілок влади та чиновників. Громадянське суспільство в особі своїх найбільш чесних і принципових представників повинно безпосередньо і тотально контролювати владу всіх рівнів і видів!

5. Мають бути відпрацьовані реальні форми відповідальності влади і членів самого громадянського суспільства за невиконання, фальсифікацію чи гальмування виконання загальноприйнятих рішень громадян. Особливої й неперервної уваги потребує моніторинг духовних, моральних, особистісних, громадянських, творчих, інноваційних, професійних якостей службовців, тобто представників влади і керівників громадянсь-

кого суспільства, які мають втілювати у життя волю народу, служити йому, чесно виконувати обов'язки службовців. Слід усвідомлювати, що корупція – це не тільки українська біда, з нею бореться весь світ, тому треба систематично контролювати і замінювати при потребі представників влади і керівників громадянського суспільства - завжди й усюди! При цьому слід враховувати ту обставину, що специфіка влади та нездоланні егоїстичні інстинкти, сама людська психологія з її індивідуалістичними проявами, утворюють постійно діючі чинники розбещування людини владою, чому може протидіяти лише духовно, морально розвинута особистість громадянина при підтримці та контролі громадянського суспільства.

Враховуючи наявність у суспільстві численної обдарованої молоді і талановитих зрілих, дорослих громадян, слід встановити доцільний режим вікової ротації лідерів громадянського суспільства і представників влади, реалізувати форми наступності між різними поколіннями лідерів суспільства, вони повинні бути сумірними до темпів зміни поколінь, що усуне ще один вид несправедливості, зокрема пов'язаний із невідповідною представленістю різних поколінь у владі! Кадровий склад влади, враховуючи відповідальний характер його праці, має систематично проходити спеціальне тестування – патріотичне, моральне, мотиваційне, характерологічне, інтелектуальне, психофізіологічне, медичне тощо.

Ми обмежуємося лише наведеними вище базовими, в плані побудови громадянського суспільства, положеннями Основного закону України та існуючих правових документів і висловленими щодо їх реалізації стислими міркуваннями - з надією, що вони привернуть увагу спеціалістів і громадян і можуть бути конструктивно обговорені, уточнені і доповнені саме як основа мирного врегулювання гострої морально-політичної кризи в Україні та подальшого демократичного і соціально-економічного розвитку країни. З часом, вивірені і виправдані принципи роботи створюваного і успішно діючого громадянського суспільства мають бути безпосередньо представлені у Конституції України, в окремому її розділі «Про Громадянське суспільство». Для цього статті даного розділу мають бути обговорені і враховані членами Конституційної Асамблеї при підготовці нового Основного Закону України. А зараз має бути терміново розроблений (чи принципово перероблений, доповнений) і прийнятий Закон України «Про Громадянське суспільство в Україні», в якому був би закріплений і легітимізований досвід народовладдя молодого громадянського суспільства єдиної України. Слід, вірогідно, створити спеціальну соціально-психологічну службу забезпечення ефективної діяльності громадянського суспільства і влади всіх рівнів.

Доцільно розглянути можливість створення на перевірених життям кадровій основі громадянського суспільства, із його успішного центрального та регіонального осередку, що пройшов іспит на вірність моральним, духовним критеріям служіння суспільству - громадянській партії, яка б мала право участі у представницькій, виконавчій та судовій владі і була б підзвітна громадянському суспільству. При цьому має бути встановлений граничний термін – не більше двох строків перебування на урядових посадах (3-6 років), враховуючи вимоги солідарності поколінь і ентропію, розпусу будь-якої особистості владою. Найкращі представники влади із громадянського суспільства мають дбати про виховання нових поколінь представників влади і лідерів суспільства, передавати їм свої повноваження і допомагати їм в якості радників, консультантів, наставників.

Виходячи із зацікавленості в мирі і процвітання рідної країни, закликаємо всі сторони утриматися від односторонніх категоричних поглядів на нинішню непросту ситуацію, свідомо прийняти до відома думки опонентів, позбутися крайніх емоційних оцінок і зайвих амбіцій (в гідності ми всі рівні!!!), а де треба – простити одне одному, піти назустріч через компроміс, знайти краще спільне у своїх позиціях на основі наукового, зокрема гуманістичного, системного, конвергентного мислення і народної, громадської мудрості, відклавши на наступний час вирішення не вирішуваних поки що проблем, заради великої мети – збереження єдиної України як умови нашого спільного благополуччя! Ми маємо створити сучасне Громадянське суспільство в рідній Україні заради її стабільності, прогресу і процвітання!

Список літератури: 1.Гегель Г.В.Ф.Гражданское общество / Гегель Г.В.Ф.Работы разных лет. В двух томах. Т.2.Философская пропедевтика.- М.: Мысль, 1973.- С. 7-212.- С.43-54. 2.Головаха Е.И., Панина Н.В.Социальное безумие: история, теория и современная практика.- К.: Абрис, 1994.- 168 с. 3.Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року зі змінами та доповненнями згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України» №2222-ІУ. – Харків: ФОП Співак Т.К., 2010.- 48 с. 4.Зязюн І.А.Педагогіка добра: ідеали і реалії: Науково-методичний посібник.- К.: МАУП, 2000.- 312 с. 5.Луцький І.М.Людина і мораль: Монографія.- Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011.- 210 с. 6.Основи громадянського суспільства: Словник: Для студ. вищ. навч. закл./ Н.Г.Джингардзе, М.А.Ожеван, А.В.Толстоухов та ін..- К.: Знання України, 2006.- 232 с. 7.Печери Аурелио.Человеческие качества.-М.: Прогресс, 1980.- 302 с. 8.Помиткін

Е.О.Ідеальний президент ідеальної держави: Посібник кандидата та виборця.- К.: Кафедра.- 2014.- 26 с. 9.Рибалка В.В.Психологія честі та гідності особистості: культурологічні та аксіологічні аспекти: Навчально-методичний посібник / В.В.Рибалка.- Львів: ЛьвДУВС, 2010.- 512 с. 10.Рибалка В.В.Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: Навчальний посібник—Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009.- 575 с. 11.Сельє Ганс. Стресс без дистресса.- М.: 1974.- 184 с. 12.Челпанов Г.И.Очерки психологии / Г.И.Челпанов.- М.; Обнинск: ИГ-СОЦИН, 2009.- 248 с. 13.Черчилль У.Афоризмы.- Харьков: Фолио, 2010.- 256 с.

Bibliography (transliterated): 1.Hehel' H.V.F.Hrazhdanskoe obshchestvo / Hehel' H.V.F.Raboty raznykh let. V dvukh tomakh. T.2.Fylosofskaya propedevtyka.- M.: Mysl', 1973.- S. 7-212.- S.43-54. 2.Holovakha E.Y., Panyna N.V.Sotsyal'noe bezumye: ystoryya, teoriya y sovremennaya praktyka.- K.: Abrys, 1994.- 168 s. 3.Konstytutsiya Ukrainy, pryunyata na p'yatiy sesiyi Verkhovnoyi Rady Ukrainy 28 chervnya 1996 roku zi zminamy ta dopovnennyamy z'hidno iz Zakonom Ukrainy «Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrainy» #2222-IU. – Kharkiv: FOP Spivak T.K., 2010.- 48 s. 4.Zyazyun I.A.Pedahohika dobra: idealy i realiyyi: Naukovo-metodychnyy posibnyk.- K.: MAUP, 2000.- 312 s. 5.Luts'kyy I.M.Lyudyna i moral': Monohrafiya.- Ivano-Frankiv'sk: Misto NV, 2011.- 210 s. 6.Osnovy hromadyans'koho suspil'stva: Slovnyk: Dlya stud. vyshch. navch. zakl./ N.H.Dzhynharadze, M.A.Ozhevan, A.V.Tolstoukhov ta in..- K.: Znannya Ukrainy, 2006.- 232 s. 7.Pechey Aurelyo.Chelovecheskye kachestva.-M.: Prohress, 1980.- 302 s. 8.Pomytkin E.O.Ideal'nyy prezident ideal'noyi derzhavy: Posibnyk kandydata ta vybortsya.- K.: Kafedra.- 2014.- 26 s. 9.Rybalka V.V.Psykholohiya chesti ta hidnosti osobystosti: kul'turolohichni ta aksiolohichni aspekty: Navchal'no-metodychnyy posibnyk / V.V.Rybalka.- L'viv: L'vDUVS, 2010.- 512 s. 10.Rybalka V.V.Teoriyi osobystosti u vitchyznyaniy psykholohiyi ta pedahohitsi: Navchal'nyy posibnyk—Odesa: Bukayev Vadym Viktorovych, 2009.- 575 s. 11.Sel'e Hans. Stress bez dystressa.- M.: 1974.- 184 s. 12.Chelpanov H.Y.Ocherky psykholohyy / H.Y.Chelpanov.- M.; Obnynsk: YH-SOTsYN, 2009.- 248 s. 13.Cherchyl' U.Aforyzmy.- Khar'kov: Folyo, 2010.- 256 s.

Рибалка В.В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ДУХОВНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТ-

ВА ТА ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНИНА ЯК ОСНОВА ЄДНОСТІ І ПРОГРЕСУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

У статті наголошується на актуальності розвитку сучасного громадянського суспільства та особистості громадянина в Україні, наводяться соціально-психологічні, духовні, конституціональні, правові, юридичні засади й досвід створення такого суспільства у світі, зокрема в Європі як перевіреним часом шлях до реального народовладдя та ознака дієвої демократії. Пропонуються науково обгрунтовані принципи, цілі, методи, інституціональні форми і конкретні вимоги до побудови і функціонування українського громадянського суспільства з врахуванням сучасних кризових реалій, його продуктивної паритетної взаємодії з існуючими гілками влади, форми контролю діяльності і відповідальності владних і громадянських лідерів. Наводяться якості особистості лідера, які мають забезпечити успішне функціонування громадянського суспільства і влади. Підкреслюється необхідність обов'язкової відданості лідерів громадянського суспільства і представників влади позитивним духовним цінностям Добра, Краси, Істини, Віри, Надії, Любові і неприпустимість наявності в них ознак існування негативних цінностей - зла, спотворення, брехні, зневір'я, розпачу, ненависті. Лідер має бути справжнім патріотом України, любити свою країну та її громадян, а не владу та можливості її корупційного використання. За цих умов можлива єдність народу та прогресивний поступ України до миру і добробуту.

Ключові слова: громадянське суспільство, особистість громадянина, соціально-психологічні передумови, духовні якості лідерів, побудова, структура і функціонування громадянського суспільства, взаємодія з владою, єдність і прогрес української держави.

В.В.Рыбалка

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ И ДУХОВНЫЕ ПЕРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ЛИЧНОСТИ ГРАЖДАНИНА КАК ОСНОВА ЕДИНСТВА И ПРОГРЕССА УКРАИНСКОГО ГОСУДАРСТВА

В статье говорится об актуальности развития современного гражданского общества и личности гражданина в Украине, приводятся социально-психологические, духовные, конституциональные, правовые, юридические предпосылки и опыт создания такого общества в мире, в частности, в Европе как проверенный временем путь к реальному народовластию и признак действенной демократии. Предлагаются научно обоснованные принципы, цели, методы, институциональные формы и

конкретные требования к построению и функционированию украинского гражданского общества с учетом современных кризисных реалий, его продуктивного паритетного взаимодействия с существующими ветвями власти, формы контроля деятельности и ответственности властных и гражданских лидеров. Приводятся качества личности лидера, которые должны обеспечить успешное функционирование гражданского общества и власти. Подчеркивается необходимость обязательной преданности лидеров гражданского общества и представителей власти положительным духовным ценностям Добра, Красоты, Истины, Веры, Надежды, Любви и недопустимости наличия у них признаков существования негативных ценностей - зла, уродства, лжи, безверия, безнадёжности, ненависти. Лидер должен быть настоящим патриотом Украины, любить свою страну и ее граждан, а не власть и возможности ее коррупционного использования. При этих условиях возможно единство народа и прогрессивное движение Украины к миру и благополучию.

Ключевые слова: гражданское общество, личность гражданина, социально-психологические предпосылки, духовные качества лидеров, построение, структура и функционирование гражданского общества, взаимодействие с властью, единство и прогресс украинского государства.

Vladimir Ribalko

SOCIO-PSYCHOLOGICAL AND SPIRITUAL PRECONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF A MODERN CIVIL SOCIETY AND OF THE INDIVIDUAL CITIZEN AS THE BASIS FOR THE UNITY AND PROGRESS OF THE UKRAINIAN STATE

The article talks about the relevance of the development of modern civil society and of the individual citizen in Ukraine, given the socio-psychological, spiritual, constitutional, legal, legal background and experience to create such a society in the world, particularly in Europe as a time-proven path to real democracy and a sign of effective democracy. Offers science-based principles, goals, methods, institutional forms and specific requirements for the construction and operation of the Ukrainian civil society with regard to today's crisis realities, its productive peer interaction with existing branches of government, forms of control of the activity and responsibility of government and civic leaders. Provides the quality of a leader's personality, which should ensure the successful functioning of civil society and the authorities. Stresses the need for mandatory dedication of civil society leaders and government representatives positive spiritual values of Goodness, Beauty, Truth, Faith, Hope, Love, and the inadmissibility of the presence of signs of the existence of negative values is evil, ugliness, falsehood, unbelief, hopelessness, hatred. A leader

must be a true patriot of Ukraine, to love their country and its citizens, not the government and its corruption. Under these conditions, it is possible the unity of the nation and the progressive movement of Ukraine to peace and prosperity.

Keywords: civil society, citizen's identity, socio-psychological background, spiritual leadership, building, structure and functioning of civil society, interaction with authority, unity and progress of the Ukrainian state.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2015

УДК 378.6:656.2.071.1:043.3/5

*Р.В. Сущенко,
м. Запоріжжя, Україна*

РОЗВИТОК ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АКАДЕМІКА І. А. ЗЯЗІОНА

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями.

Залізничний транспорт є тією унікальною галуззю, що безпосередньо на кожному етапі індивідуального життя стосується кожної людини.

Аналіз останніх наукових публікацій. Вивчення проблем професійної й соціальної компетентності та особистих якостей інженерних кадрів інтенсивно здійснюється науковцями, які плідно працюють в цій царині: С. Александров, В. Андрущенко, М. Згуровський, О. Ігнатюк, В. Клепіков, О. Коваленко, В. Кремень, Б. Ломов, С. Пазинич, О. Пономарьов, О. Романовський, Л. Тovaжнянський, З.Черваньова, Т. Шаргун та ін. У працях цих дослідників розглядається вітчизняний та зарубіжний досвід створення ефективних систем професійної підготовки інженерних кадрів, розвиток педагогіки управління.

Втім, у сучасній системі професійної освіти бракує наукових досліджень з теорії і методології професійної підготовки інженерних кадрів залізничного транспорту нової формації. Тому актуальність даного дослідження зумовлена тенденціями розвитку світової економіки, розширенням культурних та економічних зв'язків України з іншими країнами, її орієнтацією на інтеграцію з цивілізованою світовою спільнотою, об'єктивними потребами і змінами суспільного життя, що становить основу розвитку духовно-інтелектуального потенціалу інженерних кадрів національної Залізниці.

У цьому контексті перед закладами професійної освіти постає відповідальне завдання – забезпечити високопрофесійну підготовку майбутніх інженерних кадрів, поклавши в основу перебудову процесу вузівського викладання на основі врахування результатів широкомасштабних досліджень сучасної професійної педагогіки, психології, людинознавства, філософії, зокрема ієрархії цінностей академіка І. А. Зязюна, що відображають структуру кінцевої мети професійної підготовки інженерних кадрів залізничної галузі зараз і в майбутньому.

Основна мета статті – висвітлити й розкрити значення педагогічної спадщини академіка І. А. Зязюна на формування нової якості професіоналізму інженерів залізничного транспорту в системі їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сучасний інженер залізничного транспорту характеризується високим рівнем відповідальності за безпеку руху і людське життя, значною напругою розумових, моральних, психічних сил і здібностей, розвинених духовно-інтелектуальних якостей, пов'язаних з високою професійною відповідальністю.

За філософською позицією І. А. Зязюна, чим гармонійніше розвинена людина, тим вільнішою вона є в реалізації своєї особистісної функції. Ця закономірність дозволяє сформулювати провідний принцип учіння – неперервний загальний і професійний розвиток особистості. Всі останні принципи мають бути йому підпорядковані, забезпечуючи внутрішні і зовнішні умови його реалізації. Особистісно-розвивальне професійне удосконалення особистості в якості теоретико-методологічного базису забезпечується гуманістичним цілепокладанням, що, на думку академіка І. Зязюна, включає:

- створення системи умов для розвитку свободи і прав особистості з метою саморозвитку молодої людини взагалі і майбутнього професіонала зокрема;
- усвідомлення і прийняття усіма суб'єктами педагогічного процесу ієрархізованої системи цінностей у підготовці спеціаліста. Визнаючи основним розвиток особистості, не слід протиставляти це засвоєнню знань і формуванню вмінь. Їх єдність зумовлюється, наприклад, реформуванням нераціональної інформаційної системи, а також висхідною концепцією, згідно з якою особистість – найбільш узагальнена система досвіду життєдіяльності людини;
- розробка критеріїв особистісного розвитку професіонала на основі виявлення міри відповідності знань, умінь і властивостей особистості вимогам життя, професійної діяльності, фіксованих в моделях спе-

ціалістів і кваліфікаційних характеристиках, визначених Державним освітнім стандартом професійної освіти;

- створення нових, гнучко заданих освітніх програм, в яких визначилися б основні напрямки особистісного (професійного) розвитку, а не конкретні знання, вміння, навички. Реалізація цих програм вимагає від викладача передачі професійного досвіду з допомогою імітаційно-діяльнісної рольової гри, різноманітних психологічних тренінгів, «мозкових штурмів». Викладач отримує можливість спостерігати за динамікою професійного становлення і розвитку основних якостей майбутніх спеціалістів;

- спеціальне конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій, типів навчального діалогу, форм контролю за розвитком особистості в ході оволодіння знаннями і усталеними способами навчальної роботи;

- реалізація системно-стильового підходу в особистісно орієнтованій системі освіти. Засвоєння нових знань і умінь повинно включати варіативність і вільний вибір параметрів навчальної і змодельованої професійної діяльності, які впливають на розвиток певних особистісних якостей;

- забезпечення повноти і неперервності у розвитку особистості, починаючи з моменту зарахування до навчального закладу і закінчуючи працевлаштуванням;

- проведення регулярної й оперативної діагностики і самодіагностики, що виконує роль зворотного зв'язку в розвитку особистості. Методики повинні бути достатньо простими і компактними для їх успішного використання у тренінгові певних здібностей;

- створення психологічної служби, що виконує функцію проф-орієнтаційної, психолого-педагогічної і загальної консультативної підтримки суб'єктів освітнього простору;

- акцентування уваги на саморозвиткові особистості, із врахуванням її вікових і соціальних особливостей і підкріплюючим розвитком самостійності, включаючи цілепокладання і планування [2, с. 51-52].

Взявши за основу концептуальні положення академіка І. А. Зязюна, які потребують негайного вирішення, до основних завдань професійної підготовки інженерів залізничного транспорту було віднесено: приведення обсягів та змісту підготовки у відповідність із поточними та перспективними потребами розвитку залізничної галузі, визначення освітньо-кваліфікаційної структури підготовки фахівців в освітній та науковій галузях, оптимізація переліку напрямів, спеціальностей і спеціалізацій цієї підготовки фахівців, зокрема для потреб формування управлін-

ської культури залізничної технічної еліти; формування змісту навчання, виходячи з його цільового спрямування, завдань і функцій інженера, його майбутніх посадових обов'язків, інтересів і потреб особистості; застосування сучасних технологій реалізації змісту навчання, що передбачає його диференціацію, індивідуалізацію, запровадження дистанційної, очно-заочної та екстернатної форм підготовки; вироблення та постійна актуалізація освітніх стандартів у залізничній галузі; оптимізація мережі навчальних закладів цієї системи на засадах поточного й стратегічного планування потреб у професійному навчанні інженерних кадрів; залучення провідних, у першу чергу національних, вищих навчальних залізничних закладів України до підготовки фахівців за спеціальностями, орієнтованими на професійну діяльність у цій галузі.

В реалізації поставленої мети ми спирались також на досягнення тих вищих навчальних закладів, які вже успішно використовували філософські й концептуально-педагогічні погляди І. А. Зязюна в підготовці педагогічних кадрів, зокрема на висновки з цього досвіду П. Ю. Сауха про те, що сьогодні динаміка технологічного прогресу є настільки стрімкою, адже студенти, які розпочинають навчатися за найбільш передовими, але вузькоспеціалізованими напрямками, ризикують на момент закінчення ВНЗ зустрітися із втратою потреби в них як фахівців. Багато хто із відомих педагогів справедливо вважає, що, незважаючи на вимоги «технонаукового суспільства», орієнтуватися потрібно в навчанні не лише на «злобу дня». Вчити слід тому, що є основою, фундаментом і, насамперед, вмінно вчитися, вчитися усе життя [4, с. 35].

А забезпечити це можуть не вузькоспеціалізовані дисципліни, а фундаментальні й соціально-гуманітарні науки, що їх принципова незаврешеність, безмежність процесу пізнання і, водночас, їх іманентна пізнавальність і «людиновимірність» не лише навчають вчитися все життя, але й роблять звичкою, другою натурою людини» [3, с. 34].

Процес набуття духовно-інтелектуального потенціалу – це гнучка і відкрита система саморуху студента до найкращого в собі, утвердження глобальної етики моральності і загальнолюдської солідарності, змінювання в цьому напрямку життєвої парадигми і шляхів її самоздійснення, перебудова, перетворення й особистісне збагачення професійних уявлень і прогнозів, пошук різних варіантів розгортання й набуття професіоналізму.

Як правило, такий інженер – це особистість, якій властива продуктивно-перетворююча діяльність на основі власних, принципово важливих нових підходів, технологій та ідей. Свідомість, форми мислення і на-

віть спілкування дещо відрізняється від тих, що притаманні іншим інженерам. Він бачить не лише сьогоднішній, а й завтрашній день і відповідно діє.

Варіанти його інженерної діяльності схожі на базис, що саморозвивається. Він здатен вчасно виявити найактуальніші проблеми залізничного транспорту, переломити ситуацію на краще, щоб ефективно протистояти негативному впливу середовища, щоб звільнитися від стереотипних, автоматизованих форм реакцій, навчитися жити за велінням своєї природи, своєї самості, досягти стану професійного просвітлення, створити власні смаки, цінності, ідеали, цілі, щоб виявити свої природні нахили, зуміти жити у злагоді з власною природою і твердо стояти за святиню своїх щонайглибших професійних переконань.

Інженер такої якості професіоналізму здатен бачити залізничний транспорт не таким, яким він є сьогодні, а яким може стати за найбільш сприятливих для його розвитку умов. У випадку, коли треба висловити власну точку зору і по-своєму, не посилаючись на авторитети, прийняти самостійні інженерно-виробничі рішення, інженер відчувається впевнено й психологічно комфортно, вміючи прогнозувати, передбачати правильні інженерно-управлінські рішення та їх наслідки, запропонувати неординарні шляхи оптимального розвитку справи на краще.

Такі особистості, як правило, мають яскраві й цікаві долі, Їх люблять і пам'ятають колеги. Проте, на жаль, не завжди їхнє становище в колективах престижне. Вони, як правило, часто мають конкурентів, які недолюблюють невтомних і незалежних винахідників з високою духовною культурою, твердою волею і творчою уявою.

Втім, продуктивність роботи такого інженера завжди вища й ефективніша, незважаючи на те, що багато часу витрачається на обмірковування іншими колегами нав'язаних їм бюрократичних задумів.

Професійна особливість такого інженера виявляється і в несподіваних варіантах розв'язання складних виробничо-управлінських завдань, який завжди в гарному настрої, у нього весь час з'являються нові творчі плани і узагальнення. Інколи можна спостерігати загадковий стан його поведінки в особливо складні моменти, коли у свідомості з'являються, зароджуються несподівані рішення, яким дивується навіть він сам.

Слід зауважити, що інтелектуально-духовна культура фахівця найбільш продуктивна тільки тоді, коли і соціально й морально забезпечується особисто усвідомлена свобода організації його діяльності не за наказами, а за внутрішнім бажанням і мотивом, право першим братись за освоєння тих інженерних проблем, які ще ніхто не вирішував, виявляти свій хист і метод, який обов'язково передбачає наявність уміння брати на

себе відповідальність у вирішенні складних і важких професійних завдань.

Тому зміст навчання за професійними програмами має бути спрямований на оновлення та поглиблення соціально-гуманітарних, політично-правових, економічних, управлінських та спеціальних фахових знань і умінь, включаючи вивчення вітчизняного та іноземного досвіду, передбачаючи підвищення рівня професійної та мовної культури майбутніх інженерів, оволодіння організаційними навичками та вміннями міжнародного спілкування, а також участь у наукових дослідженнях з названої проблематики за умови належного організаційного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення.

З цієї метою необхідно підсилити й поширити спеціальну педагогічну підготовку викладацьких кадрів непедагогічних ВНЗ, здійснювати педагогізацію їхньої діяльності, необхідно також залучати керівників і фахівців, які володіють сучасними психолого-педагогічними знаннями і навичками, визначити й оновити кваліфікаційні вимоги до науково-педагогічних працівників системи професійної підготовки інженерних кадрів.

Існує в системі непедагогічних ВНЗ усім відомий і «невиліковуваний парадокс»: викладачі технічних вишів, кандидати і доктори технічних наук спішать скоріше захистити дисертації, а їхні навчальні заклади чекають найголовнішого. Їм потрібні, перш за все, кваліфіковані, успішні й ефективні викладачі, які добре обізнані з результатами сучасних психологічних, педагогічних досліджень, з новими технологіями викладання, рекомендаціями відомих вчених професійної педагогіки.

На наш погляд, розвиток духовно-інтелектуального потенціалу студентів-майбутніх інженерів залізничного транспорту робить необхідним в основу сучасного загальноприйнятого розуміння змісту поняття «інженерна діяльність» вкладати й моральні складові, поняття культури, професійної етики, наближаючи їх до інгредієнтів професіоналізму майбутнього й діючого інженера.

Цей термін за змістом (якщо мова йде про наявність і розвиток в інженера духовно-інтелектуального потенціалу), має розглядатись як *об'єктивний процес послідовних якісних внутрішніх змін у становленні й розвитку інженера як фахівця, перехід від однієї до іншої, вищої якості професіоналізму, набуття необхідних, досі відсутніх професійних якостей, цінностей і установок, мотивів праці й соціальних властивостей поведінки, здатність до подальшого постійного і безмежного професійного саморозвитку.*

У нашому розумінні успішну організацію такого процесу забезпечують:

- внутрішні *позитивні* зміни в особистісно-професійному й соціальному статусі інженера залізничного транспорту;
- постійне й необмежене збагачення цілісності системи отриманих професійних знань, умінь і навичок;
- вчасне виявлення креативу в організації кваліфікованого виконання професійної інженерної діяльності;
- розвиток особистісних сутнісних сил і життєвого устрою;
- прогнозування себе в майбутньому;
- глибоке й відповідальне проникнення в суспільний контекст повсякденної діяльності, пробудження принципово нових переконань, поглядів на значення для людей своєї професії;
- аналіз розбіжностей між вимогами сучасної Залізниці й знаходження доцільних управлінських рішень для успішного розв'язання постійно змінюваних професійних завдань, матеріалізація професійних знань шляхом їхньої об'єктивної в своїй фаховій реальності, глибоко усвідомлений самостійний пошук знань «першої свіжості»;
- оновлення власного індивідуального стилю ділових стосунків, адекватних змінам монопрофесіоналізму на поліпрофесіоналізм.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок.

Отже, наявність в інженера залізничного транспорту духовно-інтелектуального потенціалу – це реальна цілісна відповідність спеціаліста поставленим соціально-професійним завданням, культурі організації якісного їх виконання, повноцінній особистісній життєдіяльності, а професіоналізм – органічна єдність бездоганих фундаментальних професійних знань, умінь і навичок, особистісних професійних намірів, цінностей і цілей, управлінської культури й майстерності якісної їх реалізації.

Тільки за таких умов процвітання суспільства визначається в індустріальну еру перетворювальною енергією природи інженерної діяльності, яка змінює дійсність, «творенням того, «чого ще не було».

Саме так найважливішу мету й особливу педагогічну поезію формування внутрішнього духу сучасного інженера академік В. Андрущенко вбачає в такому задумі й практичному завданні інженерного творення, яке полягає в культурі «продовження» природи за законами самої природи, гармонізації «металу» з природою, людиною і її душею, створюючи таке нове інженерне діяння, яке не руйнує Природу, не створює катастрофи і не спотворює душу людини [1, с. 29].

Отже, щоб досягти бажаних результатів хоча б у майбутньому, необхідно посилити мотивацію та стимулювання роботи викладачів вищих навчальних закладів шляхом установалення індивідуальних і диференційованих норм навчального навантаження, надання спеціальної магістерської

педагогічної освіти, організації систематичного підвищення кваліфікації, у тому числі шляхом професійного стажування за кордоном з метою набуття практичного досвіду викладацької діяльності та апробації наукових здобутків.

Список літератури

1. Андрущенко В. Педагогічна поезія внутрішнього духу інженера: проблема відкриття, виховання і реалізації / В. Андрущенко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць / За редакцією Л.Л. Товажнянського та О.Г. Романовського. – Вип.5(9). – Харків : НТУ «ХПІ», 2004. – С. 29-40.

2. Зязюн І. А. Філософія професійного розвитку людини / І. А. Зязюн // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць / За редакцією Л.Л. Товажнянського та О.Г. Романовського. – Вип. 5(9). – Харків : НТУ «ХПІ», 2004. – С. 51-63.

3. Карлов Н.В. Книга о московском физтехе / Н.В. Карлов. – М. : Физматлит, 2008. – С. 34.

4. Саух П.Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас : [монографія] / П.Ю. Саух. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 382 с.

Bibliography (transliterated):

1. Andrushchenko V. Pedagogichna poeziya vnutrishn'oho dukhu inzhenera: problema vidkryttya, vykhovannya i realizatsiyi / V. Andrushchenko // Problemy ta perspektyvy formuvannya natsional'noyi humanitarno-tekhnichnoyi elity: Zbirnyk naukovykh prats' / Za redaktsiyeyu L.L. Tovazhnyans'koho ta O.H. Romanovs'koho. – Vyp.5(9). – Kharkiv : NTU «KhPI», 2004. – S. 29-40.

2. Zyazyun I. A. Filosofiya profesiynoho rozvytku lyudyny / I. A. Zyazyun // Problemy ta perspektyvy formuvannya natsional'noyi humanitarno-tekhnichnoyi elity: Zbirnyk naukovykh prats' / Za redaktsiyeyu L.L. Tovazhnyans'koho ta O.H. Romanovs'koho. – Vyp. 5(9). – Kharkiv : NTU «KhPI», 2004. – S. 51-63.

3. Karlov N.V. Knyha o moskovskom fyztekhe / N.V. Karlov. – M. : Fyzmatlyt, 2008. – S. 34.

4. Saukh P.Yu. Suchasna osvita: portret bez prykras : [monohrafiya] / P.Yu. Saukh. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2012. – 382 s.

Сущенко Р.В.

РОЗВИТОК ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АКАДЕМІКА І. А. ЗЯЗЮНА

Розкрито теоретичні основи розвитку духовно-інтелектуального потенціалу професійної підготовки інженерних кадрів в інтерпретації академіка І. А. Зязюна, науково обґрунтовано необхідність її педагогізації, особливості викладацької діяльності в технічних ВНЗ відповідно до вимог оновленого соціуму та наукових досягнень і рекомендацій професійної педагогіки.

Ключові слова: інженер залізничного транспорту, духовно-інтелектуальний потенціал, викладач, професійна підготовка.

Сущенко Р. В.

РАЗВИТИЕ ДУХОВНО-ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ИНЖЕНЕРОВ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА В ИНТЕРПРЕТАЦИИ АКАДЕМИКА И. А. ЗЯЗЮНА

аскрыты теоретические основы развития духовно-интеллектуального потенциала профессиональной подготовки инженерных кадров в интерпретации академика И. А. Зязюна, научно обоснована необходимость ее педагогизации, особенности преподавательской деятельности в технических вузах в соответствии с требованиями обновляющегося социума, научных достижений и рекомендаций профессиональной педагогики.

Ключевые слова: инженер железнодорожного транспорта, духовно-интеллектуальный потенциал, преподаватель, профессиональная педагогика.

Sushchenko R.

THE DEVELOPMENT OF SPIRITUAL AND INTELLECTUAL POTENTIAL OF THE TRAINING OF ENGINEERS OF RAILWAY TRANSPORT IN THE INTERPRETATION OF ACADEMICIAN I. ZYAZYUNA

The theoretical basis for the development of spiritual and intellectual potential of the professional training of engineers in the interpretation of Academician I. Zyazyuna, scientifically proved the necessity of its pedagogization, especially teaching at technical universities, in accordance with the requirements of renewing society, academic achievements and recommendations of professional pedagogy.

Keywords: Railway Engineers, spiritual and intellectual potential, teacher, professional pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2015

II РОЗДІЛ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНИХ І ВИСОКОДУХОВНИХ ЛІДЕРІВ-УПРАВЛІНЦІВ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

УДК 378.4

*Гура Т.В.
м. Харків, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЛІДЕРІВ В УНІВЕРСИТЕТІ ГРИНВІЧУ

Постановка проблеми. Виховання нової генерації інженерів-лідерів, орієнтованих на побудову високотехнологічного суспільства, є найважливішим завданням будь-якої країни, а для України, яка переживає перехідний період свого історичного розвитку, воно є особливо актуальним. Тому цілком зрозуміло, що успіх перетворень в будь-якій, особливо в молодій державі, значною мірою залежить від того, наскільки швидко і успішно буде підготовлена до роботи нова генерація інженерів-лідерів. В пошуках нової соціально-економічної моделі на сьогоднішньому етапі розвитку країни вирішальну роль (і це є безперечним фактом) мають зіграти молоді креативні інженерні кадри.

Актуальність підготовки нової генерації інженерів-лідерів в Україні зумовлюється кількома причинами. По-перше, створення та розвиток системи професійної підготовки інженерних кадрів стимулюється новим геополітичним становищем України. По-друге, на перехідному етапі до нової соціально-економічної моделі вирішальну роль у проведенні реформи має зіграти нова генерація управлінських кадрів. По-третє, підготовка до вступу України в Європейське співтовариство вимагає від керівників всіх рівнів, і, в першу чергу, від керівників агропромислового комплексу, принципово нового мислення, нових орієнтирів і підходів, адаптованих до нових соціально-економічних умов.

Зв'язок проблеми з науковими та практичними завданнями витікає з концепції формування гуманітарно-технічної еліти, розробленої Національним технічним університетом «Харківським політехніч-

ним інститутом» [2], в якій висвітлено, що підготовка студентів у технічному університеті неможлива без урахування сучасних вимог до його майбутньої професійної діяльності інженера-управлінця, інженера-лідера. У той же час недостатньо дослідженою залишається вивчення досвіду підготовки лідерів в Англії, насамперед, в провідному університеті з підготовки лідерів Європи - університеті Гринвічу м. Лондон (ОК). Тому **мета нашої статті** полягає в аналізі розкриття цієї проблеми. Виходячи з вище сказаного, **завданнями дослідження** є: по-перше: розкриття особливостей підготовки студентів в Великій Британії, по-друге, визначення механізмів підготовки лідерів навчально-виховного процесу університету Гринвічу.

Аналіз досліджень з питань лідерства, проблем формування лідерських якостей студентів у вищих навчальних закладах освіти, а також філософської, психологічної, педагогічної літератури дозволяє визначити різні аспекти дослідження проблеми: *вдосконалення професійної підготовки управлінців-лідерів висвітлено вітчизняними вченими такими як* В. Берека, Л. Ващенко, Д. Галіцина, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, О. Ельбрехт, Г. Єльнікова, Л. Калініна, Л. Карамушка, Н. Клокар, Л. Кравченко, В. Кремень, С. Крисюк, В. Луговий, В. Майборода, В. Маслов, О. Мельников, П. Надолішній, Н. Нижник, В. Олійник, В. Олуйко, С. Пазиніч, А. Пахарєв, М. Пірен, О. Пономарьов, Д. Прасол, Н. Протасова, В. Ребкало, О. Романовський, М. Рудакевич, Т. Сорочан, Л. Товажнянський та ін.; *особистісні аспекти лідерства цікавили* О. Воронову, Н. Гончаренка, О. Ковальова, А. Свенцицького, У. Бенніса, О. Криштановську, Р. Міллса, Х. Ортега-і-Гассета, В. Парето та ін.; *наукові підходи про взаємовідносини лідера в групі та динаміку лідерства розглядали* Є. Белбін, С.Бондер, Д.Водуєл, Дж.Фолс, Г.Келлі, Дж.Марч, Т.Ньюком, Г.Саймон, Дж.Тібо та ін. Отже, питання лідерства висвітлювались науковцями різних галузей, але проблеми психолого-педагогічної підготовки майбутніх інженерів-лідерів за кордоном не були визначені на достатньому рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корені розвитку системи підготовки лідерів в Англії закладені в програмах підготовки вчителів, що з'явилися в 19 столітті. В Англії до 1980- х років організації з підготовки лідерів були неоднорідні і не мали ніякої послідовної структури, системи. У 20 столітті перші спроби створити систематизовану систему освіти вчителів знайшли відображення в програмах університетів (наприклад, магістр освіти). Проте, в перших програмах були недоліки: тільки академічна підготовка, а школам потрібні були практи-

чні уміння вчителів [4]. Тому були створені магістерські програми, які поєднували досвід практичний, індивідуальний розвиток і систему винагород. Це призвело до зміни традиційної підготовки менеджерів-директорів на підготовку учителів-менеджерів. З'явилися нові програми: докторантура для тих, хто на середині своєї кар'єри; нові сертифікати такі, які давали б прогресивні академічні кваліфікації, основані на теорії та практиці. Незважаючи на ці зміни, уряд не приймав участі в підготовці лідерів освіти аж до 1980-х років. А в 1983 році Міністерства освіти (DES, 1983) запропонувало додаткові гранти для підготовки управлінських кадрів. З'явилися так звані центри підготовки (OTTOs), що давали можливість за 1 семестр підготувати лідерів-директорів та їх заступників. З'явилася можливість створити безперервний процес навчання, а для цього були організовані регулярні курси підвищення кваліфікації упродовж всієї кар'єри вчителя. В 1990-х роках з'явилися «національні програми навчання і розвитку лідерів-учителів», відповідальним за які виступило Агенство підготовки вчителів(ГТА), яке пізніше перетворилося на Національний коледж шкільних лідерів і функціонує на території університету в Нотінгемі з 2000 року. На сьогодні, в Англії існують різні варіанти підготовки лідерів освіти. Це магістерські та докторські програми підготовки в межах університетів, програми підготовки і підвищення кваліфікації на базі Національного коледжу управління школою. Програми, розроблені вишами Великобританії реалізуються асоціаціями директорів шкіл та іншими професійними об'єднаннями, методичними центрами по вивченню управління в школі, по удосконаленню роботи шкіл тощо [1]. Таким чином, в Англії здійснюється послідовна і системна підготовка вчителів-лідерів, які прагнуть поліпшення результатів в роботі.

Наші дослідження по вивченню підготовки лідерів в Великій Британії ми продовжили в університеті Гринвічу, в межах навчального візиту проекту ТЕМПУС «Еліта: освіта для лідерства, інтелектуального та творчого розвитку». Менеджер і координатор проекту: Каунаський технологічний університет. Партнери країни ЄС: університет Тампере (Фінляндія), університет Гринвічу и ТОВ Ranmor Consulting (Об'єднане королівство), Естонська бізнес-школа. Партнери в Україні: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Київський університет ім. Б. Гринченка, Тернопільський національний педуніверситет ім. В. Гнатюка, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»), Національний

авіаційний університет, Одеський національний університет ім. І. Мечнікова, Національна академія держуправління при Президентові України, HR FORUM – Асоціація з управління персоналом. Мета проекту: посилити роль українських вишів як генераторів соціального прогресу в імplementації державної політики з розвитку людських ресурсів (HRD) шляхом реалізації послуг з розвитку лідерського та організаційного потенціалу (L&OD). Завдання проекту: Розробити концептуальне та інформаційне підґрунтя для посилення ролі університетів в імplementації державної політики з HRD (Указ Президента України № 45/2012 від 1 лютого 2012 р. «Стратегія розвитку державної кадрової політики на 2012-2020 роки») як генераторів соціального прогресу шляхом реалізації послуг з L&OD; створити інфраструктуру (персонал, обладнання, програмне забезпечення, інформаційні ресурси) для ефективної реалізації університетами послуг з L&OD; розробити методологічне та навчальне середовище (контент, методи, інструменти) для ефективної реалізації університетами послуг з L&OD у 3 пілотних сферах (освіта (ED), державна служба (PS), підприємництво (EN)); здійснити заходи щодо політичної, законодавчої, організаційної та громадської підтримки ролі університетів як генераторів соціального прогресу в імplementації державної політики з HRD шляхом реалізації послуг з L&OD.

Згідно плану проекту TEMPUS на 2014 год були здійснені навчальні візити по наданню європейського досвіду в реалізації ролі університетів в розвитку лідерського та організаційного потенціалу. В червні 2014 року був організований навчальний візит в університет Гринвічу (ОК, м. Лондон). Університет Гринвічу займає перше місце в Лондоні у національному рейтингу задоволення студентів. До його складу входять 11 шкіл та інститутів, серед них – Школа освіти (ШО), Школа бізнесу, Школа гуманітарних і соціальних наук. Центр управління та підприємництва (ЦУП) при Школі освіти забезпечує високий рівень та об'єктивність вищої освіти, а також першокласне дослідження у сфері управління, аспірантські та професійні проектні дослідження з управління та організації освіти, довіри, соціального підприємництва та інших споріднених сфер. Він виконує функцію вузла для співпраці та здійснення керівництва, підприємницької діяльності, проведення аспірантських досліджень в ШО, таким чином розвиваючи колегіальність і сприяючи співробітництву між школами та дисциплінами. Заклад пропонує високоякісні стандарти хорошої практики у ході досліджень, консультацій і постійного професійного зростання, короткотривалі курси для регіональних, національних і міжнародних партнерів та агентств.

ЦУП працює з великою кількістю науковців міжнародного рівня, що спеціалізуються в сфері керівництва та освітніх досліджень [3]. Під час візиту учасників ознайомили з системою підготовки лідерів в університеті. Зупинимось на деяких моментах.

Про систему підготовки у вишах Англії та, безпосередньо, в університеті Гринвічу інформував віце-президент Д. Магауайер. На його думку, університет Гринвічу – це вуз, який готує фахівців зі спеціальностей: інженерна справа, виховання, хімічні науки, готельний та ресторанний бізнес, медична справа. Основним девізом вузу є: комплексна система навчання - кожен день – нова задача. Цілі університету: навчальна, залучення до бізнесу та науково-дослідна. Це кращий вуз в Лондоні з якісної освіти, кращий вуз серед 163 університетів Великої Британії з охорони навколишнього середовища. Університет-незалежна автономна держава від держави, політики та бізнесу, в цьому і є секрет успіху вишу. Д. Магауайер представив стратегічні задачі вузу на 2012-2017 рр.: університет повинен надихати суспільство; викладачі університету повинні виступати експертами в підготовці лідерів; знання університету повинен не тільки пропагандувати, але й активно вести дослідження та розповсюдження цих знань в суспільстві; у майбутніх лідерів повинні цінності відповідати моделі поведінки, а саме, справжній лідер повинен бути цілеспрямованою, доброю та цілісною натурою, при цьому робити та думати про все та про всіх.

Своє бачення напрямів в лідерстві відзначила асистент професора Я.МакНея (координатора проекту від університету Гринвічу), доктор філософії Н. Румянцева. Вона відзначила, що на становлення лідера впливають культурні цінності. Виділяють 6 характеристик лідерства: харизма і цінності; справжня допомога; підтримка підлеглих та гуманізм лідера; скромність лідера; автономність лідера; самовдосконалення та самоактуалізація лідера.

Цікаво представив концепцію лідерства в університеті професор університету Гринвічу, Ян МакНей. Він зазначив, що менеджери повинні вміти керувати людьми, тому ректори університетів повинні мати лідерські здібності. Основними складниками концепції лідерства в університеті Гринвічу виступають такі постулати:

- Великі люди-кращі гравці в команді, тому вони стають лідерами, капітанами;
- Лідер надихає, тренує (навчає), організовує;

- Справжній лідер повинен бути вправним комунікатором: налагоджувати стосунки з різними людьми, вміти попереджувати конфлікти, мати ораторські здібності, тонко відчувати настрій кожного учасника групи;

- Лідер повинен приймати рішення краще повільніше, ніж воно буде швидким та невірним;

- Сучасний лідер має бути інформативним: володіти інформацією, мати потребу вчитися сучасним інформаційним технологіям, рішуче впроваджувати здобутки науки в навчально-виховний процес;

- Поведінка в лідерстві – це контекст для того, щоб інші люди ставали більш ініціативними та підтримували один одного;

- Однією з важливих функцій лідерства є трансформаційна функція, яка полягає в бажанні змінити культуру всієї країни. Дослідження в США визначили, що для зміни організації потрібно 10 років, але для цього потрібен лідер зі своєю командою;

- Фундаменталізація лідерства полягає в тому, що лідери знаходять загальні риси і в своїх підлеглих, створюють їм умови для продуктивної діяльності, підвищують мотивацію колег, щоб і вони мали потребу в змінах. Ця парадигма підтверджена дослідженнями, проведеними в вузах Великої Британії. А саме, справжнім лідером вуза може бути тільки такий керівник, який має довіру колективу, фінансові можливості для реалізації своєї місії, вміння швидко пристосовуватися до змін, має стратегічне та адаптивне мислення, віру в себе та команду, має харизматичні здібності та силу волі. При цьому він є чесною та відкритою людиною. Але, щоб досягти справжнього успіху лідеру необхідна свобода, самостійність та автономність;

- Досліджуючи діяльність ректорів вузів за останні 40 років, були визначені 2 новизни функції контролю: лідери виконують свою роль всередині організації, але при цьому здійснюють постійний моніторинг зовнішнього середовища. Найкращі результати визначені в вузах, де ректори не все контролюють. Головною задачею ректора є забезпечення якісної освіти та викладання;

- Система розвитку лідера в університеті Гринвічу складає 4 стадії: створення проблеми, розробка власної особливої візії, рух до виконання цілі, створення нової візії, при цьому кожен етап необхідно пройти поступово.

Таким чином, на думку Я. МакНея в суспільстві існує ідея зараження лідерством, тому розвиток лідерства розповсюджується, але

при цьому необхідно бути реалістами, розраховувати на свої власні ресурси, і якщо вдається досягти навіть незначної перемоги, її необхідно відзначати, тому що для лідера найважливішим є оборотний зв'язок і позитивне мислення.

Виконане нами дослідження підготовки лідерів в Англії дає підстави дійти таких **висновків**:

1. Досвід підготовки в вузах Великої Британії заслуговує не тільки подальшого вивчення, але й часткового поступового впровадження в навчально-виховний процес технічних університетів.

2. Завдання та положення концепції підготовки майбутніх лідерів ХХІ століття в університеті Гринвічу є необхідною парадигмою для розвитку лідерського потенціалу особистості конкурентоспроможного фахівця сучасного університету .

3. Лідер-інженер, лідер-економіст, лідер-менеджер повинні критично аналізувати та оцінювати зміст і характер своєї діяльності, визначати свої сильні та слабкі сторони, свої досягнення та поразки з метою подальшого їх удосконалення, а цьому сприяє система психолого-педагогічної підготовки, яка повинна бути розроблена в технічному університеті на основі системи підготовки лідерів в університеті Гринвічу.

Перспективою подальших досліджень вважаємо вивчення досвіду підготовки лідерів в університетах Тампере (м. Тампере, Фінляндія) та в Естонській бізнес-школі (м. Таллін, Естонія), а також розробка сумісної системи психолого-педагогічної підготовки лідерів в провідних вузах Європи та в НТУ «ХП».

Література:

1. Сторчак М. В, Сравнительный анализ модели подготовки лидеров образования в Англии и Новой Зеландии. / М. В. Сторчак <http://www.kpinfo.org/activities/research/conferences/80-conference-201304-internet/razvitie-pedagogicheskogo-obrazovaniya-v-mire/462-5-8>.

2. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л. Концепція формування гуманітарно-технічної еліти в НТУ «ХП» та шляхи її реалізації / ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л., РОМАНОВСЬКИЙ О. Г., ПОНОМАРЬОВ О. Г.: навч. –метод. посібн.- Х.: НТУ «ХП», 2004.- 416 с.

3. Університет Гринвічу. <http://elite-project.eu/uk/content/about-project>

4. Bolam, R. Reflections on the NCSL from a historical perspective, *Educational Management, Administration and Leadership*, 32, 3. – 2003. – с. 251-267.

Bibliography (transliterated):

1. Storchak M. V, Sravnitel'nyj analiz modeli podgotovki liderov obrazovaniya v Anglii i Novoj Zelandii. / M. V. Storchak <http://www.kpinfo.org/activities/research/conferences/80-conference/201304-internet/razvitie-pedagogicheskogo-obrazovaniya-v-mire> / 462-5-8.

2. Tovazhnjans'kij L. L. Koncepcija formuvannja gumanitarno-tehničnoj eliti v NTU «HPI» ta shljahi її realizacii / Tovazhnjans'kij L. L., Romanovs'kij O. G., Ponomar'ov O. G.: navch. –metod. posibn.- H.: NTU «HPI», 2004.- 416 s.

3. Universitet Grinvichu. <http://elite-project.eu/uk/content/about-project>

4. Bolam, R. Reflections on the NCSL from a historical perspective, *Educational Management, Administration and Leadership*, 32, 3. – 2003. – с. 251-267.

Гура Т.В.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЛІДЕРІВ В УНІВЕРСИТЕТІ ГРИНВІЧА

В статті наголошується на актуальності підготовки лідерів в Україні. Розглянуто досвід підготовки лідерів освіти в Англії. Аргументовано доведено, що досвід підготовки в вузах Великої Британії заслуговує не тільки подальшого вивчення, але й часткового поступового впровадження його в навчально-виховний процес технічних університетів. Визначено особливості професійної підготовки студентів в університеті Гринвічу (ОК). Висвітлена характеристика справжнього лідера. Зроблено акцент на важливій функції лідерства - трансформаційній, яка полягає в бажанні змінити культуру всієї країни Особливу увагу приділено фундаменталізації лідерства, яка пояснює те, що лідери знаходять загальні риси і в своїх підлеглих, створюють їм умови для продуктивної діяльності, підвищують мотивацію до змін. Висвітлено систему розвитку лідера в університеті Гринвічу, яка складається з 4 стадій: створення проблеми, розробка власної особливої візії, рух до виконання цілі, створення нової візії. Доведено, що для лідера найважливішим є оборотний зв'язок і позитивне мислення. Звернено увагу на доцільність розробки в технічному університеті системи психолого-педагогічної підготовки майбутніх лідерів, враховуючи досвід підготовки лідерів університету Гринвічу.

Ключові слова: лідер, справжній лідер, система підготовки лідерів, університет Гринвічу, фундаменталізація лідерства, технічний університет.

Гура Т.В.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ЛІДЕРОВ В УНІВЕРСИТЕТЕ ГРИНВИЧА

В статье отмечается актуальность подготовки лидеров в Украине. Рассмотрен опыт подготовки лидеров образования в Англии. Аргументировано доведено, что опыт подготовки в вузах Великобритании заслуживает не только дальнейшего изучения, но и частичного постепенного внедрения его в учебно-воспитательный процесс технических университетов. Определены особенности профессиональной подготовки студентов в университете Гринвича (ОК). Определена характеристика настоящего лидера. Сделан акцент на важнейшей функции лидерства - трансформационной, которая заключается в желании изменить культуру всей страны. Особое внимание уделено фундаментализации лидерства, которая объясняет, что лидеры находят общие черты и в своих подчиненных, создают им условия для продуктивной деятельности, повышают мотивацию к изменениям. Освещена систему развития лидера в университете Гринвича, которая состоит из 4 стадий: создание проблемы, разработка собственного особого видения, движение к выполнению цели, создание нового видения. Доказано, что для лидера важным является обратная связь и позитивное мышление. Обращено внимание на целесообразность разработки в техническом университете системы психолого-педагогической подготовки будущих лидеров, учитывая опыт подготовки лидеров университета Гринвичу.

Ключевые слова: лидер, настоящий лидер, система подготовки лидеров, университет Гринвича, фундаментализация лидерства, технический университет.

Gura T.

TRAIN FUTURE LEADERS IN THE UNIVERSITY OF GREEWICHT

The article notes the relevance of training leaders in Ukraine. The experience of preparing the leaders of education in England. Arguments brought that experience in training in the UK higher education institutions not only deserves further study, but its partial gradual introduction in the educational process of technical universities. The features of the training of

students at the University of Greenwich (UK). Determined characteristics of a real leader. To focus on the most important function of leadership - transformation, which is the desire to change the culture of the entire country. Particular attention is paid to the fundamental nature of leadership, which explains that the leaders find common traits and their subordinates, to create the conditions for productive activities, increase the motivation to change. Illuminated system leadership development at the University of Greenwich, which consists of four stages: the creation of the problem, the development of their own particular vision towards the fulfillment of the target, creating a new vision. It is proved that it is important for the leader of feedback and positive thinking. Attention is paid to the desirability of the Technical University of psycho-pedagogical training of future leaders, given the experience in training university leaders GMT.

Keywords: leader, a real leader, leadership training system, the University of Greenwich, fundamentalization leadership Technical University.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2015

УДК 658.11:658.15

*Солодовник Т.О., Портненко Є.В.
м. Харків, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Постановка проблеми. Конкурентоздатність будь-якого підприємства залежить від сукупності багатьох факторів, таких як доступність ресурсів, ефективний технологічний процес, маркетингова програма. Однак, більшість процесів є загальновідомими й можуть бути скопійовані. Успіх конкретного підприємства пояснюється наявністю певного фактора, що дозволяє організації бути лідером у своєму сегменті. Багато дослідників таким фактором вважають персонал.

Усвідомлення значущості людського фактору як унікального організаційного ресурсу зробило актуальним завдання щодо розробки ефективних інструментів управління. Одним з таких інструментів є

процес адаптації працівників в організації. Від ефективності організації цього процесу залежить результативність подальшої роботи й можливість реалізації здібностей співробітника, а так само досягнення цілей організації в цілому.

У багатьох українських організаціях, зокрема на промислових підприємствах, належним чином не налагоджена система адаптації персоналу. Увага приділяється одному або декільком аспектам адаптації, а не системі адаптації в цілому. Найчастіше це пов'язано з нерозумінням важливості адаптації персоналу як інструмента управління людськими ресурсами, не прозорістю залежності процесу адаптації й ефективності роботи того або іншого співробітника. Цей факт робить дане дослідження й актуальним для сучасного менеджменту.

Аналіз літератури свідчить, що увага до людини як учасника процесу виробництва з'явилася ще на рубежі XIX-XX століть. Ф. Тейлор, М. Фолет, Ф. Гілберт, Ф. Герцберг, Е. Мейо, А. Маслоу зробили вагомий внесок у науку управління, намагаючись довести залежність економічного розвитку виробництва від людських ресурсів, а також у становлення концепції управління людськими ресурсами.

Великий теоретичний і практичний внесок у вивчення проблеми адаптації нових співробітників до організації з погляду психології внесли праці Б. Ананьєва, С. Ареф'єва, Є. Клімова, Ф. Березіна, Г. Никифорова, А. Русалинової, М. Яницького та інших. Проте вчені того часу розглядали адаптацію персоналу лише з точки зору психологічного стану працівника й не досліджували механізми впливу адаптації персоналу на організаційну ефективність у цілому.

Становлення теорії й практики управління людськими ресурсами багато в чому визначає сучасні підходи до роботи з персоналом. Наукові дослідження, проведені П. Друкером, К. Боуменом, Р. Мидом, Т. Пітерсом, Г. Мінцбергом, Д. Тисом, Р. Уотерменом й іншими дозволили пов'язати управління персоналом з ресурсною концепцією, що стало важливим кроком в усвідомленні унікальності й специфічності людини як організаційного ресурсу, що лежить в основі конкурентних переваг конкретної організації. Вони не виділяють адаптацію людини як самостійний елемент, який дозволяє підвищити організаційну ефективність, але говорять про ролі людського фактора при аналізі ефективності роботи підприємства в цілому.

Виклад основного матеріалу. Поєднання управлінських і психологічних наук у рамках концепції управління людськими ресурсами

дає сучасне визначення адаптації персоналу як явища і як процесу, а також дозволяє розробити інструмент управління адаптацією персоналу. Адаптація людини - це процес його пристосування до середовища організації, основою якого є співвідношення професійних якостей людини з рівнем потреби організації в цих якостях.

З розробок учених і практиків кінця ХХ - початку ХХІ століття видно, що процес адаптації персоналу не обмежується тільки психологічною комфортністю людини, а містить у собі ряд аспектів, а саме:

- професійний аспект містить у собі визначення відповідності знань, умінь і навичок конкретного працівника з організаційною потребою в них;
- соціально-психологічний аспект - це адаптація власних цінностей і норм конкретної людини до норм і цінностей людей, що працюють у компанії, а також до організаційної культури;
- організаційний аспект заснований на розумінні й прийнятті співробітником свого організаційного статусу, структури організації й існуючих механізмів управління;
- психофізіологічний аспект - це пристосування працівника до нових фізичних і психологічних навантажень, фізіологічних умов праці;
- економічний аспект є пристосуванням співробітника до економічних умов праці.

Елементи даних аспектів мають значний взаємний вплив. Цей факт вимагає комплексного підходу до реалізації моделі адаптації персоналу. Найбільше тісно пов'язані між собою професійний та соціально-психологічний аспект. Значною мірою впливає на всі аспекти адаптації персоналу задоволеність фінансовою винагородою як елемент економічного аспекту. Важливою чинником при управлінні процесом адаптації персоналу є взаємозалежність запропонованих аспектів.

Людина, маючи певні знання про організацію, маючи стосовно неї певні наміри й виходячи зі своїх цілей і поточних можливостей, вступає у взаємодію із цією організацією, намагаючись зайняти в ній певне місце, виконувати певну роботу й одержувати певну винагороду.

Організація відповідно до своїх цілей, структури, специфіки й змісту діяльності розраховує прийняти на роботу такого працівника, який володіє необхідними кваліфікаційними й особистісними характеристиками. Такий працівник повинен відігравати певну роль в організа-

ції, тобто виконувати певну роботу, давати необхідний результат, за який отримує певну винагороду.

Дуже часто саме невідповідність ролі, що пропонує організація людині, її претензіям займати певне місце в організації, є основою конфлікту між людиною й організаційним оточенням.

Виходячи із цього, процедура адаптації працівника повинна починатися з розуміння своєї ролі в організації: йому повинно бути відомо й зрозуміло не тільки зміст діяльності й способи її здійснення, але й зв'язок цієї діяльності із цілями й завданнями організації, її місце в загальному обсязі робіт, виконуваних колективом. Людина також повинна бути готова виконувати свою роль усвідомлено, виходячи з того, що виконання даної ролі буде давати їй певне задоволення й приведе до одержання якогось позитивного результату, що не обов'язково повинен носити матеріальний характер.

Необхідною умовою успішного входження в організацію для кожного її нового члена є вивчення системи цінностей, норм, правил і поведінкових стереотипів, характерних для даної організації. Важливо знати ті з них, які є ключовими на першому етапі взаємодії людини з організаційним оточенням і без знання яких можуть виникнути нерозв'язні конфлікти між людиною й колективом.

Відібравши людину для роботи, для виконання нею певної ролі, організація виходить з того, що цей працівник їй потрібен і й принесе користь. Тому адаптація нового працівника до умов праці в організації є винятково важливим завданням, за рішення якої в першу чергу відповідає дальнє управління організації. Успіх входження людини в організацію залежить від того, наскільки ця людина мотивована на входження в організацію, і від того, наскільки організація на початковому етапі входження в змозі її утримати.

Якщо людина сильно мотивована на членство в організації, вона буде намагатися перебороти труднощі входження й домагатися того, щоб, незважаючи на хворобливість цього процесу, адаптуватися до організаційного оточення. Якщо ж мотивація входження не дуже висока, то людина може припинити процес навчання й адаптації до організаційного оточення, відразу пішовши з організації, або ж залишитися до явного розростання конфлікту з організаційним оточенням.

На етапі входження нового працівника до організаційного оточення організація повинна вирішувати одночасно такі завдання:

- руйнувати старі поведінкові норми нового працівника;

- зацікавлювати його в роботі в організації;
- прищеплювати йому нові норми поведінки.

Для відпрацювання вітчизняними підприємствами механізму управління процесом адаптації персоналу необхідно вирішити три найважливіші проблеми:

- структурно закріпити функції управління адаптацією персоналу в системі управління організацією;
- організувати технологію процесу адаптації персоналу;
- організувати інформаційне забезпечення процесу адаптації персоналу.

Структурне закріплення функцій управління адаптацією персоналу може проходити за наступними напрямками:

1. Виділення відповідного підрозділу (бюро, відділу) у структурі системи управління персоналом.

2. Розподіл фахівців, що займаються управлінням адаптацією персоналу, по виробничих підрозділах підприємства при скороченні, координації їхньої діяльності з боку служби управління персоналом.

3. Розвиток наставництва.

Завдання підрозділу або фахівця з управління адаптацією в сфері організації технології процесу адаптації персоналу є:

- організація семінарів, курсів з різних питань адаптації персоналу;
- проведення індивідуальних бесід керівника, наставника з новим співробітником;
- інтенсивні короткострокові курси для керівників, що вступають на посаду;
- спеціальні курси підготовки наставників;
- використання методу поступового ускладнення виконуваних новим працівником завдань;
- виконання разових суспільних доручень для встановлення контактів нового працівника з колективом;
- підготовка заміни при ротатії кадрів [3].

Інформаційне забезпечення процесу адаптації персоналу полягає в зборі й оцінці показників її рівня й тривалості. Збір й обробку інформації рекомендується проводити в межах процедури поточної ділової оцінки персоналу. Для вітчизняних підприємств головна проблема інформаційного забезпечення адаптації персоналу полягає в необхідності накопичення нормативних показників рівня й тривалості адаптації персоналу.

Інструментом управління адаптацією персоналу є моделювання процесу адаптації, що припускає розподіл аспектів адаптації персоналу в часі, функціональних обов'язків, контрольних функцій, а також виділення показників ефективності реалізації кожного кроку в межах єдиної моделі, що лежать в основі оцінки ефективності процесу адаптації в цілому.

У роботі із проведення адаптації працівників менеджер з персоналу повинен використовувати програму, спеціально розроблену для кожної групи посад. Основні розходження програм полягають у послідовності реалізації того або іншого аспекту адаптації персоналу й розподілі їх функцій.

Адаптація - циклічний процес, що періодично виникає в будь-якого співробітника. З появою нових технологій виробництва, розширенні ринку, внутрішньорганізаційних змін, механізми адаптації вмикаються заново. Співробітники, що найчастіше працюють на підприємстві довгий час (понад 20 років), практично не здатні самостійно засвоїти всі ці зміни. У більшості випадків підприємство організовує й направляє таких співробітників на курси підвищення кваліфікації щодо користування даними системами. Проте, без певного впливу менеджера на працівника його робота стане практично безрезультатною, він не буде розуміти, для чого ці зміни введені і яку користь вони несуть для підприємства.

Методи й способи управління адаптацією персоналу не повинні бути незмінними й постійними. Їх необхідно формувати відповідно до сучасних методик з адаптації персоналу, що розвиваються у світі, і постійно вдосконалювати залежно від вимог навколишнього середовища, від передових закордонних і вітчизняних практик.

Менеджерові необхідно звіряти корисний ефект від діяльності по адаптації персоналу з витратами на управління адаптацією. Корисний результат повинен перевищувати витрати на нього.

Слід зазначити, що будь-яка організація має певні обмеження щодо адаптації співробітника. З цієї причини одним з найважливіших чинників, за допомогою якого організація може впливати на своїх співробітників - це відбір персоналу відповідно до умов праці. Під час планування потреби підприємства в працівниках до критеріїв, які висуваються до них, рекомендується включати таку якість особистості, як адаптивність, що дозволяє роботодавцям уникнути багатьох труднощів із новим працівником.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок.

Таким чином, з усього вищесказаного можна зробити висновок, що процес адаптації персоналу постійний. У цьому випадку необхідно велику увагу приділяти програмам підтримки адаптованості співробітників до компанії, тобто включення заходів щодо адаптації в стратегічне управління людськими ресурсами. Також потрібно брати до уваги двобічність процесу адаптації: людина, адаптуючись до організації, викликає певні зміни з боку організації стосовно себе. Завданням управління процесом адаптації персоналу є підтримка цього балансу.

Список літератури : 1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды / Б. Г. Ананьев: Том первый.– М.: Педагогика, 1980. – 235 с. 2. Арефьев С.Л. Изучение процесса профессиональной адаптации психолога в промышленности / С. Л. Арефьев : автореф. дис. канд. психол. наук / ЛГУ. – Л., 1978.– 17 с. 3. Виханский О. С. Менеджмент : учебник / О. С. Виханский, А. И. Наумов.— 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Экономистъ, 2006. —670 с. 4. Управление организацией: Учебник / Под ред. А.Г. Поршнева, З.П. Румянцевой, Н.А. Саломатина. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2000. – 669 с. 5. Михайлова Л.І. Управління персоналом. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 248 с. 6. Боумен К. Основы стратегического менеджмента / К. Боумен: пер. с англ. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 175 с. 7. Дмитриева М.А. Психология труда и инженерная психология / М. А. Дмитриева: Учеб. пособие. Л.: Изд-во ЛГУ, 1979.– 224 с. 8. Завьялова Е.К. Социально-психологическая адаптация женщин в современных условиях (профессионально-личностный аспект) / Е.К. Завьялова : автореф. дис. док. психол. наук / СПбГУ. – СПб, 1998. – 37 с. 9. Новые технологии управления персоналом / Г. Н. Сартман, А.Ю. Смирнов, В.В. Гудилон, Н.В. Подхватилин – СПб.: Речь, 2003. – 240 с.

Bibliography (transliterated): 1. Anan'ev B.H. Yzbrannyye psykholohycheskye trudy / B. H. Anan'ev: Tom pervyy.– M.: Pedahohyka, 1980. – 235 s. 2. Aref'ev S.L. Yzuchenye protsessy professyonal'noy adaptatsyy psykholoha v promyshlennosty / S. L. Aref'ev : avtoref. dys. kand. psykhol. nauk / LHU. – L., 1978.– 17 s. 3. Vykhanskyy O. S. Menedzhment : uchebnyk / O. S. Vykhanskyy, A. Y. Naumov.— 4-e yzd., pererab. y dop. — M.: Ekonomystъ, 2006. —670 s. 4. Upravlenye orhanyzatsyey: Uchebnyk / Pod red. A.H. Porshneva, Z.P. Rumyantsevoy,

N.A. Salomatyna. — 2-e yzd., pererab. y dop. — M.: YNFRA-M, 2000. — 669 s. 5. Mykhaylova L.I. Upravlinnya personalom. Navchal'nyy posibnyk. — K.: Tsentr uchbovoyi literatury, 2007. — 248 s. 6. Boumen K. Osnovy stratezhicheskoho menedzhmenta / K. Boumen: per. s anhl. — M.: Banky y byrzhzy, YuNYTY, 1997. — 175 s. 7. Dmytryeva M.A. Psykholohyya truda y ynzhenernaya psykholohyya / M. A. Dmytryeva: Ucheb. posobyе. L.: Yzd-vo LNU, 1979.— 224 s. 8. Zav'yalova E.K. Sotsyal'no-psykholohycheskaya adaptatsyya zhenshchyn v sovremennykh uslovyiyakh (professyonal'no-lychnostnyy aspekt) / E.K. Zav'yalova : avtoref. dys. dok. psykhol. nauk / SPbHU. — SPb, 1998. — 37 s. 9. Новые tekhnolohyy upravlenyya personalom / H. N. Sartman, A.Yu. Smyrnov, V.V. Hudylov, N.V. Podkhvatylyn — SPb.: Rech', 2003. — 240 s.

Солодовник Т.О., Портненко Є.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглянуто значення процесу адаптації як інструмента організаційного розвитку, проаналізовано стан системи адаптації персоналу на вітчизняних промислових підприємствах, запропоновані рекомендації щодо її організації й удосконалення.

Ключові слова: адаптація персоналу, організаційний розвиток, задоволеність працею, плінність кадрів.

Солодовник Т.А., Портненко Е.В.

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА АДАПТАЦИИ ПЕРСОНАЛА НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ

В статье рассмотрено значение процесса адаптации как инструмента организационного развития, проанализировано состояние системы адаптации персонала на отечественных промышленных предприятиях, предложены рекомендации по её организации и усовершенствованию.

Ключевые слова: адаптация персонала, организационное развитие, удовлетворенность трудом, текучесть кадров.

T. Solodovnyk, E. Portenko

ORGANIZATION OF ADAPTATION OF STAFF FOR ENTERPRISE PROMISHLENNOM

The article discusses the importance of the adaptation process as a tool for organizational development, analyzes of adaptation of the personnel at domestic factories, recommendations on its organization and improvement.

Keywords: adaptation personnel, organizational development, job satisfaction, turnover.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015

УДК-159.99

*Зиборова Е.И.,
г. Белгород, РФ*

СПОСОБЫ ПОВЕДЕНИЯ В КОНФЛИКТЕ У СТУДЕНТОВ С РАЗНЫМ САМООТНОШЕНИЕМ

Межличностное общение играет важную роль в организации жизнедеятельности индивидов и групп, в процессе социализации, обеспечении благоприятного климата, совместимости и стабильности коллективов. От характера, особенностей, успешности взаимодействия зависит самочувствие, психическое здоровье, продуктивность учебной и профессиональной деятельности, степень выраженности человека.

В юношеском возрасте особенно остро стоит проблема затрудненного общения. Этот факт обусловлен спецификой социальной ситуации развития в этом возрасте (поиск своего места в более широкой социальной общности, начало практической самореализации, активный процесс самоопределения), ведущей деятельностью (учебно-профессиональная) и особенностями общения (потребность в неформальном, доверительном общении со взрослыми, установление контакта с лицами противоположного пола). Поэтому актуальным является изучение трудностей общения, преград на пути молодого человека к самореализации в виде неконтактности, недостаточной коммуникативной совместимости и адаптивности.

В.В. Столин выделяет три измерения самоотношения: симпатию, уважение, близость.

Таким образом, проблемой нашего исследования является выяснение влияния компонентов самоотношения на стиль поведения в конфликте у студентов.

В современных психологических исследованиях можно выделить три подхода к пониманию конфликта.

В рамках социально-психологического подхода конфликт представлен как способ социального взаимодействия индивидов или групп, который характеризуется деструктивным потенциалом, разрушающим межличностные и межгрупповые взаимоотношения, приводящим к распаду социально-психологических структур и негативным переживаниям (стрессу) [4]. Таким образом, отношение к конфликту - это с одной стороны, отношение избегания, а с другой — предупреждения конфликта.

В психодинамических подходах и психоанализе конфликт рассматривается как энергетическая основа личности, составляющая ее мотивационное ядро. Причины человеческих поступков и переживаний всегда конфликтны, а онтогенез построен на разрешении конфликтов.

Третье понимание к конфликту складывается в культурно-исторической теории Л.С. Выготского, а также характерно для исследований продуктивного (творческого) мышления [2; 16] и представляет конфликт как механизм развития человеческой деятельности. Здесь отчетливо выступает логика построения и удержания конфликта.

Сущность личности выводится из системы ее отношений, а не наоборот. Не особенности личности определяют характер связи субъекта с миром, а напротив — особенности такой связи обуславливают личностные характеристики.

Понятие "самоотношение" впервые встречается в 1974 г., в советской психологической литературе до этого времени, не встречалось.

«Я» существует постольку, поскольку оно является одновременно и субъектом и объектом отношения, самость - это способ отношения к себе; самоотношение конституирует самость.

Личность рождается в общественных отношениях, в которые вступает своей предметной деятельностью [1]; она интегрирует ряд процессов, посредством которых осуществляются ее жизненные отношения [6]. На основе складывающейся системы общественных отношений формируется целостное самоотношение, то есть отношение к своим качествам, поступкам, результатам деятельности. При этом между самоотношением и отношением к внешнему миру существует

различие, которое заключается в том, что в первом референтном отношении является собственное тело, психосоциальные и личностные-особенности, во втором - объекты внешнего мира или другие люди.

Хронологические границы периода юности в психологии размыты. Бромлей Д.Б. считала интервал от 18 до 21 года периодом ранней и поздней юности. Ананьев Б.Г. же признавал на возраст от 18-21 как на период ранней зрелости. Некоторые авторы, в частности Гинзбург, указывал на различие возрастных рамок у мужчин и женщин: 16-24 – у мужчин и 15-20 - у женщин. У Шпрангера Э. эти границы сдвинуты: 14-22 – у мальчиков и 13-19 – у девочек. Но все же большинство авторов нижней границей периода юности считают 16-17 лет, а верхней 24-25 лет.

В психологии существует несколько теорий трактовки юности:

1) Социологические теории рассматривают юность как этап социализации, как переход к ответственной деятельности взрослого от детства.

2) Биогенетические теории считают, что биологические процессы роста преуалируют остальные стороны развития, авторы данной теории полагают, что юность, в первую очередь, это этап развития организма, который характеризуется бурным развитием функций, способностей и акме.

3) Психоаналитические теории рассматривают юность как этап психосексуального развития.

Психологические теории обращают внимание, главным образом, на субъективную сторону развития.

При организации исследования мы исходили из теоретических положений рассмотренных в начале. Сейчас мы остановимся на описании исследования.

В исследование принимали участие 69 студентов. Исследование проводилось на базе НИУ БелГУ.

Методом исследования мы выбрали корреляционный анализ данных, полученных в ходе измерения выбранных параметров – доверие к себе и доверие к другим. Основными методами нашей работы выступил метод измерения. Обработка полученных результатов производилась в статистическом пакете SPSS. Выявление достоверности различий между группами, а также корреляции между характеристиками осуществлялось, с помощью t-критерия Стьюдента для независимых переменных и критерия Спирмена

Методиками реализации данных методов были выбраны следующие:

1) «Тест-опросник самоотношения» (В. В. Столин, С. Р. Пантелеев);

2) Тест «описание поведения в конфликте К. Томаса». Тест адаптирован Н.В.Гришиной и используется для изучения личностной предрасположенности к конфликтному поведению.

Для изучения типов поведения участников конфликтной ситуации нами было протестировано 69 студентов 1-го курса Белгородского государственного университета. Согласно этой цели был проведен тест К.Томаса «Стиль конфликтного поведения».

Тест К.Томаса направлен на выявление типов поведения личности в противоречивых ситуациях. Студентам предлагалось 30 пар суждений, каждое из которых отражает одну из возможных стратегий поведения. Они выбирали из каждой пары суждений то, которое считали соответствующим их типичному поведению («обычно я веду себя так», «скорее всего я бы повел себя таким образом»). Обработка ответов (в соответствии с ключом) позволяет выявить, в какой степени в репертуаре человека представлены стратегии соперничества, сотрудничества, избегания, приспособления или поиска компромисса. Формулировки вопросов позволяют диагностировать именно личностные тенденции к преимущественному использованию данных стратегий.

Результат подсчета полученных данных позволяет говорить о том, что:

- у 6 студентов преобладает стратегия соперничества;
- у 17 студентов – стратегия сотрудничества;
- 24 студента предпочитают стратегию компромисса;
- 8 студентов предпочитает стратегию избегания;
- 12 студентов предпочитают стратегию приспособления.

Анализ данных отражает выбор определенной стратегии поведения респондентами в различных ситуациях в процентном отношении.

Таким образом, юность – период стабилизации личности. Возрастные границы: ранняя юность – 15 – 18 лет и поздняя юность – 18 – 23 года. Ведущая деятельность – профессиональное самоопределение. Новообразования юношеского периода являются потребность самоопределения; готовность к личностному и профессиональному самоопределению; устойчивое самосознание, жизненные планы идентичность, ценностные ориентации, мировоззрение. Сфера общения харак-

теризується потребою в неформальному, довірливому общенні со взрослыми, дружбой, установлением взаимоотношений с противоположным полом, любовью [5]. В межличностных отношениях неизбежны и конфликты, где студенты выбирают различные стили поведения.

В результате проведенного исследования, нами было выявлено, что обладая определенными личностными особенностями, в частности различным уровнем самоотношения, студенты выбирают различные стратегии поведения в конфликтной ситуации.

Так студенты, предпочитающие использовать в конфликтных ситуациях стратегию соперничества - упрямые, настойчивые, иногда конфликтные, агрессивные и склонны к авторитарному поведению. Тогда, как студенты, предпочитающие в конфликтных ситуациях стратегию приспособления, напротив, отличаются уступчивостью, мягкостью и тактичностью. Студенты, предпочитающие в конфликтных ситуациях стратегию сотрудничества импульсивны, но при этом жизнерадостны, оптимистичны у них наблюдается эмоциональная значимость социальных контактов. Тогда, как студенты, предпочитающие стратегию избегания - осторожные, склонны к озабоченности, беспокойству о будущем, пессимистичны в восприятии действительности. Студенты, которые выбирают в конфликте стратегию компромисса, апатичны, расслаблены, спокойны, у них наблюдается низкая мотивация и невозмутимость, тогда, как студенты, предпочитающие в конфликтных ситуациях стратегию избегания, напряжены, у них наблюдается повышенная мотивация, беспокойство и раздражительность. Таким образом, мы видим, что характер проявления различных стратегий поведения в конфликте в юношеском возрасте связан с уровнем самоотношения, а именно: высокий уровень самоотношения студента, определяет направленность личности студента на сотрудничество, на диалог в конфликтной ситуации, соперничество, борьбу, низкому уровню самоотношения характерны такой стиль поведения в конфликте как избегание, приспособление, компромисс.

Список литературы:

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 591 с
2. Бородкин Ф.М., Коряк Н.М. Внимание: конфликт! – Новосибирск: Наука, 1989. – 189 с.
3. Бодалев А.А., Столин В.В. Общая психодиагностика.- Спб.: Речь, 2000. - 440с.

4. Ворожейкин И.Е., Кибанов А.Я., Захаров Д.К. Конфликтология – М., Инфра-М, 2000.

5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Изд-во полит. лит-ры, 1975.-304с.

Bibliography (transliterated):

1. Antsupov A.Y., Shipilov A.I. Conflictology: Textbook for universities. - 2nd ed., revised and enlarged extra - М.: UNITY-DANA, 2004. - 591 S.

2. Borodkin F.M., Koryak N.M. Attention: conflict! - Novosibirsk: Nauka, 1989. - 189 S.

3. Bodalev A.A., Stolin B.B. General psycho-diagnostics.- SPb.: Speech, 2000.- 440 S.

4. Vorojeikin I.E., Kibanov A.Y., Zakharov D.K. Conflictology), Infra-M, 2000.

5. Leontiev A.N. Activities. The consciousness. The personality. - М.: Izd-vo watered. literature, 1975. - 304S.

Зиборова Е.И

СПОСОБЫ ПОВЕДЕНИЯ В КОНФЛИКТЕ У СТУДЕНТОВ С РАЗНЫМ САМООТНОШЕНИЕМ

Статья посвящена проблеме затрудненного общения в юношеском возрасте. Этот факт обусловлен спецификой социальной ситуации развития в этом возрасте (поиск своего места в более широкой социальной общности, начало практической самореализации, активный процесс самоопределения), ведущей деятельностью (учебно-профессиональная) и особенностями общения (потребность в неформальном, доверительном общении со взрослыми, установление контакта с лицами противоположного пола). Поэтому актуальным является изучение трудностей общения, преград на пути молодого человека к самореализации в виде неконтактности, недостаточной коммуникативной совместимости и адаптивности.

Ключевые слова: адаптивность, общение, коммуникативность, юношеский возраст, конфликт, самоотношение.

Ziborova E.I.

BEHAVIORS IN CONFLICT AMONG STUDENTS WITH DIFFERENT SELF-ATTITUDES

The article is devoted to the problem of difficult communication in adolescence. This fact is due to the specifics of the social situation of development at this age (finding its place in the wider social community, the be-

ginning of a practical realization, the active process of samoopredelenia), a leading activities (educational and professional) and the characteristics of the communication (the need for an informal, confidential communication with adults, contact with persons of the opposite sex). Therefore, it is important to study the difficulties of communication, barriers of a young person to self-realization in the form of contactnet, insufficient communication compatibility and adaptability.

Keywords: adaptability, communication, communication, adolescence, conflict, self.

Зіборова Є.І.

ЗАСОБИ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ У СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ САМОВІДНОШЕННЯМ

Стаття присвячена проблемі утрудненого спілкування в юнацькому віці. Цей факт обумовлений специфікою соціальної ситуації розвитку в цьому віці (пошук свого місця в більш широкій соціальній спільності, початок практичної самореалізації, активний процес осамопределення), провідною діяльністю (навчально-професійна) та особливостями спілкування (потреба в неформальному, довірчому спілкуванні з дорослими, встановлення контакту з особами протилежної статі). Тому актуальним є вивчення труднощів спілкування, перешкод на шляху молоді людини до самореалізації у вигляді неконтактності, недостатньою комунікативної сумісності та адаптивності.

Ключові слова: адаптивність, спілкування, комунікативність, юнацький вік, конфлікт, самовідношення.

Стаття надійшла до редакції 3.03.2015

III РОЗДІЛ

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ПРО РОЛЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ У СВІТОВОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

УДК 1:37

*Дольська О. О.,
м.Харків, Україна*

ВИЩА ОСВІТА ЯК ПОКАЗНИК СУСПІЛЬНОГО ТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Освіта стала виразним показником суспільного розвитку, його тенденцій, перспектив. Аналіз будь-якої літератури, присвячений інформаційному суспільству, обов'язково ставить наголос на його інтелектуальній складовій. Кожна країна визначається з пріоритетами розвитку. Ні у кого не викликає сумніву, що сьогодні в кожній країні підіймається питання про перетворення наукового знання в стратегічний продукт. Поділ «країн на виробників та споживачів знання стає основним геополітичний чинником світо порядку» [1, с. 12]. Тобто на першому плані стоїть питання формування когнітивного продукту.

Але питання його отримання прямо вказує на наявність в суспільстві ознак розвитку таких складових, як соціальне, інтелектуальне, економічне, виховне, інформаційне тощо. Свого часу К. Маркс активно використовував термін «суспільний капітал», підкреслюючи нематеріальну природу капіталу, рівень якого залежить від взаємної допомоги з загальносуспільної точки зору. В кінці XX століття цей термін зазнав нового дихання. П. Бурдьйо, розмежувавши суспільний та фізичний простори, заклав підвалини розуміння того, що суспільний капітал є один з ресурсів інтелектуалізації суспільства. Він висуває тезу про існування економічного, соціального та культурного капіталів. П. Бурдьйо вважає, що особливого значення набувають друга та третя форми капіталу – культурний і соціальний (символічний капітал) [2].

Культурний капітал – величезний комплекс надбань родинних традицій людини, її освіти (починаючи від вибору школи, району її розташування, контингенту учнів і закінчуючи університетом), вміння користуватися культурними цінностями, навчальними і культурними закладами тощо. Він виокремлює три структурні різновиди культурного капіталу – інкорпорації, об'єктивації та інституалізації. Інкорпорації – засвоєння капіталу і його переміщення до структури особистості. Це процес окультурення особистості, який може здійснювати сам індивід, але не виключена примусова робота із боку, наприклад, батьків. Примушуючи ходити до музичної школи, театрального гуртка, батьки тим самим сприяють накопиченню культурного капіталу «користування» театром, консерваторією, музеєм. Культурний капітал може виступати в об'єктивованій формі, а його предметами можуть бути – старовинні предмети, антикварні вироби. Цей різновид культурного капіталу має тенденцію до зрощування з економічним капіталом (колекціонування старовинних авто, картин, замків, зброї тощо). Цей капітал «виноситься» на загальний огляд у приватні галереї, бібліотеки, муніципальні виставки і т. ін. Інституалізація знаходить прояв у свідоцтвах культурних та освітніх компетенцій, в атестатах та дипломах навчальних закладів, що мають правову гарантовану цінність. Рівень освіти перебуває в тісному зв'язку з економічним капіталом, бо кваліфікована робоча сила завжди знаходить своє місце на ринку праці, на відміну від некваліфікованої. Отже, економічний та культурний капітали є взаємоконвертованими.

Соціальний капітал складається із соціальних відносин, це капітал престижу і пошани. Це свого роду індивідуальна або колективна робота, що виступає продуктом стратегій, націлених на створення мережі соціальних відносин, які з часом можуть стати корисними. Соціальний капітал є тотожним символічному. На думку П. Бурд'ю, це своєрідна антропологічна константа, що має місце в докапіталістичних, капіталістичних і пізнокапіталістичних суспільствах.

Один з відомих аналітиків роботи світових університетів Бертон Р. Кларк вказує на особливості роботи університетів в напрямку покращення своїх наукових, освітніх та соціальних досягнень. Інтелектуальна складова не залишається без його уваги. Бертон Р. Кларк пояснює, що можливо зробити, щоб університети могли краще відповісти на «виклики» світу, що стрімко змінюється. В кінці XX та на початку XXI ст. він розгорнув активні дослідження двадцятки університетів різних країн світу, різного ступеню розвитку у напрямку їх подальшого

удосконалення. Він дає приклади того, як університети постійно ініціюють та проводять зміни, успішно адаптуючись до нових потреб економіки і суспільства в умовах формування суспільства знань. В своїх розвідках відштовхується від провокаційного питання: чи можливо в умовах постійної складності цілей і завдань, які висуває перед університетом суспільство, економіка, держава, вийти на напрями змін, які б стали сталими зразками змін? Бертон Р. Кларк пропонує проаналізувати, як трансформуються відомі, успішні, а також мало відомі і малоуспішні університети і як вони приходять до сталих змін. Дослідник спирається на конкретні освітянські практики [3].

Аналізуючи практичну діяльність, він виходить на відповідь, які саме напрями визначають і сприяють здійсненню дослідницької та викладацької діяльності, які форми навчання студентів має потребу актуалізуватися. Робота в галузі вищої освіти досить локалізована. Найкращий шлях висвітлити, як університети змінюють свій образ дії – провести дослідження, що орієнтується на характер роботи університету знизу догори, а також – зсередини назовні. Системний аналіз, тільки системний аналіз, що направляє дослідника зверху донизу, виявляється неефективним, не результативним, тому що «не концентрується на органічних течіях внутрішнього розвитку університету» [3, с. 12].

Спираючись на таку тезу науковця світового масштабу, ми вирішили зробити аналіз внутрішнього характеру, зупинившись на опису навчального процесу з боку звичайного студента. Цікавим, на наш погляд будуть, його зауваження, які сприяють формуванню інтелектуального капіталу майбутнього фахівця. Студент російськомовний, тому його ментальні характеристики стануть для нас не тільки важелем, скільки тою призмою, яка дозволить розставити акценти і на особливостях не тільки освіти закордонної, а й нашого вітчизняного навчання.

Аналізуючи роботу англійського університету Йорка, Бертон Р. Кларк відмічає наступне. Наприкінці ХХ століття університет створив інфраструктуру, за допомогою якої можна було дійти до значних академічних успіхів. Університет займає 11-е місце в останньому рейтингу Times «Higher Education». Науково-дослідна діяльність Університету Йорка займає восьме місце серед усіх вузів Великобританії згідно з останньою оцінкою якості досліджень вузів UK (Research Assessment Exercise (RAE)). Останній рейтинг університетів газети Times «Higher Education» поставив вуз на 1-е місце у Великобританії і на сьоме в світі серед університетів, заснованих менше 50 років тому. Багато факульте-

тів Йоркського університету входять в десятку кращих у Великобританії (факультет Інформатики (Computer Science), Електроніки (Electronics), Психології (Psychology), Англійської філології (English) і Біології (Biology) – це лише деякі приклади). Міцні зв'язки вузу з бізнесом і промисловістю гарантують отримання різнобічних за характером навичок також у прикладній сфері соціального, суспільного характеру, допомагаючи студентам не тільки отримувати сучасні знання, а й створювати міцну базу для побудови кар'єри.

Взаємо потенціювання деяких цінностей – це не стільки наука, скільки мистецтво. Прикладом реалізації такої цінності, як суспільний капітал, стали університетські фонди. Паралельно створювалися фонди випускників: спочатку це був досить стихійний процес у вигляді пожертвувань з боку випускників з великими річними прибутками. Але крок у напрямку моралі з такими цінностями, як шана та повага до рідної Alma Mater, перетворився у створення суспільного капіталу, формою існування якого стало широке співтовариство на ґрунті корпоративного союзу випускників.

А тепер – розповідь студента. Мова піде від третьої особи.

«Моя метода, яку я почав використовувати для виконання завдань, ґрунтувалась на моєму російському досвіді. Зубрив дані визначення, вбирав всю написану в підручнику інформацію і строго дотримувався системи конкретної відповіді на поставлене запитання. Після написання деякої кількості екзаменаційних робіт на «середню» оцінку (незважаючи на чудове розуміння предмета і знання всіх визначень) я почав трохи панікувати і з метою підвищення успішності взявся досліджувати роботи моїх однокласників (деякі з них проходили попередній рівень освіти GCSE у Великобританії) та їх підхід до виконання завдань.

Виявилось, що екзаменаційні роботи вимагали широкого мислення і детального погляду на ситуацію в життєвому контексті. Ці труднощі стали в сімнадцять років для мене відкриттям, і я змушений був заново проаналізувати систему викладання. Перші півроку було дуже важко адаптуватися і знайти правильну методику самостійного пошуку інформації та принципів її викладу. Найбільш важко для мене було проаналізувати систему викладання в коледжі і принципи взаємодії з однокласниками. Атмосфера на уроці часто дружня і неофіційна. Незважаючи на це, повага і увага до викладача є основоположною вимогою і невід'ємною частиною успішного сприйняття інформації і подальшого її використання. Коло спілкування було досить обмеженим, доводилося,

так чи інакше адаптуватися і знаходити спільну мову з людьми з різною освітою, вихованням, уподобаннями та інтересами» [4].

Приїом до університету здійснюється за вибором університету на підставі профільних відміток коледжу за обраною спеціальністю. У деяких провідних університетах передбачені додаткові співбесіди з абітурієнтами, і прийом проводиться з урахуванням особистої мотивації саме в отриманні даної професії.

Університет являє собою більш ускладнену версію коледжу, де кожен фактор успішного навчання примножений в кілька разів, втім, як і розміри самої установи, бібліотеки, кількість студентів, різноманітних гуртків та шляхів формування власного обраного переліку предметів. Успіх у навчанні залежить від академічних знань (з урахуванням аналізу матеріалів, наданих безпосередньо на лекції, та поза аудиторне, тобто самостійне навчання), самомотивації (цілі, планування часу, активна участь у житті університету) і від соціальної адаптації (ефективне і корисне проведення часу). Навчання ж спрямована на успішне досягнення кінцевого результату шляхом самостійного вибору методики, джерел інформації і способів вирішення тих чи інших проблем, які ставить перед студентами основний викладач курсу. Студент обирає предмети навчання, ґрунтуючись на своїх навичках і бажаннях, а також кінцевому виборі спеціалізації майбутньої професії. В університеті кількість навчальних годин щодо програми коледжу скорочується практично вдвічі і становить всього близько 15-ти годин навчання на тиждень.

В середньому у студента по 4 предмета в семестрі, і кожен предмет ділиться на 2 частини: лекція - розповідний виклад конкретної теми, презентація зі слайдами. Завдання лектора піднести інформацію в найбільш дохідливому вигляді. Семінари менш численні. На них присутні постійно мінливі групи студентів, які працюють разом над конкретними практичними вправами на продовженні всього семестру.

Випускники університету за однією і тією ж загальною професією можуть значно відрізнитися один від одного за конкретною, обраною ними самими спеціалізацією. Наприклад, в архітектурі студент сам визначає свої схильності, бажання і самостійно шукає шлях до кінцевої спеціалізації: урбаніста, ландшафтника або архітектора малих форм. У хімії - може в процесі навчання трансформуватися з початкового вектора навчання органічної хімії в спеціаліста неорганіка або колоїдного хіміка. Медики - від хірурга до екзотичних фахівців і т. і.

Успіх в університеті ґрунтується вже більше на застосуванні особистого досвіду студента, його нестандартного підходу до теми і широкого самостійного мислення. Переважна більшість робіт складаються з 2-ох частин: групового проекту та індивідуального есе. Таким чином, розвиваються навички командної роботи та індивідуального внеску. Письмові роботи після завершення повинні бути перевірені на плагіат системою «Turnitin», яка згодом видає процентну схожість з інформацією, що зберігається в університетській бібліотеці, в Інтернеті і серед робіт попередніх студентів.

Багато предметів припускають групову роботу з абсолютно незнайомими людьми різного віку, з різних курсів і різних професійних навичок. З ними потрібно постійно тримати контакт, зустрічатися, шукати спільні рішення, виконувати специфічні функції в групі, обговорювати командні завдання і оформляти колективний результат. Це забирає багато додаткового часу, якого і так катастрофічно не вистачає. Разом з тим, певна частина студентів використовує це своє право вивчення додаткових дисциплін в необхідних ситуаціях. Тут важливо дотримати баланс між бажаннями і можливостями. Як тільки обсяг починає перевищувати розумні рамки, виникає психологічна втома, і рівень результативності починає різко знижуватися.

Далеко не всі групи можна скласти за своїм особистим бажанням. На установчу лекцію на початку семестру приходять приблизно 300 студентів, причому з минулого семестру можуть бути лічені одиниці, та й ті, як правило, вже йдуть своїм шляхом спеціалізації. Потрібно об'єднатися відразу в групи і повідомити про її склад викладача, який проводить семінар. Так як передбачуваної теми для роботи ніхто не знає, час на який-небудь вибір учасників за власними уподобаннями практично відсутній, кількість учасників групи обмежена, то і формується вона практично спонтанно.

У підсумку протягом усього семестру доводиться працювати з тими, хто волею випадку опинився поблизу. Це дає навик роботи незалежно від творчого чи інтелектуального складу учасників. Сильних це змушує ще більше мобілізувати себе і групу, а слабкі отримують можливість вчитися у лідерів. Оцінка за групові роботи виставляється одна на всіх, незалежно від внеску кожного. Все як у реальному житті. Учасників групи, які не можуть або не хочуть відповідати вимогам групової роботи, можна виключити з команди (з обов'язковим повідомленням про це викладача). Цей захід хоча і допускається університетом, але не вітається. Це ґрунтується на імітації життєвих ситуацій, де світ не зав-

жди справедливий і де бувають ситуації складніше даної, тому потрібно працювати з тим матеріалом, який тобі посланий випадком.

Саме тому цінність цієї колективної оцінки і встановлена, як правило, нижче 60%, а для відсіву недбайливих і дурних, основна частина оціночних параметрів міститься в результаті індивідуальної оцінки (40%) по завершальному іспиту або фінального есе в кінці семестру. За рахунок своїх індивідуальних знань і активної участі в роботі групи сильні учасники ще можуть поправити остаточний результат на свою користь, у той час як слабкі гравці за рахунок пасивної участі в попередніх колективних роботах пройти це своєрідне сито вже не зможуть. У разі їх провалу на платній основі їм надається можливість перездачі аналогічної курсової в наступному семестрі за умови відвідування предмету.

Для написання успішної роботи, необхідно провести ретельне дослідження серед матеріалів, наданих в університетській бібліотеці. До цього відносяться наукові книги, журнали, газети, відео- та аудіоматеріали. Тим не менше, цього часто буває недостатньо. Величезний обсяг додаткової інформації доступний в електронному вигляді: дослідницькі роботи, готові дисертації, наукові спостереження, збори статистичних даних тощо. Крім численних полиць з книгами та журналами, бібліотека включає 2 типи приміщень: «тихі» простори (для підготовки у тихій атмосфері) і групові простори (для активних суперечок і дискусій). На відміну від бібліотеки (режим роботи з 8 до опівночі), комп'ютерні кімнати на території університету працюють цілодобово і без вихідних, забезпечуючи, таким чином, постійний доступ до онлайн джерел, принтерів і сканерів.

Також комп'ютерні кімнати розташовані на території гуртожитків, що надаються студентам. Як правило, це кімнати меншого розміру з комп'ютерами, приєднаними до єдиного серверу, і одним чорно-білим принтером на кімнату. Жити в університетському гуртожитку дозволяється тільки студентам першого курсу або вперше прибулим студентам-магістрам. Як правило, початкове коло свого спілкування студенти формують зі своїх однокурсників і людей, яких зустріли в стінах гуртожитку. Свідомство про підписання контракту на гуртожиток дозволяє отримати безкоштовний проїзний на університетський автобус. До того ж це звільняє від необхідності платити за частину комунальних послуг. Таким чином, у студентів є більше часу сфокусуватися на університетському житті, лекціях і позааудиторних заняттях. Після закінчення контракту студенти або знімають будинок за допомогою місцевих агентств

нерухомості, або переселяються в інші студентські гуртожитки, які співпрацюють з університетом на контрактній основі.

Успіхи з кожного предмету відображаються у фінальному додатку до диплома. Там же буде вказано курс, який пройшов студент в університеті.

Отже, методологія досліджень, яку пропонує робити Б. Кларк, повинна стати одним з основних показників роботи університетів. І оцінка внутрішнього повинна ґрунтуватися на різних за характером, іноді дуже відвертих, свідчень не тільки студентів, але й викладачів, професорів. Після таких відвертих свідчень з боку студента, які дозволили нам подивитися на роботу вищої зсередини, повертаємося знов до аналізу ззовні.

Університет продовжував і на початку ХХІ ст. створювати нові міждисциплінарні дослідницькі центри. Розвивав Програми відкритої освіти, в рамках якої було створено вечірні програми для мешканців їх регіону. Разом з цим пропонувались іншого роду програми, які дозволяли отримувати ступені бакалавра і які працювали сумісно більш ніж з п'ятьма технічними коледжами регіону [3, с. 30]. Університет продовжує працювати у напрямку удосконалення своїх стосунків, як в сфері освітянських послуг, так і в науково-промисловій галузі.

Висновки Вища освіта все більш стає тим потенціалом, який формує суспільний, соціальний та інтелектуальний капітал будь-якої країни. Системний аналіз, що направляє дослідника зверху донизу, не концентрується на органічних течіях внутрішнього індивідуального інтелектуального потенціалу людини. Отже, щоб вияснити, як університети змінюють свій образ дії, як впливають на характер та стан людини, не можна обмежуватися аналізом роботи університету тільки зверху і ззовні. Найкращий шлях – провести дослідження, що орієнтується на характер роботи університету знизу догори, а також – зсередини назовні. Самі ж трансформації університетів за рахунок рішучої організаційної дії будуть тільки зростати.

Література:

1. Самчук З. Концептуальні пріоритети науково-освітньої сфери як елемент системи суспільної модернізації / З. Самчук // Філософія освіти. – 2010. – №1 – 2. – С. 7–30.
2. Бурдые П. Социальное пространство: поля и практики / П. Бурдые. – СПб. : Алетейя; М. : Ин-т эксперим. социологии, – 2005. – 578 с.

3. Бертон Р. Кларк. Поддержание изменений в университетах. Преемственность кейс-стади и концепций. / Р. Кларк Бертон / Пер. с англ. Е. Степкиной, Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд-й дом Высшей школы экономики, 2011. – 312 с.

4. Учусь в Англии. Личный опыт студента Йоркского университета // http://www.gazeta.ru/lifestyle/education/2012/11/07_e_4844209.shtml

Bibliography (transliterated):

1. Samchuk Z. Kontseptual'ni priorytety naukovo-osvitn'oyi sfery yak element systemy suspil'noyi modernizatsiyi / Z. Samchuk // Filosofiya osvity. – 2010. – #1 – 2. – S. 7–30.

2. Burd'e P. Sotsyal'noe prostranstvo: polya y praktyky / P. Burd'e. – SPb. : Aleteyya; M. : Yn-t eksperym. sotsyolohyy, – 2005. – 578 s.

3. Berton R. Klark. Podderzhanye yzmenenyu v unyversytetakh. Preemstvennost' keys-stady y kontseptsyy. / R. Klark Berton / Per. s anhl. E. Stepkynoy, Nats. yssled. un-t «Vysshaya shkola ekonomyky». – M. : Yzd-dom Vysshey shkolы ekonomyky, 2011. – 312 s.

4. Uchus' v Anhlyy. Lychnyy opyt studenta Yorkskoho unyversyteta // http://www.gazeta.ru/lifestyle/education/2012/11/07_e_4844209.shtml

Дольська О.О.

ВИЩА ОСВІТА ЯК ПОКАЗНИК СУСПІЛЬНОГО ТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Вища освіта все більш стає тим потенціалом, який формує суспільний, соціальний та інтелектуальний капітал будь-якої країни. Системний аналіз, що направляє дослідника зверху донизу, не концентрується на органічних течіях внутрішнього індивідуального інтелектуального потенціалу людини. Отже, щоб виявити, як університети змінюють свій образ дії, як впливають на характер та стан людини, не можна обмежуватися аналізом роботи університету тільки зверху і ззовні. Найкращий шлях – провести дослідження, що орієнтується на характер роботи університету знизу догори, а також – зсередини назовні. Самі ж трансформації університетів за рахунок рішучої організаційної дії будуть тільки зростати.

Ключові слова: сучасний університет, суспільний інтелектуальний потенціал, індивідуальний інтелектуальний потенціал, методика дослідження роботи університету.

Дольская О.А.

ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ОБЩЕСТВЕННОГО И ИНДИВИДУАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА

Высшее образование все более становится тем потенциалом, который формирует общественный, социальный и интеллектуальный капитал любой страны. Системный анализ традиционно направлен на изучение работы вуза сверху вниз. Но изучение внутреннего индивидуального интеллектуального потенциала человека необходимо проводить изнутри. Чтобы выяснить, как университеты меняют свой образ действия, как влияют на характер и состояние человека, нельзя ограничиваться анализом работы университета только сверху и извне. Лучший путь – изучать работу университета снизу вверх, а также - изнутри наружу. Трансформации университетов за счет решительной организационной действия будут только расти.

Ключевые слова: современный университет, общественный интеллектуальный потенциал, индивидуальный интеллектуальный потенциал, методика исследования работы университета.

Dolska O.O.

HIGHER EDUCATION AS THE FIGURE SOCIALLY AND INDIVIDUALLY OF INTELLIGENCE POWER

Higher Education is More became topics potential form public, social and individual capital any country. Systemic analysis traditionally Study aimed at high school work from above down. But study individually intellectual potential man demand conducts analysis from the inside. For study inside individually intelligence of power need in for analysis – from within outdoor. There is need study thy work of University from below to upward. Transformations of University will grow.

Key words: Modern University, intelligence social capital, intelligence individual capital, method investigation of the work of the University.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2015

УДК: 378.005.6

*Громова І.О.
м. Харків, Україна*

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ТА АКРЕДИТАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УНІВЕРСИТЕТІ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМИ І ДОСВІД ЇХ ВИРІШЕННЯ

Основними джерелами для написання цієї статті стали нормативні документи, що регулюють процеси ліцензування та акредитації в Україні, новий Закон України «Про вищу освіту», що вступив в дію 6 вересня 2014 року, проекти реформування системи ліцензування та акредитації у вищій освіті, які були запропоновані Міністерством освіти і науки на громадське обговорення, а також власні спостереження, взяті з практики роботи в групі ліцензування та акредитації навчального відділу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

В системі вищої освіти України, що сформувалася за останні двадцять три роки, кожен вищий навчальний заклад зобов'язаний неодноразово проходити процедури ліцензування та акредитації — для того, щоб отримавши ліцензію на надання освітніх послуг, зробити набір на навчання та, пройшовши акредитацію спеціальності, випустити фахівців з дипломами державного зразка. Система ліцензування та акредитації в Україні є одним з головних інструментів державного управління освітою, якій до сьогодні практично нівелював право на автономність та самостійність вищих навчальних закладів в освітній діяльності. Вища освіта в Україні знаходиться в застої, освітні програми швидко втрачають актуальність, жорстким державним врегулюванням гальмується розвиток вишив. Проведення ліцензування та акредитації є випробуванням для будь-якого закладу, навіть самого іменитого. ВНЗ любого рівня, розміру, місця розташування та форми власності стикається з низкою проблем як зовнішніх (на рівні органів управління, ліцензування та акредитації), так і внутрішніх (організація, час, методика).

Одним з ключових моментів в системі ліцензування та акредитації є належне забезпечення освітньої діяльності та, як наслідок, якості вищої освіти. Якість підготовки фахівців різних рівнів повинна досягатися за рахунок висококваліфікованих кадрів, матеріально-технічної

бази, навчально-методичного, інформаційного забезпечення, нормативи та вимоги до яких визначені в Ліцензійних умовах надання освітніх послуг у сфері вищої освіти [1]. Показники якості перевіряються на відповідність нормативам при акредитації спеціальності, згідно Державних вимог до акредитації [2]. Виконання всіх вимог до надання освітніх послуг, додержання стандартів освітньої діяльності, регламентованих органами управління вищою освітою — завдання, з яким можуть впоратися тільки дуже потужні вищі навчальні заклади, зазвичай державні, які мають необхідні резерви для цього. Для інших навчальних закладів (приватних, невеликих за обсягами підготовки) ліцензування та акредитація стає «дамокловим мечем», репресивним механізмом, який надає можливість державним органам дозволяти або забороняти ту чи іншу освітню діяльність.

Основне навантаження з проведення ліцензування та акредитації спеціальностей у вищому навчальному закладі припадає на працівників випускаючих кафедр, що ведуть фахову підготовку. Процедури ліцензування та акредитації спеціальностей можуть тривати від чотирьох до дев'яти місяців впродовж навчального року та віднімають у науково-педагогічних працівників стільки часу і сил, які ніяк не регламентуються, що це призводить до психологічного та фізичного виснаження співробітників закладу. При цьому страждає їх основна науково-педагогічна діяльність. Деякі завідувачі кафедр долучають на період проведення ліцензування або акредитації спеціальностей людину ззовні, яка має досвід в цієї області, або дуже хоче залишитись працювати на кафедрі — успішне проведення цих процедур є запорукою, що працівник справиться з будь-якою складною задачею. Але це швидше виняток, ніж правило.

Крупні університети, що мають великі за обсягом ліцензії, створюють групи (відділення) у складі навчальних або науково-методичних відділів, які постійно та безпосередньо займаються ліцензуванням, акредитацією та надають інформаційну, методичну та практичну допомогу випускаючим кафедрам в проведенні ліцензування та акредитації спеціальностей. Це правильний з точки зору менеджменту вищого навчального закладу крок. Приклад результативності такого управлінського рішення — це успішне проведення в 2013 році у визначений термін акредитації за IV рівнем одного з найбільших вищих навчальних закладів України - Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та 36 спеціальностей підготовки в ньому фахівців за II, III та IV рівнями.

Проблема в проведенні ліцензування та акредитації полягає ще й в тому, що потрібно постійно бути в курсі змін у вимогах органу управління вищою освітою до оформлення, переліку та змісту документів у ліцензійних та акредитаційних справах. Можливість упустити якусь «директиву», що призведе до обмеження або взагалі до заборони освітньої діяльності спонукає вищі навчальні заклади видавати методичні вказівки з проведення акредитації або ліцензування. Це полегшує життя випускаючим кафедрам, але не гарантує «безхмарне» проходження цих процедур, тому що ці рекомендації швидко втрачають актуальність. Вирішенням цієї проблеми у Харківському університеті імені В.Н. Каразіна стала організація внутрішнього форуму на сайті університету, з використанням корпоративної пошти, на якому проходить обговорення усіх змін та етапів підготовки і проведення акредитації та ліцензування, обмін нормативними та методичними документами, перевірка матеріалів ліцензійних та акредитаційних справ групою ліцензування та акредитації навчального відділу.

В процесі підготовки нового Закону України «Про вищу освіту» Міністерство освіти і науки України у березні 2014 року ініціювало громадське обговорення концепції реформування системи ліцензування та акредитації відповідно до сучасних світових тенденцій, яка повинна направити вищу освіту України на шляхи досягнення вітчизняною вищою освітою якості світового рівня. Основними проблемними точками процесів ліцензування та акредитації названі: забюрократизованість, надмірна кількість процедур, величезний обсяг документів, затягування розгляду справ в органах ліцензування та акредитації, недовірливе та репресивне ставлення до вищих навчальних закладів, юридичні протиріччя, які зазвичай вирішуються не на користь навчальних закладів [3].

У сфері ліцензування процедури вже спрощено — з квітня 2014 року зменшено перелік освітніх послуг, які потребують ліцензування; відмінено необхідність одержання дозволу від органу управління та згоди обласної державної адміністрації на ліцензування нових спеціальностей та напрямів підготовки; зменшено кількість документів у справі, що надаються до органу ліцензування; відмінено вимогу прошнуровувати ліцензійну справу до надання на експертизу до МОН — таким чином збільшено довіру до вищих навчальних закладів. В порядку ліцензування закріплено принцип «мовчазної згоди» щодо термінів розгляду справ та прийняття рішень про надання ліцензії. Усунуто таку ланку в проведенні ліцензійної та акредитаційної експертизи, як розгляд справ

на засіданнях Галузевих рад Акредитаційної комісії. Це є дуже логічним рішенням, тому що наявність двох експертних висновків — від попередньої експертизи справи в управлінні з ліцензування, акредитації та ноєтрифікації МОН та експертної комісії МОН, що перевіряє вищий навчальний заклад на відповідність вимогам — є цілком достатньою для прийняття рішення Акредитаційною комісією. Вирішення спірних питань віддано Міжгалузевій раді, яку вже створено [4]. Сучасні реалії вимагають перегляду та оновлення складу експертів, які будуть входити до складу експертних комісій, що здійснюватимуть перевірку ВНЗ на місцях [5]. Дуже полегшує процес підготовки до ліцензування відмова від надання стандартів вищої освіти в справі. Відсутність затверджених галузевих стандартів вищої освіти для більшості спеціальностей підготовки фахівців, або який-небудь із складових стандарту, найчастіше засобів діагностики якості вищої освіти, вимагала узгодження власних варіативних стандартів в декількох інстанціях. Процес узгодження самостійно розроблених ВНЗ стандартів вищої освіти найчастіше “перетворюється у довготривалий забюрократизований процес, відкритий до зловживань на будь-якому етапі” — абсолютно вірно зауважила в своїй статті О.І. Панич [6].

Але це тільки початок. Наступним етапом в реформуванні системи стане перегляд Ліцензійних умов надання освітніх послуг та Державних вимог до акредитації спеціальностей таким чином, щоб стимулювати інвестиції в освіту, а не в “папір, залізо, бетон”, як зазначив в своєму виступі на обговоренні Концепції реформування системи ліцензування та акредитації О.І. Шаров, перший проректор університету економіки і права «КРОК», експерт робочої групи МОН з розробки концепції. Реформа системи ліцензування та акредитації повинна привести не до зниження вимог до якості освіти, а до їх зрозумілості та прозорості для вищих навчальних закладів, роботодавців та суспільства в цілому.

На початку листопада 2014 року до порядку акредитації спеціальностей Міністерством освіти і науки теж буде внесено зміни. Чи відмовиться державний орган управління освітою від детальної регламентації у сфері акредитації, чи будуть спрощені стандарти, за якими проєводиться оцінювання, і вимоги до освітнього процесу, чи буде більше уваги приділено принципам оцінювання і орієнтації на результати навчання? Побачимо.

В останні роки курс на інтеграцію в європейський освітній простір значною мірою вплинув на організацію навчально-виховного проє

цесу, але майже не торкнувся державної акредитації освітніх закладів та спеціальностей.

В новому Законі України “Про вищу освіту” приділяється особлива увага забезпеченню якості вищої освіти. Підвищуються вимоги до внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ВНЗ. Хоча ці системи до імплементації нового Закону вже були сформовані певною мірою у вищих навчальних закладах, але дещо прийдеться змінювати в підходах до управління якістю, моніторингу якості навчального процесу, прозорості управлінських рішень. Нові вимоги висунуті до боротьби з плагіатом, якості дипломних робіт, дисертацій. Так, в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна, вже розпочато розробку та впровадження системи “Антиплагіат” [7]. Для зміцнення системи забезпечення якості освіти окрім зовнішньої та внутрішньої систем забезпечення якості вищої освіти передбачено створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, для якого в Законі прописані статус, склад, повноваження, діяльність, фінансування. Законом надана можливість незалежного оцінювання освітньої програми, результатів навчання та/або вищих навчальних закладів (їхніх структурних підрозділів) недержавними організаціями, що будуть акредитуватися Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, з метою вироблення рекомендацій і надання допомоги вищим навчальним закладам в організації системи забезпечення якості вищої освіти [8]. Це важливий крок до децентралізації “святая святых” в державному контролі вищих навчальних закладів — акредитації.

Для успішної презентації українських вищих навчальних закладів в світі необхідно брати на озброєння досвід незалежного акредитування ВНЗ, який існує в європейських країнах та США.

Однією з найвпливовіших в США приватних організацій з акредитації є Рада акредитації вищої освіти (Council for Higher Education Accreditation — CHEA). Ця асоціація охоплює понад 3000 вищих навчальних закладів і очолюється колегією з представників ВНЗ. CHEA акредитує не вищі навчальні заклади чи програми, а акредитаційні організації або агенції, які забезпечують визнання авторитету вищого навчального закладу іншими вищими навчальними закладами. Сьогодні CHEA визнані шістьдесят регіональних, національних та спеціалізованих акредитаційних агенцій, які конкурують між собою. Створена своєрідна сфера послуг, яка не контролює або регулює роботу закладів освіти, а допомагає їм розвинути освітні програми. Процес акредитації

перетворюється на аналіз, оцінювання та консультації з покращення освітньої діяльності. Хоча акредитація є в США добровільним процесом, вищі навчальні заклади замовляють її для підтвердження їхнього авторитету та надійності в освітній сфері. Держава користується послугами акредитаційних агенцій при аналізі якості тих чи інших ВНЗ, що впливає на розподіл фінансування закладів освіти. Саме тому послугами СНЕА користуються не лише США, але й 125 країн світу [9].

Для реалізації незалежного оцінювання освітньої діяльності ВНЗ в країні потрібно існування більше ніж одного агенства з акредитації. Тоді дійсно буде реалізовуватися автономія вищих навчальних закладів, відбуватися підвищення якості вищої освіти, покращення результатів навчання, посилюватися зв'язок з роботодавцями. Розвиток вищої освіти в Україні саме в цьому напрямку задекларований в новому Законі України «Про вищу освіту».

Список літератури:

1. Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.12.2003 N 847 [Електронний ресурс] // Нормативно-правові акти. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0075-04>
2. Про затвердження Державних вимог до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.06.2012 № 689 [Електронний ресурс] // Нормативно-правові акти. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1108-12>
3. Концепція реформування системи ліцензування та акредитації у вищій освіті України. Проект [Електронний ресурс] // Громадське обговорення. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/6976/>
4. Постанова КМУ від 05.04.2014 №233 “ Про внесення змін до Порядку ліцензування діяльності з надання освітніх послуг” [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної ради України. Сайт “Законодавство України” — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/233-2014-п>
5. Щодо оновлення бази даних виїзних експертних комісій МОН з ліцензування та акредитації. Лист Міністерства освіти і науки України від

09.10.2014 №1/9 — 528 [Електронний ресурс] // Нормативно-правові акти. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2951->

6. Панич О. Акредитація і перспективи університетського розвитку: заваження до реформи вищої освіти в Україні [Електронний ресурс] // Освітня політика. Портал громадських експертів. — Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/archive.4>

7. Про підсумки 2013/2014 навчального року та завдання на 2014/2015 навчальний рік. Доповідь ректора Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, академіка В.С. Бакірова на Конференції трудового колективу 29 серпня 2014 року [Електронний ресурс] // Виступи ректора. Доступ до публічної інформації. Офіційний сайт Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — Режим доступу: http://www.univer.kharkov.ua/docs/vstup/dopovid_rekora_29082014.pdf

8. Закон України Про вищу освіту. 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.

9. Judith S. Eaton, An Overview of U.S. Accreditation. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.chea.org/pdf/Overview%20of%20US%20Accreditation%202012.pdf>

Bibliography (transliterated):

1. Litsenziyni umovy nadannya osvitnih poslug u sferi vyschoy osvity. Nakaz Ministerstva osvity i nauki Ukrayiny vid 24.12.2003 N 847 [Elektroniy resurs] // Normativno-pravovi akty. Ofitsiyinyy sayt Ministerstva osvity i nauki Ukrayiny. — Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0075-04>

2. Pro zatverdzhennya Derzhavnyh vymog do akredytatsiyi napryamu pidgotovky, spetsialnosti ta vyschogo navchalnogo zakladu. Nakaz Ministerstva osvity i nauki, molodi ta sportu Ukrayiny vid 13.06.2012 № 689 [Elektroniy resurs] // Normativno-pravovi akty. Ofitsiyinyy sayt Ministerstva osvity i nauki Ukrayiny. — Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1108-12>

3. Konceptsiya reformuvannya systemy litsenzuvannya ta akredytatsiyi u vyshiy osviti Ukrayiny. Proekt [Elektroniy resurs] // Gromadske obgovorennya. Ofitsiyinyy sayt Ministerstva osvity i nauki Ukrayiny. — Rezhim dostupu: <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/6976/>

4. Postanova KМУ vid 05.04.2014 №233 “ Pro vnesennya zmin do porядku litsen-

zuvannya diyalnosti z nadannya osvitnih poslug” [Elektroniy resurs] // Ofitsiyiniy portal Verhovnoy Rady Ukrainy. Sayt “ Zakonodavstvo Ukrainy” — Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/233-2014-п> 5. Shchodo onovlennya bazy danyh vuyiznyh ekspertnyh komisiy MON z litsenzuvannya ta akredytatsiyi. List Ministerstva osvity i nauki Ukrainy vid 09.10.2014 №1/9 — 528 [Elektroniy resurs] // Normatyvno-pravovi akty. Ofitsiyiniy sayt Ministerstva osvity i nauki Ukrainy. — Rezhim dostupu: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2951-6>. Panych O. Akredytatsiya i perspektyvy universytetskogo rozvitku: zauvazhennja do reformy vyshoy osvity v Ukraini [Elektroniy resurs] / Osvitnja politika. Portal gromadskih ekspertiv — Rezhim dostupu: <http://education-ua.org.ua/articles/archive> 7. Pro pidsumky 2013/2014 navchalnogo roku ta zavdannya na 2014/2015 navchalny rik. Dopovid rektora Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina, akademika V.S. Bakirova na Konferentsiyi trudovogo kolektivu 29 serpnja 2014 roku [Elektroniy resurs] // Vystupy rektora. Dostup do publichnoy informatsiyi. Ofitsiyiniy sayt Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina. — Rezhim dostupu: http://www.univer.kharkov.ua/docs/vstup/dopovid_rektora_29082014.pdf 8. Zakon Ukrainy Pro vyshu osvitu. 01.07.2014 № 1556-VII [Elektroniy resurs]— Rezhim dostupu: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrainy-pro-vyschu-osvitu>. 9. Judith S. Eaton, An Overview of U.S. Accreditation. [Elektroniy resurs] — Rezhim dostupu: <http://www.chea.org/pdf/Overview%20of%20US%20Accreditation%202012.pdf>

Громова І.О.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ТА АКРЕДИТАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УНІВЕРСИТЕТІ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМИ І ДОСВІД ЇХ ВИРІШЕННЯ

Стаття присвячена проблемам ліцензування та акредитації спеціальностей з точки зору методиста навчального відділу, що займається підготовкою та проведенням цих процедур в університеті та практиці їх вирішення. Висвітлені процеси реформування системи забезпечення якості вищої освіти та очікувані результати.

Ключові слова: акредитація, ліцензування, вища освіта, університет, реформування системи, управління якістю вищої освіти, досвід.

Громова И.А.

**ЛИЦЕНЗИРОВАНИЕ И АККРЕДИТАЦИЯ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ
В УНИВЕРСИТЕТЕ:
ВЗГЛЯД НА ПРОБЛЕМЫ И ОПЫТ ИХ РЕШЕНИЯ**

Статья посвящена проблемам лицензирования и аккредитации специальностей с точки зрения методиста учебного отдела, занимающегося подготовкой и проведением этих процедур в университете и практике их решения. Освещены процессы реформирования системы обеспечения качества высшего образования и ожидаемые результаты.

Ключевые слова: аккредитация, лицензирование, высшее образование, университет, реформирование системы, управление качеством высшего образования, опыт.

Gromova I.

**LICENSING AND ACCREDITATION OF SPECIALTIES IN THE
UNIVERSITY: LOOK AT THE PROBLEMS AND GOOD PRACTICES
SOLUTIONS**

This article is devoted to the problems of licensing and accreditation of specialties in terms of practitioner training department that deals with the preparation and conduct of these procedures in the university and practice their decision. The process of reforming the system of quality assurance and expected results.

Keywords: accreditation, licensing, higher education, university, reforming, quality control of higher education, practical experience.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2014

IV РОЗДІЛ
НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ВІДПОВІДЬ ВИЩОЇ
ШКОЛИ НА ВИКЛИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ЕТАПУ
СВІТОВОГО РОЗВИТКУ

УДК 371.64:378.14

*В. Ю. Биков, О. М. Спірін, М. П. Шишкіна,
м. Київ, Україна*

КОРПОРАТИВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ
ПІДТРИМУВАННЯ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА БАЗІ ХМАРО ОРІЄНТОВАНИХ СЕРВІСІВ

1. ВСТУП

Стрімке удосконалення технічних засобів, програмних продуктів, мережного апаратно-програмного забезпечення навчального призначення зумовлює процеси трансформацій у суспільстві, що впливають на реалізацію базових парадигм освіти, форм, змісту і технологій підтримування навчання, та поглиблюють взаємозв'язки науки, технологій та виробництва [10, 16]. Основний акцент робиться на перехід від масового впровадження окремих програмних продуктів до комплексних інтегрованих підходів, спрямованих на розвиток крос-платформних інфраструктур та розподілених мережних сервісів [19, 22].

Одним з головних питань підвищення ефективності навчання і наукових досліджень у відкритих педагогічних системах є формування і підтримування в актуальному стані мережних електронних інформаційних ресурсів. Поряд із створенням і розвитком спеціалізованого інституціонального підпростору таких ресурсів в корпоративному відкритому середовищі вищого навчального закладу [2], в сучасних педагогічних системах мають активно застосовуватись інші, спрямовані на освітні цілі, мережні ресурсні сегменти. Зокрема до такого роду мережних сегментів належать науково-освітні інформаційні мережі, інформаційно-пошукові системи, дослідницькі інфраструктури та інші, що створюються за участю міжнародних організацій, використовуються для підтримування наукової і навчальної взаємодії в освітньому просторі, залучення представників навчальних закладів до науково-дослідної роботи, підвищення якості підготовки науково-педагогічних кадрів, заохочення участі у розробленні

спільних проєктів галузевого, національного та міжнародного рівнів. Це сприяє ширшому впровадженню цих результатів, розвитку процесів інтеграції і системності наукових досліджень, взаємозв'язку різних рівнів освіти, науки і виробництва та ін. [6].

Серед актуальних проблем формування освітньо-наукового середовища є наявність розриву між процесом наукових досліджень і рівнем впровадження результатів в освітню практику. Є необхідність приведення мережі осередків підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів до реального процесу виконання наукових і науково-педагогічних робіт, а тих, у свою чергу – до впровадження відповідних результатів у педагогічну практику [16]. Це все свідчить про актуальність соціально значущої проблеми поглиблення зв'язків освіти, науки і виробництва; розширення співпраці навчальних і наукових установ; створення різноманітних структур корпоративного характеру (філіалів навчальних закладів на виробництві, бізнес інкубаторів, навчальних та інжинірингових центрів тощо), спрямованих на розвиток більш тісної взаємодії з університетським сектором, поглиблення взаємозв'язків науки і суспільства, участі у вирішенні нагальних соціальних і економічних проблем, поліпшення інтенсивності наукового пошуку і процесу підготовки кадрів та ін. [16, 20, 30].

Завдяки засобам і сервісам хмарних обчислень змінилися базові характеристики формування інформаційно-технологічної інфраструктури освітньо-наукового середовища, підходи до проєктування корпоративних інформаційних систем. Як ці зміни впливають на процеси організації наукової і освітньої діяльності, яким чином їх можна покращити із використанням нових моделей і підходів?

Ширше залучення у практику роботи наукової і освітньої спільноти передових засобів ІКТ і мережних технологій відкритого інформаційно-освітнього простору, потужності яких в останній час значно зросли завдяки сервісам хмарних обчислень, може відіграти провідну роль у вирішенні зазначених проблем [16, 18, 20].

Тому розвиток освітньо-наукового середовища вищого навчального закладу в аспекті загальних тенденцій формування його інформаційних ресурсів і розширення доступу до них, зокрема завдяки використанню сервісів хмарних технологій, є актуальним предметом дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Напрямок досліджень розвитку науково-освітніх інформаційних систем і їх застосування в останні роки виокремився у галузі педагогічної науки [1, 4, 11, 15, 19, 27]. Мережні системи відкритого інформаційного простору, зокрема наукові, освітні, науково-освітні мережі, їх еволюція,

формування, понятійний апарат розглянуто в [11]. Як свідчить аналіз джерел, присвячених даній тематиці [4, 15, 19, 20], процесуально-комунікаційні потужності цих систем сьогодні суттєво зросли. Ця тенденція спостерігатиметься і на далі.

Засоби і технології інформаційно-комунікаційних мереж отримали подальший розвиток, зокрема на основі концепції хмарних обчислень [9, 10, 18]. Ця концепція суттєво змінює уявлення щодо організації доступу та інтеграції додатків, тому виникає можливість управління більш великими ІКТ-інфраструктурами, що дозволяють створювати і використовувати незалежно один від одного як індивідуальні, так і колективні “хмари” в межах загального хмаро орієнтованого освітньо-наукового простору [10, 16, 20].

Виникають питання поліпшення навчального і наукового співробітництва за рахунок спільного доступу до електронних ресурсів, зокрема, ресурсів науково-освітніх мереж і відкритих інформаційних систем – бібліотечних, відкритих журнальних систем та систем відео конференцій та ін. [1, 12, 15]. Відзначається рух у напрямі використання відкритих систем наукових досліджень, яким властиві такі інноваційні характеристики, як краща адаптивність, мобільність, повномасштабна інтерактивність, вільний мережний доступ, уніфікованість інфраструктури та іншими [20, 30].

Як зазначається в [10], зміни, що відбулися останнім часом в ІКТ-середовищі, що підтримує інформаційний простір сучасного суспільства, у компонентному складі і структурі, функціях ІКТ-платформи цього простору, відображаються у будові ІКТ-середовища діяльності навчальних закладів і системи освіти в цілому.

Саме цим зумовлена поява нових процесів, форм, моделей науково-освітньої діяльності, що потребують подальшого дослідження. Актуальним аспектом цих досліджень є використання сервісів хмарних обчислень, зокрема хмаро орієнтованих сервісів науково-освітніх інформаційних мереж, наукометричних баз і бібліотечних систем та інших, а також інформаційних мережних ресурсів для підтримки наукової і освітньої діяльності.

Мета роботи: визначити поняття корпоративних інформаційних систем підтримування науково-освітньої діяльності, особливості формування інформаційних ресурсів цих систем та організації доступу до них на базі хмаро орієнтованих сервісів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Основні поняття

Формування ресурсів відкритих інформаційних систем відбувається як у корпоративному освітньо-науковому середовищі навчального закладу, так і завдяки залученню мережних сегментів, що створюються поза межами цього середовища, зокрема, ресурсів так званих наукових, освітніх, науково-освітніх інформаційних мереж.

На момент створення цих інформаційних мереж, зазначені назви їх типів відображали переважне предметне спрямування їх змістовного інформаційного наповнення. Проте таке предметне спрямування реально відрізняло ці типи мереж тільки на початковому етапі формування і використання їх ресурсів практично фіксованим колом їх користувачів [4].

З часом, об'єктивні інформаційні потреби користувачів значно зросли, а процесуально-комунікаційні засоби цих мереж дозволили задовольнити ці потреби. Мережі стали поетапно формуватися на основі подібних інформаційно-комунікаційних архітектур та використовувати схожі або сумісні інтерфейси взаємозв'язків. Через органічну єдність освіти і науки, глибоке взаємне проникнення наукової і освітньої інформації, її інтеграцію у сферах освіти і науки, предметне поле інформаційного наповнення зазначених типів мереж поступово почало інтегровано відображати ці сфери діяльності людини. Тому сьогодні вже дуже складно чітко окреслити як можливих користувачів цих мереж, так і джерела, що формують і поповнюють їхні інформаційні ресурси [4]. Серед користувачів цих мереж вже утвердились, стали широко відомими і виключно використовуються не назви їхніх типів, а тільки аббревіатурні назви [12, 15]. Тобто типологія мереж, що застосовувалась на початку їхнього створення, сьогодні вже не відображує як суттєві особливості будови, так і спрямування предметного наповнення та специфічні потреби користувачів [4].

Тому при подальшому викладі ми будемо використовувати термін *науково-освітні інформаційні мережі*, не поділяючи їх за наведеними вище типами.

Науково-освітні інформаційні мережі (research and education information networks) (HOIM) по суті є автоматизованими інформаційними системами (AIC), які наповнені даними та відомостями переважно освітнього і наукового спрямування, забезпечують інформаційне підтримування освіти й науки та технологічно використовують комп'ютерну інформаційно-комунікаційну платформу для транспорту і опрацювання інформаційних об'єктів.

Серед електронних ресурсів інформаційних мереж і систем, призначених для підтримування наукової і освітньої діяльності, передусім виокремлюють *науково-педагогічну інформацію (НПІ)*, до якої відносять

відомості про об'єкти та явища, що використовуються для організації й управління навчально-виховним процесом, освітою і педагогічною наукою та розповсюджуються за допомогою спеціальних видань та технічних засобів [4]. До основних функцій систем НПП належать такі: вивчення пропозицій та формування замовлень на нові психолого-педагогічні дослідження; координація науково-дослідних робіт з психолого-педагогічної тематики між різними науковими установами і колективами; вивчення та розповсюдження передового педагогічного досвіду; збирання й опрацювання документів, що стосуються цих розділів психолого-педагогічної науки та освітньої практики.

Корпоративні інформаційні системи підтримання науково-освітньої діяльності суттєво спрямовані на цілі подання і поширення науково-педагогічної інформації, донесення її змісту у різних формах до користувача, тобто є системами науково-педагогічної інформації.

Варто зазначити, що web-орієнтовані інформаційні системи підтримання освітньої і наукової діяльності наявні за означенням у мережному просторі, тобто функціонують у середовищі НОІМ. Поряд із цим, як зазначається у [28], НОІМ здебільшого потребують структурованої інформаційної системи для управління даними, що уможливило їхнє подання і комунікацію. У цьому полягає взаємозв'язок понять “інформаційна система” і “інформаційна мережа”, що належать до одного класу за призначенням – науково-освітні.

Таким чином, під *корпоративними інформаційними системами* підтримання науково-освітньої діяльності розуміють НОІМ, ресурси яких формуються на базі певної корпорації (наприклад, товариство, союз або соціальна група осіб, об'єднаних спільністю інформаційних та професійних потреб), у межах якої визначають політики зовнішнього і внутрішнього опрацювання інформаційних об'єктів.

Політики *внутрішнього* опрацювання інформаційних об'єктів (що стосуються суб'єктів корпоративної інфраструктури) охоплюють: адміністрування; внутрішньо корпоративні системи захисту середовища Інтернет-доступу; службові бази даних; планування і прогнозування процесів розвитку ІКТ архітектури й інфраструктури та ін.).

Політики *зовнішнього* опрацювання інформаційних об'єктів (що стосуються користувачів корпоративної системи) охоплюють: доступ, актуалізацію та розповсюдження інформаційних ресурсів.

До відкритих web-орієнтованих корпоративних інформаційних систем належать зокрема: офіційні web-сайти, електронні архіви (електронні бібліотеки) наукових установ і навчальних закладів, електронні від-

криті журнальні системи, інституціональні системи підтримки проведення конференцій, хмаро орієнтовані наукометричні та бібліографічні сервіси та ін. [1, 15]. Інформаційні ресурси цих систем формуються, зазвичай, на базі певної організації – наукової чи освітньої установи. Поряд із цим можна виокремити ресурсні сегменти відкритого інформаційного простору, що формуються здебільшого поза межами інституціонального (корпоративного) підпростору установи, в той же час ресурси цих систем також є складниками цього підпростору, якщо окрема інституція залучається до участі в НОІМ на певних умовах і таким чином отримує доступ до відповідних ресурсів цих мереж, а також розповсюджує через них власні ресурси.

У зв'язку з розвитком засобів і технологій Інтернет, протоколів та техніко-технологічних інтерфейсів взаємодії в АІС, різні НОІМ інтегрують свої інформаційні ресурси і надають доступ до інтегрованих інформаційних ресурсів широкому колу користувачів практично по всьому світі. Завдяки цьому, забезпечується як ретроактивний доступ до ресурсів НОІМ, так і підтримка інтерактивної (*online*) взаємодія їхніх користувачів в процесі виконання ними спільних проєктів, розв'язування єдиних навчальних завдань, взаємного інформування та ін. На користувальному рівні електронні ресурси НОІМ пропонуються у структурованому за тою чи іншою тематикою або за категорією користувачів вигляді та забезпечуються гнучкими і зручними засобами пошуку релевантної інформації і навігації в електронних мережах.

При реалізації певних проєктів, у межах НОІМ можна створювати і на практиці підтримувати численні логічні інформаційно-комунікаційні мережі різного предметного спрямування, що фізично використовують загальносистемні програмно-технічні засоби і технології комп'ютерно-технологічних платформ існуючих НОІМ.

Функціонування НОІМ відбувається за підтримки спеціально створених організацій, що працюють як на національному, так і на міжнародному рівнях. Ці організації забезпечують працездатність мереж, розвиток їхніх ресурсів, засобів і технологій, організаційної будови.

Європейські дослідницькі мережі (European research frameworks) отримують відповідне фінансування, спрямовані на спільне розроблення програм досліджень, формування наукової спільноти навколо певної тематики, обмін досвідом, спільне використання інструментів та інформаційно-комунікаційних платформ у дослідженнях, використання ресурсів науково-дослідних лабораторій у віддаленому режимі; поширення знань, що є здобутками певної наукової спільноти через тренінги та ін. [12, 15].

Основною відмінністю європейських науково-освітніх мереж від соціальних мереж, що призначені для підтримування контактів з колегами, обміну досвідом, доступу до важливих відомостей є те, що Європейський союз здебільшого підтримує і формалізує функціонування НОІМ [12, 15]. Часто науково-дослідні центри та організації, що є їх співзасновниками, оснащені коштовним обладнанням, тому завдяки засобам відповідних комп'ютерно-технологічних платформ ним можуть скористатися багато дослідників.

В цьому розумінні дослідницькі мережі є корпоративними інформаційними системами, оскільки установи-засновники визначають політики щодо організації доступу до цих мереж, а також несуть відповідальність за їхнє розгортання, підтримування і наповнення, незалежно від того, чи це є системи одного постачальника (*single-sited*) чи розподіленими (*distributed*) [28].

В останні роки засоби і технології інформаційно-комунікаційних мереж отримали подальший розвиток, зокрема, на основі концепції хмарних обчислень. Ця концепція суттєво змінює існуючі уявлення щодо організації доступу та інтеграції додатків, тому виникає можливість управління більш великими ІКТ-інфраструктурами, що дозволяють створювати і використовувати незалежно один від одного як індивідуальні, так і колективні “хмари” в межах загального хмаро орієнтованого освітнього простору [10]. В основі функціонування інфраструктур лежать *хмарні сервіси* – сервіси, що забезпечують користувачеві мережний доступ до масштабованого і гнучко організованого пулу розподілених фізичних або віртуальних ресурсів, що постачаються в режимі самообслуговування і адміністрування за потребою (наприклад, програмне забезпечення, простір для зберігання даних, обчислювальні потужності та ін.) [23]. Уніфікована архітектура зберігання даних, що є невід’ємною особливістю будови хмарної інфраструктури ІКТ-середовища, спрямована на комплексне зберігання даних й управління їх значними за обсягами масивами [23].

Налаштування спільних проєктів між дослідниками підтримується нині багатьма інструментами і платформами хмарних обчислень для здійснення обміну даними, колективного використання засобів науково-дослідної роботи, комунікації у межах проєкту і спільного створення знань у віртуальних наукових співтовариствах глобального масштабу [19, 22].

Електронна дослідницька інфраструктура (research e-infrastructure) охоплює “ІКТ-грунтовані сервіси і засоби для проведення досліджень, що потребують опрацювання значних обсягів даних і обчис-

лень у віртуальних середовищах та підтримки наукового співробітництва” [20, с.2].

Поняття дослідницької е-інфраструктури було уточнено у міжнародних документах у зв'язку з розвитком сервісів дослідницьких мереж з метою виокремлення цього поняття від поняття мереж “співробітництва”, підкреслюючи пан-Європейське значення і високі вимоги до рівня послуг, що пропонуються, перспективи вагомого внеску в інноваційний розвиток предметної галузі, відповідність існуючим науковим і технічним стандартам [28].

Як визначено у [28, с.7], “дослідницькі інфраструктури – засоби, ресурси або сервіси унікального характеру (особливої природи), які були визначені Європейськими науковими структурами, для проведення досліджень високого рівня у будь-яких галузях”. При цьому хмаро орієнтовані електронні дослідницькі інфраструктури реалізуються завдяки використанню хмарних сервісів відповідних ІКТ-платформ.

Хмаро орієнтовані корпоративні інформаційні системи можна розуміти як такі, що надають засоби для підтримування освітньої діяльності і наукових досліджень (обчислювальні потужності, простір для зберігання даних або мережні ресурси для організації взаємозв'язків та ін.) та реалізуються на базі хмарних сервісів.

Основні елементи концепції хмарних обчислень, зокрема, різновиди, сервісні моделі застосування, суттєві характеристики, особливості ІКТ-архітектури та ін. знайшли відповідне застосування в будові сучасних освітніх організаційних систем освіти [10]. Тому понятійний ряд і принципи, що характеризують розвиток і використання технологій хмарних обчислень, стають суттєвим концептуальним підґрунтям у процесі формування хмаро орієнтованого середовища, використання його засобів і сервісів в освітній і науковій діяльності.

2.2. Міжнародні організації та їхня роль у розвитку засобів і сервісів відкритого науково-освітнього інформаційного простору

Використання передових засобів ІКТ, зокрема сервісів і технологій хмарних обчислень, належать до першочергових у сфері інформатизації освіти, розвитку відкритого науково-освітнього простору. Про це свідчить ряд урядових ініціатив різних країн та прийняття міжнародних документів, таких як Європейська стратегія хмарних обчислень “Вивільнення потенціалу хмарних обчислень в Європі” (*“Unleashing the potential of cloud computing in Europe”* (2012), Європейський цифровий порядок денний *“Digital agenda for Europe”* (2010), Федеральна урядова ініціатива хмарних обчислень у США *“Federal Cloud Computing Strategy”* (2011) та

ін., згідно яких хмарні обчислення визнано пріоритетним напрямом технологічного розвитку [17, 20].

Зокрема, у межах реалізації цих ініціатив у 2013 році Європейською комісією оприлюднено концептуальний документ “Цифрова наука” (*Digital Science*), що окреслює основні засади бачення проблем розвитку наукових досліджень у світлі удосконалення цифрових технологій, зокрема хмарних, а також інтеграції у програму Горизонт 2020 [20]. Цей документ поряд з іншими, що висвітлюють стратегічні напрями розвитку цифрових технологій, розроблено Генеральним директором Європейської комісії з комунікаційних мереж, контенту і технологій.

У документі зазначається, що інтегрування ІКТ в процес наукових досліджень має бути спрямовано на розвиток Інтернет-культури, ґрунтуватися на принципах відкритості, суспільної значущості, широкого співробітництва. Наука стає більш глобальною, більш творчою і ближчою до суспільства. “Це наука, що покладається на е-інфраструктури, в основному для I) розроблення і розповсюдження конкретних інструментів ІКТ для вирішення наукових завдань; II) забезпечення оперативного онлайн-доступу до наукових ресурсів, у тому числі публікацій і даних; III) створення і розвитку платформ та інструментів, які уможливають широко-масштабну співпрацю без необхідності фізичної присутності” [20, с.4]. Політика “цифрової науки” спрямована на ширше та ефективніше використання електронних інфраструктур в Європі.

Можливості співпраці в галузі досліджень різко змінилися завдяки удосконаленню мережних засобів зв'язку, соціальних мереж, що відкриває принципово нові перспективи для організації наукового співробітництва. Взаємодія у віртуальному просторі між дослідниками і дослідницькими організаціями є сьогодні невід'ємною частиною всіх наукових заходів, спрямованою на об'єднання зусиль окремих вчених і їхніх колективів стосовно вирішення нагальних проблем сьогодення [20].

Під впливом розвитку ІКТ змінилися шляхи здійснення наукового пошуку. Сервіси, що забезпечують е-інфраструктури, можна використовувати для опрацювання значних масивів даних із залученням необхідних обчислювальних потужностей, здійснювати віртуальні експерименти, реалізовувати спільний доступ до віддаленого обладнання, що не було можливим раніше.

У розвитку мережних інфраструктур і науково-інформаційних мереж провідна роль відводиться міжнародним організаціям, що надають відповідну підтримку: Європейська Комісія (*European Commission*), ЮНЕСКО (*UNESCO, United Nations Educational Scientific and Cultural*

Organization – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури), ЮНІСЕФ (*UNICEF, United Nations Children's Found* – дитячий Фонд ООН) та інші. Функціонування і розвиток цих організацій здійснюються за такими задекларованими основними принципами [4]:

- внутрішня мережна структура знаходиться у динамічному процесі оновлення;
- основні напрями діяльності є стратегічними і водночас можуть давати відповіді на актуальні питання сьогодення;
- традиційні форми і методи роботи лишаються в арсеналі, адже не гальмують впровадження інноваційних;
- діяльність інформаційних мереж спрямована на створення і розвиток глобального освітнього інформаційного простору та інформаційного суспільства.

Безумовно, що такі організації як Рада Європи і Європейський Союз мають вагомий вплив на розвиток систем освіти в європейських країнах. Вони не тільки спрямовують розвиток освіти в напрямі прогресивних змін, але й допомагають розповсюдженню необхідних відомостей і даних, формують напрями та проводять орієнтацію інформаційних освітнянських потоків через інформаційні мережі країн Європи. Їхня постійна діяльність не тільки допомагає освітянам європейських країн отримати та використовувати на місцях необхідні освітні інформаційні об'єкти, але й залучити учнів до проведення активної спільної освітньої діяльності. Тобто Рада Європи і Європейський Союз не обмежуються у своїй діяльності тільки збиранням, накопиченням та розповсюдженням інформаційних ресурсів. Вони мають досить різноманітні форми своєї роботи, серед яких проекти та програми, видання загальних аналітичних звітів та бюлетенів, проведення конференцій, семінарів, конкурсів тощо [4].

Не менш важливу роль у формуванні електронних ресурсів відкритого навчального середовища відіграють організації, які створені Європейським Союзом, Радою Європи та спільними зусиллями Ради Європи та ЮНЕСКО і які підтримують відповідні НОІМ. Серед таких організацій варто, передусім, назвати такі загально відомі і визнані в світі організації і їхні НОІМ як *EURYDICE, EUDISED* і *CEDEFOP* та ін. [4, 11].

Мережа *EURYDICE (Educational Information Network in the European Community)* – Освітня інформаційна мережа Європейського співтовариства (Брюссель, Бельгія), що створена і підтримується Європейським Союзом, здійснює свою діяльність з метою обміну досвідом з питань освіти та освітньої політики на національному рівні та на рівні Європей-

ського співтовариства між країнами-учасниками Європейського Союзу (http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php).

Мережа *CEDEFOP (European Centre for the Development of Vocational Training)* – Європейський центр з розвитку професійно-технічної підготовки, що створена і підтримується Радою Європи (Трессалоніки – Пили, Греція), здійснює свою діяльність з метою накопичення та розповсюдження даних і відомостей з основних напрямів професійного навчання та підготовки, створення і забезпечення контактів між міжнародними експертами і педагогами у цій сфері діяльності та стимулювання дискусій для подальшого співробітництва на європейському рівні (<http://www.cedefop.europa.eu/>).

Мережа *ReferNet (European Network of Reference and Expertise)* – Європейська мережа з рекомендацій та експертизи, що створена і підтримується Радою Європи як підсистема *CEDEFOP* (Трессалоніки – Пили, Греція), здійснює свою діяльність з метою накопичення і розповсюдження широкого спектру даних і відомостей з досліджень та напрацювань у галузі професійного навчання та підготовки, проведення експертизи та надання рекомендацій щодо діяльності ключових організацій Європейського Союзу, що працюють у цій сфері (<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/networks/refernet>).

Мережа *ENIC (European Network of National Information Centres)* – Європейська мережа національних інформаційних центрів, що створена і підтримується Радою Європи та ЮНЕСКО (Страсбург, Франція), здійснює свою діяльність з метою забезпечення більш тісної співпраці між Національними інформаційними центрами вищої освіти (<http://www.enic-naric.net>).

Мережа *INISTE (International Network for Information in Science and Technology Education)* – Міжнародна інформаційна мережа з науки і освітніх технологій), що створена і підтримується ЮНЕСКО (<http://www.unesco.org/education/educprog/ste/network/iniste.htm>).

Напрями розвитку та принципи діяльності зазначених міжнародних НОІМ, що створені і підтримуються на світовому і європейському рівні, більш докладно подані в [11].

Крім зазначених мереж, в Європі сьогодні існують численні НОІМ, що працюють на міжнародному рівні і об'єднуються з іншими загальносвітовими і загальноєвропейськими НОІМ. Найбільш відомими і потужними з них в Європі є мережі *GEANT – Європейська науково-дослідна мережа* і *SINSEE (Scientific Information Network South East Europe)* – Науково-освітня мережа південно-східної Європи. *GEANT* охоплює переваж-

ну більшість університетів і наукових установ країн ЄС, об'єднана з мережею США (*Abilene*), науковими мережами Японії та інших країн.

Використання в навчально-виховному процесі відкритого навчального середовища, що базується і застосовує засоби і технології НІОМ, є практичною реалізацією принципів відкритої освіти і відображає певний підхід щодо побудови сучасних педагогічних систем, їхнє впровадження в освітню практику.

Саме прикладом реалізації такого підходу на європейському рівні є проєкт створення європейської науково-дослідної мережі *GEANT* [4]. Україна представлена у *GEANT* мережею “УРАН”, яку у 2007 році було визнано національною мережею – представником України в *GEANT*. Асоціація УРАН забезпечує українській науково-освітній спільноті доступ до мережі *GEANT* й авторизовано підтримує безпосередні контракти з оператором мережі *GEANT* – британською компанією *DANTE Ltd.* – за принципом “одна країна – одна науково-освітня мережа” (<http://www.uran.net.ua/projects/geant/first.htm>).

Сьогодні, національні науково-освітні мережі країн-членів *GEANT* завдяки спеціально побудованим оптоволоконним каналам передачі даних забезпечують високошвидкісний доступ до інформаційних і обчислювальних ресурсів залежно від пропускної спроможності власної оптоволоконної інфраструктури і фінансових можливостей окремих користувачів. Розвиток проєкту *GEANT* (*GEANT2*, *GEANT3*, *GN3plus*) передбачає досягнення пропускної спроможності каналів передачі даних на рівні понад 500 Гб/с. Нині до проєкту *GEANT* вже залучилося понад 250 організацій Європи із 65 країн, а також організації із більш ніж 53 країн поза межами Європи (<http://www.geant.net/Pages/default.aspx>).

В останні роки у Європейському освітньому просторі було відпрацьовано більш скоординований підхід до розвитку науково-дослідницьких мереж і інфраструктур, зокрема це виявилось у створенні *Європейського форуму зі стратегій щодо науково-дослідницьких інфраструктур* (*European Strategy Forum on Research Infrastructures*), http://ec.europa.eu/research/infrastructures/index_en.cfm?pg=esfri. У межах здійснення дослідницьких програм Європейського Союзу РП7 та Горизонт 2020 було здійснено понад 44 проєктів, спрямованих на розвиток правової організації, управління та фінансового планування дослідницьких інфраструктур. У 2006 році була прийнята Дорожня карта формування дослідницьких інфраструктур, реалізація якої розпочалася в 2007 році. Перша доповідь щодо результатів реалізації дорожньої карти була опри-

люднена у 2010, на той час вже була створена 51 дослідницька інфраструктура [28].

Нині активізувався розвиток нових е-інфраструктур для проведення досліджень в галузі передових засобів ІКТ, зокрема хмарних обчислень, а також взаємодії і співробітництва з університетським сектором і суспільством з метою розвитку виробництва, впровадження і випробування новітніх технологій у різних сферах застосування.

Net!Works – нова назва Європейської технологічної платформи “е-Мобільність” (eMobility), започаткованої у 2005 році. Коли ця платформа була створена, вона фокусувалася на мобільних і безпроводних комунікаціях, з акцентом на розробленні систем низового рівня (<http://www.networks-eti.eu/about-networks.html>) [29].

ІКТ все більше стають ключовим чинником розвитку різних галузей промисловості і суспільної діяльності, серед яких освіта, енергетика, зміна клімату, транспорт, охорона здоров'я та інші. Тому зміна назви платформи відображає тенденцію інтегрування стаціонарних і мобільних систем, їхнє взаємопроникнення, поширення на нові сфера діяльності. Провідним напрямом досліджень у мережі є хмарні технології і перспективи їхнього застосування. Зокрема, розроблено рекомендації щодо розвитку мережних і телекомунікаційних засобів для підтримування хмарних обчислень і сервісних платформ [29].

NESSI (the Networked Software and Services Initiative) – е-інфраструктура, спрямована на розвиток програмного забезпечення і послуг, (<http://www.nessi-europe.com/default.aspx?Page=organisation>), що забезпечує доступ до європейських організацій для проведення наукових досліджень і здійснення розробок стосовно вирішення нагальних науково-технологічних проблем, що виникають у цій галузі. Головною метою даної інфраструктури є розвиток Європейської технологічної платформи для формування нового “цифрового суспільства” і “цифрової економіки”, що підтримується відповідним програмним забезпеченням, сервісами і даними [24].

У межах інфраструктури сформоване загальне бачення, висвітлене в документі “*Digital Information Society and Economy 2.0*” (Цифрове інформаційне суспільство і економіка 2.0), що відображає властивості сучасного “цифрового світу” як такого, що є “високо-інтегрованим середовищем, де сервіси доступні повсюдно і миттєво; де співробітництво між організаціями, громадами та приватними особами відбувається гнучко, адаптивно і динамічно; і де зростає обсяг релевантних даних, завдяки чому розширюються можливості для ведення бізнесу, збільшення добро-

буту і підвищення продуктивності праці” [24, с.3]. Суттєва роль тут відводиться хмарним сервісам, що визнається перспективним напрямом розвитку програмного забезпечення і послуг [27].

Е-інфраструктура *NEM (Networked and Electronic Media Initiative)*, присвячена розвитку мережних та електронних засобів масового інформування. Була створена в якості однієї з Європейських технологічних платформ у межах Сьомої Рамкової Програми ЄС. Спрямована на сприяння зближенню підходів до розроблення побутової електроніки, засобів радіомовлення та телекомунікацій з метою підтримування розвитку бізнес-сектору мережних та електронних засобів масового інформування. Для того, щоб відповідати новим потребам і вимогам програми Горизонт 2020, у межах ініціативи *NEM* було розширено спектр досліджень, що охоплювали нові галузі промисловості, а також змінено назву цієї мережі на “*New European Media*” (Нові європейські ЗМІ), <http://nem-initiative.org/http://nem-initiative.org/> [26]. Варто в цьому контексті вказати на те значення, яке відіграють хмарні технології у розвитку електронного контенту, взаємодії і комунікації у сучасному інформаційному просторі, зокрема розвитку адаптивних засобів і систем організації доступу до електронних ресурсів, про що йдеться в документі [26].

Ініціатива *FIRE – Future Internet Research & Experimentation* (Інтернет майбутнього: дослідження і експериментальне випробування), <http://europa.eu/!cC44Qk>, спрямована на створення відкритого середовища для здійснення стратегічних досліджень і випробування нових Інтернет-концепцій, щоб надати необхідні інструменти для ведення широкомасштабних тестувань нових парадигм у сфері цифрових технологій, зокрема хмарних. Проект започатковано у межах програм фінансування ЄС (РП7 – Горизонт 2020), зокрема він спрямований на розвиток хмарних платформ підтримування е-інфраструктур різноманітного призначення. Для цього необхідні мережні і сервісні архітектури, що охоплюють всі рівні будови системи, при цьому із урахуванням таких питань, як складність мереж та безпека їхнього використання. Завдяки створенню багатопрофільного випробувального середовища з’являється можливість перевірки високо інноваційних ідей в контрольованих умовах, проведення їхнього попереднього оцінювання перш, ніж розпочати впровадження [21].

2.3. Хмарні сервіси і інформаційні ресурси у відкритому науково-освітньому просторі України

В Україні функції системи НПІ виконує Національна академія педагогічних наук України. У формуванні її інформаційних, в тому числі електронних, ресурсів беруть участь всі її наукові і науково-методичні

установи та навчальні заклади за предметним спрямуванням своєї науково-навчальної діяльності. Роботи в цьому напрямі проводяться в межах проекту із створення корпоративної автоматизованої інформаційної системи НАПН України (КАІС АПНУ). Проблеми створення і розвитку автоматизованої системи НПП в Україні розглянуті в [4].

Функції Головної наукової установи з інформатизації НАПН виконує Інститут інформаційних технологій і засобів навчання – ІІТЗН НАПН України (<http://iitlt.gov.ua/>), який в структурі НАПН відповідає за розроблення концептуальних засад корпоративної науково-технічної політики інформатизації, за науково-методичне забезпечення формування і розвитку електронного інформаційного освітнього простору в сфері загальної, спеціальної, професійно-технічної і педагогічної освіти та освіти дорослих. Формуючи цей простір, Інститутом здійснюється комп'ютерно-технологічна підтримка електронних ресурсів наукових установ і навчальних закладів Академії за профілем діяльності, забезпечується представництво цих установ і закладів та їхніх електронних наукових і освітніх ресурсів в мережі Інтернет [4].

Нині інформатизацією охоплено всі основні функції Академії: наукова, навчальна, управлінська, інформаційна. Системно розвивається корпоративна автоматизована інформаційна система НАПН України (КАІС АПНУ), яка під'єднана до мережі УРАН, а тому і до GEANT. НАПН України є одним із засновників (2006р.) (<http://www.uran.net.ua/~ukr/uran-statut.htm>), а ІІТЗН НАПН України з 12.04.2007 р. є членом (<http://www.uran.net.ua/~ukr/uran-members.htm>) Асоціації користувачів Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі "УРАН" (*URAN - Ukrainian Research and Academic Network*).

КАІС АПНУ утворює єдиний комп'ютерно-технологічний фундамент інформатизації НАПН, формує її головні забезпечувальні складники: науково-проектний, комп'ютерно-технологічний, інформаційно-ресурсний, кадровий, організаційно-управлінський та фінансово-економічний. Засобами і технологіями цієї корпоративної мережі підтримуються електронні інформаційні ресурси: сайти НАПН, її наукових установ і навчальних закладів, різні автоматизовані банки даних, інформаційні портали, дистанційні навчальні курси та ін. Ці інструменти забезпечують діяльність автоматизованих систем наукових досліджень, електронні комунікації в Інтернет орієнтованому просторі, підтримують інформаційне забезпечення процесів створення електронних підручників, посібників, інших наукових і навчальних електронних видань.

Теоретичні напрацювання і практична спрямованість проведених в Інституті досліджень та їхні результати в основному підпорядковані зазначеній освітній парадигмі, спрямовані на розвиток науково-методичного фундаменту реалізації принципів відкритої освіти, визнання й підкреслення її головної системоутворювальної ролі [3]. Як свідчать численні дослідження, реалізація принципів відкритої освіти є магістральним шляхом формування глобальних освітніх систем, розвитку і модернізації навчально-наукових середовищ освітніх установ, перспективним напрямом розвитку національної системи освіти [2, 7, 8].

В Інтернет-просторі Інститутом представлені і підтримуються такі інформаційні ресурси і системи: офіційний сайт ІТЗН НАПН України (<http://iitlt.gov.ua/>), електронне наукове фахове видання „Інформаційні технології і засоби навчання” (<http://journal.iitta.gov.ua>), електронна бібліотека НАПН України (<http://lib.iitta.gov.ua/>), інституційна система підтримання проведення конференцій *Edu-conference* та інші.

Можна простежити тенденції щодо впровадження і використання web-орієнтованих відкритих корпоративних інформаційних систем у системі НПП НАПН України на прикладі розвитку інституціонального науково-освітнього простору ІТЗН НАПН України за останні роки. Так, *електронне наукове фахове видання “Інформаційні технології і засоби навчання”* було засновано у грудні 2006 року, було внесено до "Переліку електронних наукових фахових видань" з педагогічних наук ВАК України у квітні 2007 року; у 2011 році видання починає функціонувати на базі видавничої системи *Open Journal Systems (OJS)*, розробленої *Public Knowledge Project* (Канада), що є відкритою інформаційно-технологічною платформою для розгортання наукових журнальних систем; починаючи з 2012 року видання індексується у наукометричних базах даних, серед яких такі як *Google Академія*, США, *IndexCopernicus*, Польща, *Universal Impact Factor (UIF)* та ін., та численних реферативних базах даних (зокрема *Directory of Open Access Journals*, Швеція, *Academic Journals Database*, Швейцарія, Національна реферативна база даних "Україніка наукова", Україна та ін.) [1].

Електронна бібліотека Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України (ЕБ ІТЗН НАПН України), <http://lib.iitta.gov.ua/cgi/irstats.cgi> протягом 2009-2011 років була створена і наповнювалась інформаційними ресурсами, у 2012-2014 році сервіси електронної бібліотеки активно використовувались у науковій діяльності (регулярно завантажувались повні тексти публікацій, підготовлених у межах виконання науково-дослідних робіт, проводився моніторинг їхньо-

го впровадження за допомогою науково-метричних сервісів бібліотеки) [1].

Електронна бібліотека розроблена на платформі *EPrints*, що дозволяє за будь-який період одержати дані про кількісні та якісні показники завантажень всієї продукції, розподіленої в межах певних колекцій (наукової установи, її підрозділу, назви класифікатора, автора, теми науково-дослідної роботи (НДР)). Завдяки використанню статистичного модуля *IRStats* для ЕБ НАПН України (<http://lib.iitta.gov.ua/cgi/irstats.cgi>) можна за будь-який період одержати дані про кількісні та якісні показники завантажень всієї продукції, розподіленої в межах певних колекцій (наукової установи, її підрозділу, теми класифікатора, автора, теми НДР) або ж завантажень окремої одиниці такої продукції [1].

Протягом 2012-2014 року у науковій діяльності починають на постійній основі застосовуватись засоби Інтернет-трансляції доповідей і виступів учасників семінарів і конференцій, а також підтримування дистанційної участі у заходах Інституту, зокрема, на платформі *Skype*, *Wiziq* та ін. Починаючи з 2014 року запроваджено інституційну систему підтримування проведення конференцій *Edu-conference* [13]. Засобами цієї платформи на регулярній основі здійснюється підтримування подання і рецензування тез і матеріалів щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених “Наукова молодь”, звітних наукових конференцій Інституту.

Варто згадати про соціальні мережі науково-освітнього призначення, що не втрачають свою актуальність у контексті розвитку і підтримування мережної співпраці в організації і здійсненні наукових досліджень. Це зокрема такі, як *LinkedIn*, *Research Guide*, *Academia.edu* та ін. що застосовуються для обговорення і рецензування публікацій, обміну досвідом розроблення наукової проблематики, встановлення контактів з колегами, пошуку корисних відомостей та ін.

Таким чином формування інформаційних ресурсів ІТЗН НАПН України, що здійснюється у середовищі науково-освітніх інформаційних мереж, набувало більш інтенсивного розвитку, починаючи з 2011 року, коли у науковій діяльності розпочалося інтенсивне застосовування сервісів електронних бібліотек, Інтернет-конференцій, наукометричних та бібліометричних хмарних сервісів. Якщо проаналізувати за цей час кількісні і якісні показники підготовленої наукової продукції, то можна спостерігати помітну тенденцію до їхнього неухильного зростання.

Зокрема, про це свідчать кількісні і якісні показники наукової продукції, підготовленої відділом хмаро орієнтованих систем інформати-

зації освіти протягом 2012-2014 років. Чисельний склад відділу протягом цього періоду практично не змінювався, в той же час, спостерігалася тенденція неухильного зростання кількості наукових публікацій, а також кількості їхніх повнотекстових завантажень, отриманих завдяки аналізу даних електронної бібліотеки щодо публікацій за темою дослідження “Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення”. Станом на грудень 2014 р. в електронній бібліотеці Інституту у вільному доступі розміщено 139 наукових публікацій за темою НДР, з них, 32 – за 2012 рік, 72 – за 2013 рік, 56 – за 2014 рік. Кількість повнотекстових завантажень статей: 2012 р. – 71; 2013 р. – 695; 2014 р. – 4755. Ці дані узгоджуються з даними щодо зростання кількості завантажень в цілому по Інституту (Рис.1).

Застосовуються у науковій діяльності засоби відкритих наукометричних платформ ведення наукових досліджень. Найбільш поширеною серед некомерційних є *наукометрична платформа Google Scholar* (<http://scholar.google.com/>). Цією платформою на основі відомостей з пошукової системи Google забезпечується одержання даних про кількісні й якісні показники посилання і цитування публікацій науковця. Створено *Google-профілі* всіх співробітників Інституту, що дає змогу миттєвого доступу до списку наукових праць, посилання на їхні повнотекстові версії, індексу цитування кожного співробітника [1].

За даними цього сервісу можна проаналізувати тенденції щодо використання наукової продукції не лише для окремих осіб, але також для організацій і їхніх підрозділів. Зокрема, у 2015 році було створено профілі відділів Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. За даними профілів окремих відділів також спостерігається позитивна динаміка цитувань наукової продукції (Рис.2).

Розвиток експериментальної діяльності ІТЗН НАПН України, що забезпечує впровадження практичної частини наукових досліджень у навчальний процес, здійснюється у роботі спільних науково-дослідних лабораторій, реалізації наукових проектів Всеукраїнського рівня, проведення регіональних та всеукраїнських експериментів та ін.

За рахунок розвитку зв'язків з науково-дослідними лабораторіями узгоджуються напрями наукових досліджень наукових установ і навчальних закладів. У цій структурі налагоджуються процеси формування тематики наукових досліджень, що спрямовуються на ту педагогічну проблематику, потреба в вирішенні якої постає на даний час у навчальному закладі, покращуються механізми впровадження результатів НДР. Процеси підготовки науково-педагогічних кадрів відбуваються у тісній

співпраці науковців і викладачів, у взаємозв'язку навчального процесу та наукових досліджень. Діяльність лабораторій уможливорюється, зокрема, завдяки використанню хмарних сервісів та ресурсів інформаційно-освітніх мереж [30].

Зокрема, у 2012 році було створено спільну науково-дослідну лабораторію з Криворізьким національним університетом “Хмарні сервіси в освіті”. У 2012 році започатковано щорічний Міжнародний науково-методичний Інтернет семінар “Хмарні технології в освіті”, <http://tmn.ccjournals.eu/index.php/cte/CTE2014/>. У 2013 році створено сайт спільної науково-дослідної лабораторії з Криворізьким національним університетом <http://cc.ktu.edu.ua/>, на якому формуються інформаційні ресурси лабораторії; в цьому ж році започатковано постійно діючий щомісячний семінар лабораторії. У 2014 році створена науково-навчальна хмара відділу хмаро орієнтованих систем інформатизації освіти ІТЗН НАПН України (<https://school11-public.sharepoint.com/>) для організації спільної діяльності і обміну необхідними ресурсами. У 2015 році Криворізький національний університет затверджено експериментальним майданчиком для проведення Всеукраїнського експерименту “Формування хмаро орієнтованого навчально-наукового середовища педагогічного навчального закладу”.

У 2011 році створено спільну науково-дослідну лабораторію з проблем управління якістю навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій на базі Херсонського державного університету. У 2013 році університет затверджено експериментальною базою експерименту регіонального рівня: “Ком'ютерно-орієнтована система управління якістю електронних освітніх ресурсів в загальноосвітніх навчальних закладах” на 2013-2015 рр., в експерименті задіяні 4 пілотні навчальні заклади м. Херсон та області. Мета експерименту полягає у визначенні та експериментальній перевірці дидактичних вимог і методики оцінювання якості електронних освітніх ресурсів (ЕОР) у навчально-виховному процесі пілотних загальноосвітніх закладів [30]. У 2014 р. за допомогою сервісу *Google+* створено хмаро орієнтоване сховище відкритих для загального доступу інформаційних ресурсів стосовно даного експерименту: <https://drive.google.com/folderview?id=0BwItlyWdtLeIbU5pUWR6c0NiWTQ&usp=sharing> Експерти мають можливість спільного опрацювання, редагування, модифікації документів та перегляду файлів, що стосуються експертного оцінювання.

У 2014 започатковано Всеукраїнські проекти з впровадження хмарних сервісів в освіті, що проводяться на базі загальноосвітніх навчальних закладів.

Всеукраїнський проект “Хмарні сервіси в освіті”, 2014–2017 рр. (Наказ МОН України від 21.05.2014 № 629), на базі 18 ЗНЗ (8 – у м. Київ, інші – у Вінницькій, Житомирській, Сумській, Дніпропетровській, Хмельницькій та ін. областях України). Мета експерименту полягає в розробленні, обґрунтуванні, експериментальній перевірці моделі використання хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу. Сайт експерименту (<https://obolon365-public.sharepoint.com/>).

Всеукраїнський проект “Розумники”, 2014–2017 рр. (Наказ МОН України від 08.05.2014 № 564) на базі спеціалізованої школа № 14, середньої загальноосвітньої школи № 225 м Києва. Мета проекту полягає в створенні умов використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій і електронних освітніх ресурсів під час навчання учнів початкової школи. Сайт експерименту – <http://rozumniki.com/info/experiment/>.

В ході проведення експериментів розгорнуто хмаро орієнтоване середовище навчальних закладів на базі сервісу *Office 365*, спроектовано віртуальні кабінети вчителів та учнів, встановлено відповідне обладнання (інтегровані планшети, локальна мережа та ін.), відібрано необхідні електронні ресурси.

Таким чином завдяки ширшому залученню у процес наукових досліджень засобів і сервісів науково-освітніх мереж, зокрема хмаро орієнтованих, вдається досягти позитивних змін у здійсненні цієї діяльності, поліпшенні її якісних і кількісних показників, застосуванні нових форм і моделей її організації, що позитивно впливає на навчальні результати учнів, на загальний розвиток системи освіти України.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Формування освітнього наукового середовища на базі сучасних технологій, зокрема із використанням хмаро орієнтованих сервісів, що дає можливість поєднання науки і практики, інтеграції процесу підготовки спеціалістів і здійснення наукових досліджень, поліпшення результатів і рівня організації науково-педагогічної діяльності, є визначальною тенденцією розвитку корпоративних інформаційних мереж і систем відкритої освіти і науки [5].

До якісних і великих за обсягом інформаційних ресурсів, до широкого спектру інформаційних сервісів, що пропонуються у НОІМ, нині забезпечується доступ практично необмеженого кола користувачів, незалежно від їхнього віку, статі, громадянства, місцезнаходження та ін. Завдяки цьому вся сукупність НОІМ вже сьогодні відіграє помітну роль в інформаційному наповненні відкритого навчального середовища (НС), розширенні його інформаційно-комунікаційних і сервісних потужностей, що, в цілому, суттєво збагачує дидактичну спроможність відкритого НС.

В зв'язку з тим, що існуючі НОІМ активно розвиваються, стрімко розширюється коло їхніх користувачів (тобто підвищується потреба в ресурсах і сервісах, що ними надаються), поліпшується якість і розширюється спектр та обсяги пропонованих електронних інформаційних ресурсів, подальшого розвитку набувають засоби, технології та топологія Інтернет, інфраструктури НОІМ і корпоративних комп'ютерних мереж, невпинно поглиблюється комп'ютеризація освіти, створюються нові НОІМ, особливо на національному і корпоративному рівнях, що інтегруються з існуючими, ця тенденція буде і надалі безумовно простежуватись, відкриваючи, окрім іншого, нові можливості для подальшого розвитку відкритої освіти і науки.

Можна впевнено стверджувати, що в світі спостерігається стала тенденція до поступового поширення відкритих форм освіти і науки. Це є запорукою становлення і розвитку інформаційного суспільства, формування нового покоління людей, які здатні гармонійно розвиватися і ефективно працювати в ньому. Важливу роль у цьому процесі відіграють хмарні сервіси корпоративних інформаційних систем і мереж, міжнародні і національні організації, що підтримують і розвивають НОІМ, їхні інформаційні ресурси, засоби і технології.

Українське суспільство і національна система освіти, зокрема система вищої освіти, мають відслідковувати цю тенденцію, знайти своє чинне місце в процесах її підтримування, у формуванні і розвитку єдиного інформаційного простору освіти і науки.

Список літератури.

1. Биков В.Ю. Відкриті web-орієнтовані системи моніторингу впровадження результатів науково-педагогічних досліджень / В.Ю. Биков, О.М. Спірін, Л.А. Лупаренко // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2014. – №1. – С. 3-25.

2. Биков В.Ю. До питання інформатизації вищих педагогічних навчальних закладів / В.Ю. Биков, І.Ф. Прокопенко, С.А. Раков // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2002. – №4(22). – С.8-13.

3. Биков В.Ю. Електронна педагогіка та сучасні інструменти систем відкритої освіти [Електронний ресурс] / В.Ю. Биков, І.В. Мушка // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5(13). – Режим доступу до журн.: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/emg.html>.

4. Биков В.Ю. Інформаційні мережі відкритого навчального середовища / В.Ю. Биков, В.В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – №1. – С. 54-63.

5. Биков В.Ю. Ключові чинники та сучасні інструменти розвитку системи освіти [Електронний ресурс] / В.Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2007. – № 1(2). – Режим доступу до журн.: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/emg.html>. – Заголовок з екрана.

6. Биков В.Ю. Методичні системи сучасних інформаційно-освітніх технологій // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць / За редакцією Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Вип.. 3. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2002. – С. 73-83.

7. Биков В.Ю. Навчальне середовище сучасних педагогічних систем // Професійна освіта: педагогіка і психологія. За ред.: І. Зазюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш. Україно-польський журнал. Видання ІV. – Ченстохова: Видавництво Вищої Педагогічної Школи у Ченстохові, 2004. – С. 59–80.

8. Биков В.Ю. Підвищення значущості інформаційно-комунікаційних технологій в освіті України / В.Ю. Биков // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України; Головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Педагогічна преса, 2009. – №1(62). – С. 29-33.

9. Биков В.Ю. Проблеми та перспективи інформатизації системи освіти в Україні / В.Ю. Биков // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно орієнтовані системи навчання. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – № 13 (20). – С. 3-18.

10. Биков В.Ю. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсінг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ / В.Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. - Випуск 10. – Херсон: ХДУ, 2011. – № 10. – С. 8-23.

11. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія / За ред. В.Ю. Бикова та О.В. Овчарук. – К.: Атіка, 2005. – 252 с.

12. Регечі Д. Європейські дослідницькі мережі / Д. Регечі, М. Фьодінгер. – Київ: ТОВ “АДЕФ-Україна”, 114 с.

13. Словінська О.Д. Організаційні аспекти та впровадження засобів відеоконференцз’язку у навчальний процес дистанційної освіти / О.Д. Словінська // Збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених “Наукова молодь –2013” / за заг. ред. проф. В.Ю. Бикова та О.М. Спіріна. – К.: ІТЗН НАПН України. – 2014. – С. 83-87.

14. Спірін О.М. Використання електронних систем відкритого доступу в НАПН України [Електронний ресурс] / О.М. Спірін // Загальні збори Національної академії педагогічних наук України “Про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2014 році та завдання на 2015 рік”, 3 квітня 2015 року. – 2015. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/9218/1/Spirin_usingOS_fin.pdf.

15. Спірін О.М. Інформаційно-комунікаційні технології моніторингу впровадження результатів науково-дослідних робіт [Електронний ресурс] / О.М. Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – № 4(36). – С. 132-152. – Режим доступу до журн.: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/890/655>

16. Шишкіна М.П. Инновационные технологии в развитии образовательно-исследовательской среды учебного заведения / М.П. Шишкіна // Информационные технологии и общество. – т.16. – №1. – 2013. – С. 599-608.

17. Шишкіна М.П. Тенденції розвитку і стандартизації вимог до засобів ІКТ навчального призначення на базі хмарних обчислень / М.П.Шишкіна // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Вип.2(13). – 2014. – С.223-231.

18. Шишкіна М.П. Формування і розвиток засобів ІКТ освітньо-наукового середовища вищого навчального закладу на базі концепції хмарних обчислень / М.П.Шишкіна // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” – Додаток 1 до Вип.5, Том III (54). – Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – Київ: Гнозис, 2014. – С.302-309.

19. Alkhansa A. Shakeabubakor. Cloud Computing Services and Applications to Improve Productivity of University Researchers / Alkhansa A. Shakeabubakor, Elankovan Sundararajan, and Abdul Razak Hamdan // International Journal of Information and Electronics Engineering. – Vol. 5. – No. 2. – 2015. – p.153-157.
20. Digital science in Horizon 2020. – DG Connect. – 7 March 2013. – 30 p.
21. FIRE for future Internet success 2015 [Електронний ресурс]. – 28 p. – Режим доступу: http://www.ict-fire.eu/fileadmin/publications/FIRE_2015_screen.pdf
22. Hashmi S.I. Using the Cloud to Facilitate Global Software Development Challenges / S.I.Hashmi, V.Clerc, M.Razavian and others // 2011 Sixth IEEE International Conference on Global Software Engineering Workshops. – 2011.
23. ISO/IEC 17788:2014(E) Information technology – Cloud computing – Overview and vocabulary. – First edition 2014-10-15. – 2014. – 16 p.
24. NESSI Response to the European Cloud Strategy [Електронний ресурс]. – NESSI Position Paper, December 2012. – p.1-3. – Режим доступу: http://www.nessi-europe.com/Files/Private/NESSI_Position_EuropeanCloudStrategy.pdf
25. Digital Information Society and Economy 2.0 [Електронний ресурс] // NESSI Prospectus, May 2013. – 2013. – 8 p.
26. New European Media, driving the future of digital experience. Vision & SRIA Position Paper [Електронний ресурс]. – October 2014. – 60 p. – Режим доступу: <http://nem-initiative.org/wp-content/uploads/2014/10/NEMVisionSRIA-PositionPaper-2014.pdf>
27. A Software & Service Perspective on the Future of Cloud in Europe. – NESSI White Paper [Електронний ресурс]. – July 2012. – 2012. – 18 p. – Режим доступу: http://www.nessi-europe.com/Files/Private/NESSI_Cloud_WhitePaper.pdf
28. Strategy Report on Research Infrastructures. Roadmap 2010. – Luxembourg: Publication Office of the European Union. – 2011. – 80 p.
29. Strategy Recommendations on Networking and Telecommunications for Cloud Computing and Service Platforms [Електронний ресурс] / Ed. by Thomas Michael Bohnert. – White Paper. – May 2012. – p.1-20. – Режим доступу: http://www.networks-etp.eu/fileadmin/user_upload/Publications/Position_White_Papers/NetWorks-Clouds_12-07-02.pdf

30. Shyshkina M.P. Prospects of the Development of the Modern Educational Institutions' Learning and Research Environment: to the 15th Anniversary of the Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAPS of Ukraine / M.P.Shyshkina, Y.G.Zaporozhchenko, H.M.Kravtsov // Information technologies in education. – Kherson. – 2014. – № 19. – P. 62-70.

Bibliography (transliterated): 1. Bykov V.Yu. Vidkryti web-oriyentovani systemy monitorynhu vprovadzheniya rezul'tativ naukovopedahohichnykh doslidzhen' / V.Yu. Bykov, O.M. Spirin, L.A. Luparenko // Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy. – 2014. – #1. – S. 3-25.

2. Bykov V.Yu. Do pytannya informatyzatsiyi vyshchyykh pedahohichnykh navchal'nykh zakladiv / V.Yu. Bykov, I.F. Prokopenko, S.A. Rakov // Kom"yuter u shkoli ta sim"yi. – 2002. – #4(22). – S.8-13.

3. Bykov V.Yu. Elektronna pedahohika ta suchasni instrumenty system vidkrytoyi osvity [Elektronnyy resurs] / V.Yu. Bykov, I.V. Mushka // Informatsiyi tekhnolohiyi i zasoby navchannya. – 2009. – # 5(13). – Rezhym dostupu do zhurn.: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/emg.html>.

4. Bykov V.Yu. Informatsiyi merezhi vidkrytoho navchal'noho seredovyshcha / V.Yu. Bykov, V.V. Oliynyk // Pislyadyplomna osvita v Ukraini. – 2008. – #1. – S. 54-63.

5. Bykov V.Yu. Klyuchovi chynnyky ta suchasni instrumenty rozvytku systemy osvity [Elektronnyy resurs] / V.Yu. Bykov // Informatsiyi tekhnolohiyi i zasoby navchannya. – 2007. – # 1(2). – Rezhym dostupu do zhurn.: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/emg.html>. – Zaholovok z ekrana.

6. Bykov V.Yu. Metodychni systemy suchasnykh informatsiyno-osvitnikh tekhnolohiy // Problemy ta perspektyvy formuvannya natsional'noyi humanitarno-tekhnichnoyi elity: Zbirnyk naukovykh prats' / Za redaktsiyeyu L.L. Tovazhnyans'koho ta O.H. Romanov'skoho. – Vyp. 3. – Kharkiv: NTU “KhPI”, 2002. - S. 73-83.

7. Bykov V.Yu. Navchal'ne seredovyshche suchasnykh pedahohichnykh system // Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya. Za red.: I. Zazyuna, N. Nychkalo, T. Levovyts'koho, I. Vil'sh. Ukraino-pol's'kyy zhurnal. Vydannya IV. – Chenstokhova: Vydavnytstvo Vyshchoyi Pedahohichnoyi Shkoly u Chenstokhovi, 2004. – S. 59–80.

8. Bykov V.Yu. Pidvyshchennya znachushchosti informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy v osviti Ukrainy / V.Yu. Bykov // Pedahohika

i psykholohiya: Visnyk APN Ukrayiny; Holovnyy red. V.H. Kremen'. – K.: Pedahohichna presa, 2009. – #1(62). – S. 29-33.

9. Bykov V.Yu. Problemy ta perspektyvy informatyzatsiyi systemy osvity v Ukrayiny / V.Yu. Bykov // Naukovyy chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya #2. Komp'yuterno oriyentovani systemy nachannya. – K.: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2012. – # 13 (20). – S. 3-18.

10. Bykov V.Yu. Tekhnolohiyi khmarnykh obchyslen', IKT-aut-sorsinh ta novi funktsiyi IKT-pidrozdiliv navchal'nykh zakladiv i naukovykh ustanov / V.Yu. Bykov // Informatsiyi tekhnolohiyi v osviti. - Vypusk 10. – Kherson: KhDU, 2011. – # 10. – S. 8-23.

11. Informatsiyne zabezpechennya navchal'no-vykhovnoho protsesu: innovatsiyi zasoby i tekhnolohiyi: Kolektyvna monohrafiya / Za red. V.Yu. Bykova ta O.V. Ovcharuk. – K.: Atika, 2005. – 252 s.

12. Rehechi D. Yevropeys'ki doslidnyts'ki merezhi / D. Rehechi, M. F'odinher. – Kyiv: TOV “ADEF-Ukrayina”, 114 s.

13. Slovins'ka O.D. Orhanizatsiyi aspekty ta vprovadzhennya zasobiv videokonferentsyvn'yazku u navchal'nyy protses dystantsiyanoi osvity / O.D. Slovins'ka // Zbirnyk materialiv I Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi molodykh uchenykh “Naukova molod' –2013” / za zah. red. prof. V.Yu. Bykova ta O.M. Spirina. – K.: IITZN NAPN Ukrayiny. – 2014. – C. 83-87.

14. Spirin O.M. Vykorystannya elektronnykh system vidkrytoho dostupu v NAPN Ukrayiny [Elektronnyy resurs] / O.M. Spirin // Zahal'ni zbory Natsional'noyi akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrayiny “Pro diyal'nist' Natsional'noyi akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrayiny u 2014 rotsi ta zavdannya na 2015 rik”, 3 kvitnya 2015 roku. – 2015. – Rezhym dostupu: http://lib.iitta.gov.ua/9218/1/Spirin_usingOS_fin.pdf.

15. Spirin O.M. Informatsiyno-komunikatsiyi tekhnolohiyi monitorynhu vprovadzhennya rezul'tativ naukovodoslidnykh robit [Elektronnyy resurs] / O.M. Spirin // Informatsiyi tekhnolohiyi i zasoby navchannya. – 2013. – # 4(36). – S. 132-152. – Rezhym dostupu do zhurn.: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/890/655>

16. Shyshkyna M.P. Ynnovatsyonnye tekhnolohyy v razvytyy obrazovatel'no-yssledovatel'skoy sredy uchebnogo zavedenyaya / M.P. Shyshkyna // Ynformatsyonnye tekhnolohyy y obshchestvo. – t.16. – #1. – 2013. – S. 599-608.

17. Shyshkina M.P. Tendentsiyi rozvytku i standartyzatsiyi vymoh do zasobiv IKT navchal'noho pryznachennya na bazi khmarnykh obchyslen' / M.P. Shyshkina // Naukovyy visnyk Melitopol's'koho derzhavnoho

pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohika. – Vyp.2(13). – 2014. – S.223-231.

18. Shyshkina M.P. Formuvannya i rozvytok zasobiv IKT osvnt'o-naukovoho seredovyshcha vyshchoho navchal'noho zakladu na bazi kontseptsyi khmarnykh obchyslen' / M.P.Shyshkina // Humanitarnyy visnyk DVNZ “Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Hryhoriya Skovorody” – Dodatok 1 do Vyp.5, Tom III (54). – Tematychnyy vypusk “Vyshcha osvita Ukrayiny u konteksti intehratsiyi do yevropeys'koho osvnt'oho prostoru”. – Kyyiv: Hnozyz, 2014. – S.302-309.

19. Alkhansa A. Shakeabubakor. Cloud Computing Services and Applications to Improve Productivity of University Researchers / Alkhansa A. Shakeabubakor, Elankovan Sundararajan, and Abdul Razak Hamdan // International Journal of Information and Electronics Engineering. – Vol. 5. – No. 2. – 2015. – p.153-157.

20. Digital science in Horizon 2020. – DG Connect. – 7 March 2013. – 30 p.

21. FIRE for future Internet success 2015 [Elektronnyy resurs]. – 28 p. – Rezhym dostupu: http://www.ict-fire.eu/fileadmin/publications/FIRE_2015_screen.pdf

22. Hashmi S.I. Using the Cloud to Facilitate Global Software Development Challenges / S.I.Hashmi, V.Clerc, M.Razavian and others // 2011 Sixth IEEE International Conference on Global Software Engineering Workshops. – 2011.

23. ISO/IEC 17788:2014(E) Information technology – Cloud computing – Overview and vocabulary. – First edition 2014-10-15. – 2014. – 16 p.

24. NESSI Response to the European Cloud Strategy [Elektronnyy resurs]. – NESSI Position Paper, December 2012. – p.1-3. – Rezhym dostupu: http://www.nessi-europe.com/Files/Private/NESSI_Position_EuropeanCloudStrategy.pdf

25. Digital Information Society and Economy 2.0 [Elektronnyy resurs] // NESSI Prospectus, May 2013. – 2013. – 8 p.

26. New European Media, driving the future of digital experience. Vision & SRIA Position Paper [Elektronnyy resurs]. – October 2014. – 60 p. – Rezhym dostupu: <http://nem-initiative.org/wp-content/uploads/2014/10/NEMVisionSRIA-PositionPaper-2014.pdf>

27. A Software & Service Perspective on the Future of Cloud in Europe. – NESSI White Paper [Elektronnyy resurs]. – July 2012. – 2012. – 18

p. – Rezhym dostupu: http://www.nessi-europe.com/Files/Private/NESSI_Cloud_WhitePaper.pdf

28. Strategy Report on Research Infrastructures. Roadmap 2010. – Luxembourg: Publication Office of the European Union. – 2011. – 80 p.

29. Strategy Recommendations on Networking and Telecommunications for Cloud Computing and Service Platforms [Elektronnyy resurs] / Ed. by Thomas Michael Bohnert. – White Paper. – May 2012. – p.1-20. – Rezhym dostupu: http://www.networksetp.eu/fileadmin/user_upload/Publications/Position_White_Papers/NetWorks-Clouds_12-07-02.pdf

30. Shyshkina M.P. Prospects of the Development of the Modern Educational Institutions' Learning and Research Environment: to the 15th Anniversary of the Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAPS of Ukraine / M.P.Shyshkina, Y.G.Zaporozhchenko, H.M.Kravtsov // Information technologies in education. – Kherson. – 2014. – # 19. – P. 62-70.

В. Ю. Биков, О. М. Спирін, М.П.Шишкіна

КОРПОРАТИВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ПІДТРИМУВАННЯ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА БАЗІ ХМАРО ОРІЄНТОВАНИХ СЕРВІСІВ

Визначено поняття корпоративних інформаційних систем підтримування науково-освітньої діяльності; висвітлено роль міжнародних організацій у розвитку засобів і сервісів відкритого науково-освітнього простору; розкрито особливості створення хмаро орієнтованих корпоративних інформаційних систем; охарактеризовано шляхи формування систем науково-педагогічної інформації в Україні з використанням хмарних сервісів і ресурсів, зокрема відкритих журнальних систем, електронних бібліотек, науково-метричних сервісів і баз даних та ін.

Ключові слова: хмарні сервіси, науково-освітні інформаційні мережі, корпоративні інформаційні системи, відкрита освіта, інформаційні ресурси, наукові дослідження.

В. Ю. Быков, О. М. Спирин, М.П.Шишкіна

КОРПОРАТИВНЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ СИСТЕМЫ

ПОДДЕРЖКИ НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ ОБЛАЧНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ СЕРВИСОВ

Определено понятие корпоративных информационных систем поддержки научно-образовательной деятельности; освещена роль международных организаций в развитии средств и сервисов открытого научно-образовательного пространства; раскрыты особенности создания облачно-ориентированных информационных систем; охарактеризованы пути формирования систем научно-педагогической информации в Украине с использованием облачных сервисов и ресурсов, в том числе открытых журнальных систем, электронных библиотек, научно-метрических сервисов и баз данных и др.

Ключевые слова: облачные сервисы, научно-образовательные информационные сети, корпоративные информационные системы, открытое образование, информационные ресурсы, научные исследования.

V. Bykov, O. Spirin, M. Shyshkina
**CORPORATE INFORMATION SYSTEMS
FOR SCIENTIFIC-EDUCATIONAL ACTIVITY SUPPORT
WITH THE USE OF THE CLOUD BASED SERVICES**

The concept of the corporate information systems for research and educational activities support is defined; The role of international organizations in the development of open scientific and educational space facilities and services is described; The features of the cloud-based corporate information systems elaboration are revealed; The ways of scientific and educational information systems formation in Ukraine using cloud-based services and resources, including open journal systems, digital libraries, scientific metric services and databases, and others are considered.

Keywords: cloud-based services, scientific and educational information networks, corporate information systems, open education, information resources, scientific research.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2015

УДК 378

*Чаплигін О. К., Сук О. Є.,
м. Харків, Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДИКИ В КУРСІ ПОЛІТОЛОГІЇ

Сучасні тенденції світової інтеграції зробили реформування системи освіти в Україні одним з пріоритетних завдань розвитку держави. В цьому напрямку все більшого значення набуває впровадження інтерактивних методик навчання, однією з яких є, розроблена у ХХ ст. у Гарварді Case study (кейс-методика).

Кейс-методику або методику «конкретних ситуацій» слід віднести до методик активного проблемного, евристичного навчання. Назва методики походить від англійського «study» - випадок, ситуація і від поняття «кейс» - портфель для зберігання паперів, документів тощо.

Відмінною рисою даного методу є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. При цьому сама проблема не повинна мати однозначних рішень, тобто необхідно вірно скласти навчальне завдання та підготувати «кейс» з різними інформаційними матеріалами (матеріали з підручників, статті, літературні розповіді, інтернет- сайти тощо). Поставивши завдання і підготувавши «кейс», необхідно організувати діяльність студентів з вирішення поставленої проблеми. Студентам пропонується осмислити і знайти рішення для ситуації, що має відношення до реальних життєвих проблем і опис якої відображає будь-яке практичне завдання. Робота в режимі кейс-методу передбачає групову діяльність. Безпосередня мета - спільними зусиллями проаналізувати ситуацію і виробити практичне рішення. В результаті організується діяльність з оцінки запропонованих рішень і вибір кращого з них, в контексті поставленої проблеми в певному розділі дисципліни, що дозволяє виявити й вдосконалити навички навчальної роботи, застосувати на практиці теоретичний матеріал. Крім того, метод дозволяє побачити неоднозначність рішення проблем в реальному житті.

Втілення учбових «кейсів» в практику української освіти сьогодні є досить актуальним завданням, оскільки «кейс-метод» навчання – це метод навчання дією. При використанні цього методу, засвоєння знань і формування вмінь є результатом активної самостійної роботи студентів, в результаті якої і відбувається оволодіння знаннями та розвиток розумових здібностей.

Доцільність застосування кейс-методики в курсі політології полягає в тому, що ця методика є різновидом дослідницької аналітичної технології, тобто містить в собі операції дослідницького процесу. В межах кейс-методу не лише відбувається формування проблеми та шляхів її ви-

рішення, але їй надається інформація для осмислення варіантів ефективних дій. Таким чином, в курсі політології можна не лише відобразити конкретну учбову проблему, а й актуалізувати певний комплекс знань, який є необхідним для її вирішення.

В ході застосування кейс-методики в курсі політології використовують практичні (що відображують реальні політичні ситуації), навчальні та науково-дослідні кейси. Практичні кейси створюють максимально детальні і наочні моделі політичних ситуацій, у навчальних кейсах на перше місце висуваються навчальні, і навіть, виховні завдання (ситуація і сюжет тут не реальні, а штучні), основним змістом дослідницьких кейсів є моделювання ситуацій для наукового дослідження і отримання нового знання.

Таким чином кейс-методика дозволяє активізувати різні фактори: теоретико-практичні знання, практичний досвід студентів, їх здатність висловлювати свої думки, пропозиції, вміння аргументовано висловити свою точку зору та вислухати альтернативну. За допомогою цієї методики студенти мають можливість отримати і удосконалити аналітичні та оціночні навички, навчитися працювати в команді, застосовувати на практиці теоретичний матеріал.

Кейс-методика ґрунтується на принципах, які фактично змушують переглянути ролі викладача і студента. Діяльність викладача при цьому має два аспекти. По-перше, це складна позааудиторна творча робота по створенню кейса і питань для аналізу, і, по-друге, це діяльність в аудиторії під час обговорення кейса, де викладач виступає з вступним і заключним словом, організує дискусію або презентацію, підтримує діловий настрій аудиторії, оцінює внесок студентів в аналіз ситуації, оскільки кейс не пропонує проблему у відкритому вигляді, а студентам належить виокремити її з тієї інформації, яка міститься в описі кейса. Тобто зобов'язання викладача при застосуванні кейс-методу полягає в тому, щоб створити в навчальній аудиторії такі умови, які б дозволили розвинути у студентів вміння критично мислити, аналізувати, спонукати їх до того, щоб в процесі дискусії поділитися власними думками, ідеями, знаннями та досвідом. Зобов'язання студентів полягає в тому, щоб прийняти на себе частку відповідальності за результативність навчання.

Таким чином, використання кейс-методики дасть студентам можливість сприймаючи будь-яку наочну, вербальну інформацію, самостійно осмислювати, приймати рішення, оцінювати їх можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цих рішень, що дає набагато більш мо-

жливостей для засвоєння матеріалу, ніж заучування підручника чи конспекту лекцій при застосуванні традиційних методик навчання.

Література

1. Скринник З.Е. Психологія і педагогіка. Проведення індивідуального заняття за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій (case study) : Навчально-методичний посібник – Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2012. – 145 с
2. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения
http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600
3. Ситуационный анализ, или анатомия Кейс-метода / под ред. Ю. П. Сурмина - Киев: Центр инноваций и развития, 2012.
<http://writing.colostate.edu/references/research/casestudy/index.cfm>
4. Изменения в образовательных учреждениях: опыт исследования методом кейс – стади / под ред Г.Н. Прокументовой. – Томск: изд-во ТГУ, 2013.- 97 с.

Bibliography (transliterated):

1. Скринник З.Е. Психологія і педагогіка. Проведення індивідуального заняття за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій (case study) : Навчально-методичний посібник – Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2012. – 145 с
2. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения
http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600
3. Ситуационный анализ, или анатомия Кейс-метода / под ред. Ю. П. Сурмина - Киев: Центр инноваций и развития, 2012.
<http://writing.colostate.edu/references/research/casestudy/index.cfm>
4. Изменения в образовательных учреждениях: опыт исследования методом кейс – стади / под ред Г.Н. Прокументовой. – Томск: изд-во ТГУ, 2013.- 97 с.

Чаплигін О. К., Сук О. Є.

ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДИКИ В КУРСІ ПОЛІТОЛОГІЇ

У статті розглядається один з різновидів дослідницької аналітичної технології – кейс методика, як методика активного, евристичного навчання, відмінною рисою якої є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. Обґрунтовується доцільність застосування кейс-методики в курсі політології, враховуючи її переваги порівняно з традиційними методиками навчання.

Ключові слова: кейс-методики, курс політології, студенти

Чаплыгин А.К., Сук Е.Е.,

ПРИМЕНЕНИЕ КЕЙС-МЕТОДИКИ В КУРСЕ ПОЛИТОЛОГИИ

В статье рассматривается одна из разновидностей исследовательской аналитической технологии - кейс методика, как методика активного, эвристического обучения, отличительной чертой которой является создание проблемной ситуации на основе фактов из реальной жизни. Обосновывается целесообразность применения кейс-методики в курсе политологии, учитывая ее преимущества по сравнению с традиционными методиками обучения.

Ключевые слова: кейс-методики, курс политологии, студенты

A. Chaplygin, E. Suk

THE USE OF CASE METHODS IN POLITICAL SCIENCE COURSE

The article considers one of the types of research analytical technology case study method, as the technique is active, heuristic learning, the hallmark of which is to create a problem situation based on the facts of real life. The expediency of the use of case methods in political science course, given its advantages in comparison with traditional teaching methods.

Keywords: case methods, political science course, students

Стаття надійшла до редакції 10.06.2015

УДК 159.01

*жигурда К. Г.,
г. Харьков, Украина*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОБУЧЕНИЯ ВЗРОСЛЫХ СОВРЕМЕННЫМ КОМПЬЮТЕРНЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

Статья посвящена проблеме пользования компьютерными технологиями взрослыми в современном мире. Главной задачей является подобрать материал, для работы со слушателями, и подход к изложению материала. Для какой цели нужны компьютерные технологии? Как их лучше понять, и для каких целей они используются в обществе? Исходя из этого, разработаем план работы преподавателя с аудиторией, и опреде-

лимся, каким должен быть процесс обучения. Так же рассмотрим умения педагога общаться с категорией людей старшего возраста, нежели студенты, то есть взрослые, состоятельные люди, которые желают лучше ознакомиться с современными компьютерными технологиями.

Изложение основного материала: В современном мире увеличилось количество инновационных технологий, которые внедряются в повседневную жизнь. Столкнувшись с этим фактом, появляется большое количество людей, которые уже в старшем возрасте хотят овладеть знаниями пользования компьютерными технологиями. Таким образом, появляются группы людей готовых к обучению современным компьютерным технологиям. Формируя такие группы, нужно определиться с подходом к слушателю, что можно осуществить с помощью тех же компьютерных технологий.

Поистине человек – самое изменчивое существо, и эти изменения происходят в процессе его развития. Природа наделила всех существ инстинктом выживания, но людям она дала еще и другой инстинкт, который ставит нас в совершенно особое положение. Человек обладает врожденным желанием добиться успеха – это нечто столь же естественное для него, как и дыхание. Одна из величайших его потребностей добиться цели в жизни, для чего необходимо знание механизма успеха. [1, ст. 5]. «Успех – это постоянное осуществление тех целей, которые поставили перед собой и которые исключительно важные для нас»[2, ст. 37]. Успех - это не только результат, но и процесс движения на пути к его достижения. Это развитие возможностей человека, раскрытие его потенциала.

Успех чаще всего понимают как, гармония и равновесия приспособится к разнообразным и постоянно меняющимся условиям жизни. Это – такое развитие силы и способностей, с помощью которой человек достигает желаемых целей в своей жизни, организуя соответствующим образом свою энергию и усилия, а также знания и способности.[3, ст. 18-26]

Великий физиолог И. П. Павлов располагал неоспоримым научным фактами из области высшей нервной деятельности человека, чтобы сделать вывод: «Человек есть, конечно, система.... в высочайшей степени саморегулирующаяся, сама себя поддерживающая, восстанавливающая, поправляющая и даже совершенствующая».[4, ст. 187-188]

Основы отечественной педагоги успеха заложены К. Д. Ушинским который писал, что умственный труд ученика, его успех и неудачи в обучении – это его духовная жизнь, внутренний мир, игнорирование которого может привести к печальным результатам. Он так же пришел к выводу, что только успех поддерживает интерес ученика к обучению, а

он появляется только тогда когда есть вдохновение, рождающееся от успеха в овладении знаниями. Никогда не познавший радости труда в учении, не переживший гордости от того что трудности преодолены, теряет желание и интерес учиться.[5, ст.150]

Успешность обучения являются одной из центральных проблем в педагогике образования. Цель образования развивать умственные способности человека таким образом, чтобы он осуществил все свои цели в жизни. Это позволит потенциал своего тела, ума, духа, а так же использовать свои личные качества, окружения и обстоятельства так, чтобы он мог осуществить максимум в жизни для самого себя и для других. Источников информации достаточно много, в них можно более раскрыто рассмотреть интересующий вопрос. Такими источниками являются библиотеки, семинары, конференции, а так же интернет ресурсы. В библиотеках нужный материал можно подыскать в книгах, брошюрах, методичках, журналах и т.д. На семинарах и конференциях немного сложнее, потребуются подыскать подходящую тему для прослушивания в вашем направлении. Интернет ресурсы имеют различную информацию, и тут требуется внимательность. Не вся информация в интернете может быть завершеной или правильно построенной. В интернете удобно найти собеседников по интересующей теме, которые могут вам указать источники.

Заданием подготовки преподавателя, которые имеют нестандартный взгляд на проблему, стремятся глубоко осознать и оценить новые обстоятельства, преподавателей, которые могут в поведенческой сфере гибко и адекватно реагировать на изменения, что происходят вокруг них, придает особенного значения. В современной педагогической теории и практике сегодня возникают разногласия между объективными потребностями обновления процесса профессиональной подготовки и существующими традиционными подходами в подготовке преподавателя к творческому решению задач, что стоят перед ним.[6, ст. 4-5].

Среди разнообразных направлений педагогических технологий наиболее адекватными поставленным целям, являются:

Обучение в сотрудничестве это обучение в малых группах.

Сама идея обучение в сотрудничестве чрезвычайно гуманна по самой своей сути, и следовательно- педагогична. Что бы понять эту идею , авторы метода (Дж. Дьюи и другие) советуют обратиться к нашему пониманию слова «ошибка». «Ошибка» - это всего лишь индикатор того, нуждается ли ученик в помощи, в дополнительной практике. Преподаватель не в состоянии оказать эту помощь каждому конкретному ученику в классе. Эту ответственность ученики в состоянии взять на себя сам, если они бу-

дуг работать в небольших группах и отвечать за успех каждого, если они научатся помогать друг другу.

Обучение в сотрудничестве рассматривается в мировой педагогике как наиболее успешная альтернатива традиционным методам. Главная **идея** работы в сотрудничестве – учиться вместе, а не просто что-то выполнять вместе.[7, 25-27]

Метод проектов (метод проблем) – это самостоятельное обучения исходя из полученных знаний преподавателем за определенный отрезок времени. В основе метода проекта лежит развитие познавательных навыков учащихся, умение самостоятельно конструировать свои знания и ориентироваться в информационном пространстве, развитие критического мышления. Метод проектов – это из области дидактики, частных методик, если он используется в рамках определенного предмета. Поэтому, если мы говорим о методе проектов то имеем в виду именно способ достижения дидактической цели через детальную разработку проблемы, которая должна завершиться в полнее реальным, осязаемым практическим результатом, оформленным тем или иным образом. Если же говорить о методе проекта как о педагогической технологии, то эта технология включает в себя совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, творческих по самой своей сути.

Учения пользоваться методом проектов – показатель высокой квалификации преподавателя, его прогрессивной методике обучения и развития учащихся.[7, 65-67]

Разноуровневое обучение – это организация учебно-воспитательного процесса, при которой каждый ученик имеет возможность овладеть учебным материалом по отдельным предметам школьной программы. [7, 116] Это значит что программа обучения происходит с углубленным изучением того или иного предмета, при этом сам процесс обучения ведется в полном объеме. То есть ученику предоставляются дополнительные часы для углубленного изучения какой либо направленности (физика, математика, химия, рисование, музыка и другие). Зачастую для применения такого метода существуют специализированные школы, в которых помимо общеобразовательной программы, вводятся и дополнительные часы по направлению.

Для поступления в такие школы, лицеи, гимназии необходимо сдать тестирования. На основе данного тестирования, а также анкетированию, бесед с родителями и конечно же учащимися формируются группы. Исходя из такого понимания разноуровневого обучения, мы предположили, что учащиеся с одинаковой подготовкой и схожим темпом усво-

ения материала и мотивацией, занимаясь в одной группе, будут чувствовать себя более комфортно. [7, 117-118]

«Портфель ученика» - инструмент самооценки собственного познавательного, творческого труда ученика, рефлексии его собственной деятельности. Это комплект документов, самостоятельных работ ученика. Комплект разрабатывается учителем и предусматривает:

- Задания ученику по отбору материала в «Портфель» (не конкретное указание, а по каким параметрам следует отбирать материал);
 - Анкеты для родителей;
 - Анкеты для экспертной группы;
- Принцип такой технологии можно сформулировать следующим образом:

1. Самооценка результата.
2. Систематичность и регулярность самомониторинга.
3. Структуризация материалов «Портфеля», логичность и лаконичность всех письменных пояснений.
4. Аккуратность и эстетичное оформления «Портфеля»
5. Целостность, тематическая завершенность представленных в «Портфели» материалов
6. Наглядность и обоснованность презентации «портфеля» ученика.[7,126-128]

Отдельные его аспекты можно применить и для общего использования, по моему мнению этот метод хорошо подойдет для подготовки диплома или же для собственного самообразования в определенной области. Каждый из этих методов имеет свой характер, и для использования их в работе необходима определится для кого и с какой целью используется тот или иной подход работы со слушателем.

Любая система образования – это открытая и достаточно устойчивая система. Поэтому ее компоненты, как цели и содержания обучения должны оставаться неизменными при любой формы образования. Что же касается методов, организационных форм и средств обучения, то они могут вирироваться в зависимости применения концепций обучения, форм обучения. методы образования описанные ранние могут получить новое звучание при использовании новых информационных технологий.

В современном мире компьютерные технологии достаточно хорошо развиваются и уже сейчас люди сталкиваются с ними в жизни. Компьютерные технологии достаточно широко используются в банках, библиотеках, супермаркетах и в других структурах. Много услуг стало

доступно в интернет сети, к ним относится оплаты товаров, коммунальных услуг, мобильных, проверка баланса счета банковской карты. Ведь все больше и больше переходят на банковские карты которыми пользуются работники и пенсионеры. Именно людям пенсионного возраста тяжело овладеть новыми технологиями, некоторые из них стремятся узнать как правильно пользоваться новшеством. Да существуют курсы для людей пенсионного возраста, где их знакомят с основными программами с которыми им приходится столкнуться в современном мире.

В связи с тем что технологии уже существуют достаточно давно, но технология не стоит на месте в ней происходят изменения. Появляются новые программы или обновляются старые (то есть расширяются возможности и при это незначительно но меняются названия), с этими возможностями и могут ознакомиться слушатели на специальных занятиях.

Для изучения компьютерных технологий существуют разные способы обучения. Это могут быть как повышение квалификации, компьютерные курсы, или же компьютерное образование в техникуме, вузе, институте. Чем же они отличаются? Они отличаются временем обучения:

1. **повышение квалификации** подразумевает то что слушатель уже знаком с основными возможностями компьютера, но требуется более подробное ознакомление в определенной отрасли программ.(word,exel и т.д)

2. **компьютерные курсы** это курс ознакомления с компьютером от «А» до «Я» в краткой форме и в малые сроки. Курсы бывают от 3-х до 9-ти месяцев, и в это сроки нужно слушателю ознакомить с правилами пользования компьютером и с основными программами. Еще нужно провести практические занятия на которых будет закреплен материал полученный на теоретических занятиях.

3. **техникумы ,вузы, институты** это учебные заведения в которых ты получаешь не только по определенной направленности знания, но и общеобразовательные предметы так же включены в программу обучения. Обучения в таких заведениях от1-го года до 6-ти лет.

Каждый из этих способов обучения имеет документальное подтверждения уровня ваших знаний, то есть существует документ, в котором указано какой курс вы прошли, за какой период и где. Другими словами можно выбрать способ получения образования. Но самым качественным остается техникумы, вузы, институты, лицеи и другие общеобразовательные учреждения, которые являются государственными объектами и только в них можно получить выше образование, а главное профессию.

Многo были рассмотрены различные виды педагогической технологии и способы получения образования. Исходя из этих данных, можно составить общий психологический портрет преподавателя компьютерных технологий в разных структурах образовательной системы. Таким образом основные качества преподавателя – это уверенность в себе и в своих знаниях, после чего следует самообразование которое влияет на процесс обучения. Это связано с тем что при проведения занятий для взрослых возникают вопросы на которые надо ответить так чтобы было понятно слушателям.

При работе со взрослыми следует понимать, что информация которую вы излагаете должна быть компактной и понятливой. Главным образом при работе нужно правильно построить программу, то есть теоретическую часть закрепить на практическом уроке по одной теме, и дальше приступать к изучению новой темы по тому же плану. Конечно же не избежать вопросов от слушателей и к этому надо быть подготовленным. Преподаватель, который занимается самообразование и следит за новшествами, не растеряется и сможет рассудительно ответить на вопросы. И в этом заключается способность преподавателя уметь ориентироваться в сути вопроса и грамотно построить ответ. Главным образом для закрепления данного материала необходимо провести заключительное занятие, на котором проводится обсуждение сложных моментов и наиболее вероятных ошибок, что позволит лучше подготовить учащихся к заключительному экзамену.

Результативность современных образовательных технологий приведена в таблице 1.

Таблицa 1

Современные образовательные технологии и их результативность.

<i>Технология</i>	<i>Цель</i>	<i>Результативность использования технологии</i>	<i>Прогнозируемый результат</i>
-------------------	-------------	--	---------------------------------

Технология уровневой диф- ференциации	Создание опти- мальных усло- вий для выявле- ния интересов и способностей	Отработка обра- зовательных стандартов, пре- дупреждение неуспеваемости	Повышение качества облученности
Проектные мето- ды обучения	Развитие иссле- довательских умений и си- стемного мыш- ления	Развитие у обу- чающихся уме- ний в создании социальных про- ектов (Интеллек- туальная игра. Социальное про- ектирование).	Погружение в буду- щую профессио- нальную деяте- льность
Модульное обу- чение	Приспособление к индивидуаль- ным потребно- стям личности, уровню его ба- зовой подготов- ки	Индивидуальный темп обучения	Развитие самосто- ятельности обуча- ющихся
Обучение в со- трудничестве	Организация активности обу- чающихся, от- работка навыков группового ана- лиза проблем и принятия реше- ний	Разработка новых подходов к объ- яснению темы, организация ак- тивности обуча- ющихся	Развитие взаимоот- ветственности, мо- делирование содер- жания учебной дея- тельности
Кейс-метод	Обучение ана- лизу предло- женной практи- ческой ситуации и нахождению путей ее реше- ния	Ориентир на формулировку проблемы и по- иск вариантов ее решения	Выработка про- граммных действий по преодолению проблемы

Технология коммуникативного обучения	Обучение пониманию и продуктивному взаимодействию между людьми	Целостное осмысление и обобщение полученной информации	Развитие языковых коммуникативных навыков, чувства взаимоуважения партнеров
Концентрированное обучение	Создание максимально близкой к естественным психологическим особенностям человеческого восприятия структуры учебного процесса	Глубокое изучение предметов за счет объединения занятий в блоки	Динамика работоспособности обучающихся

Исходя из выше изложенного, можно сделать такой вывод.

Существует много методов и способов преподавания, и каждый из них может подойти как для студента, так и для преподавателя. По сути излагая материал мы считаем что используем один метод, а слушатель может использовать совершенно иной метод. Но суть в том, что бы информация, данная на лекции, была применена на практике и закреплена на экзамене. Успешность является основным в педагогической деятельности, она предает уверенности, духовного настроя и самоконтроля. Главным образом нужно как педагогу, так и слушателю быть более собранным и подготовленным, и направлять все свои усилия на приобретения новых знаний.

Список литературы:

1. Романовский А. Г., Михайличенко В. Е. Философия достижения успеха. Учебной пособие. - Харьков: НТУ «ХПИ», 2003.- 691 с. - Рус. языке.;
2. Тернев К. « Мы рождены для успеха» - М., 2001.;
3. Трейси «Достижения максимума» -Минск 2000.;
4. Науменко Г. М. «Тайны сознания. Путь к здоровью» - М., 2002.;
5. Ушинский К. Д. Труд в его психическом и воспитательном значении / К. Д. Ушинский // Избранные педагогические сочинения - М.: Гос. уч.-пед.-изд. Наркомпрос РСФСР,1945.- ст. 87-10.;

6. Содержание и сущность педагогической деятельности: Учеб. Пособие / О. Г. Романовский, О. С. Пономарев, С. М. Пазинич и др. - Харьков НТУ «ХПИ», 2007.- 228 с.;

7. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; Под. ред. Е. С. Полат. - М.: Издат. центр «Академия», 2001.- 272 с.

Bibliography (transliterated):

1. Romanovskij A. G., Mihajlichenko V. E. Filosofija dostizhenija uspeha. Uchebnoj posobie. - Har'kov: NTU «HPI», 2003.- 691 s. - Rus. jazyke.;

2. Ternev K. « My rozhdeny dlja uspeha» - M., 2001.;

3. Trejsi «Dostizhenija maksimuma» -Minsk 2000.;

4. Naumenko G. M. «Tajny soznaniya. Put' k zdorov'ju» - M., 2002.;

5. Ushinskij K. D. Trud v ego psihicheskom i vosпитatel'nom znachenii / K. D. Ushinskij // Izbrannye pedagogicheskie sochinenija - M.: Gos. uch.-ped.-izd. Narkompross RSFSR,1945.- st. 87-10.;

6. Soderzhanie i sushhnost' pedagogicheskoy dejatel'nosti: Ucheb. Posobie / O. G. Romanovskij, O. S. Ponomarev, S. M. Pazinich i dr. - Har'kov NTU «HPI», 2007.- 228 s.;

7. Novye pedagogicheskie i informacionnye tehnologii v sisteme obrazovanija / E. S. Polat, M. Ju. Buharkina, M. V. Moiseeva, A. E. Petrov; Pod. red. E. S. Polat. - M.: Izdat. centr «Akademija», 2001.- 272 s.

Джигурда К. Г.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ СУЧАСНИМ КОМП'ЮТЕРНИМ ТЕХНОЛОГІЯМ

Головно метою статті це розкриття проблеми викладання предмету комп'ютерних технологій за умов пристосування психолого-педагогічних умінь для викладання дорослим. Існує багато підходів для викладання, але краще підбирати метод підчас навчання і застосовувати на протязі всього курсу. Головним чином треба на протязі всього життя продовжувати розвиватися у сфері викладання та підвищування кваліфікації.

Ключові слова: успішність, комп'ютерні програми, навчання дорослих, система освіти.

Джигурда К. Г.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОБУЧЕНИЯ ВЗРОСЛЫХ СОВРЕМЕННЫМ КОМПЬЮТЕРНЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

В основном целью статьи это раскрытие проблемы преподавания предмета компьютерных технологий в условиях приспособления психолого-педагогических умений для преподавания взрослым. Существует много подходов для преподавания, но лучше подбирать метод во время обучения и применять на протяжении всего курса. Главным образом нужно на протяжении всей жизни продолжать развиваться в сфере преподавания и повышение квалификации.

Ключевые слова: успешность, компьютерные программы, обучение взрослых, система образования.

Dzhigurda, K.

PSYCHO-PEDAGOGICAL CONDITIONS OF ADULT LEARNING MODERN COMPUTER TECHNOLOGIES

Basically the aim of the article is the revelation of the problems of teaching of computer technologies in terms of adaptation of psychopedagogical skills for teaching adults. There are many approaches to teaching, but it is better to choose a method during training and apply on the entire course. Mainly need throughout life continue to evolve in the field of teaching and training..

Keywords: success, computer programs, adult education, education system.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015

VI РОЗДІЛ
ТРАДИЦІЙ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378

Ph.D. Paweł Kowalski
Warsaw, Poland

ORGANIZATION OF INTERNATIONAL COOPERATION ON THE
UNIVERSITY LEVEL

At the dawn of times, European universities were international. In all respects: European scholars were professors, students came from all countries of the mediaeval Europe, and the language of teaching was Latin – the language of the cultural mediaeval Europe, which enabled the exchange of thoughts, which was a tool of negotiations, agreements and the language of education.

The oldest European university was established in 1088 in Bologna. In 1100 a university in Paris was established (today's Paris-Sorbonne University). A university in Prague (today's Charles University in Prague) was established in 1348, and soon after that a university in Cracow (today's Jagiellonian University in Cracow). Two famous British universities are Oxford - established in 1167, and Cambridge - established in 1209.

All these universities taught in Latin, as only in the XVII century lectures started being given in national languages.

Universities that are close to us had their international histories most often due to the politics rather than a goodwill. There, the Vilnius University was established in 1579 by a Polish king Stefan Batory who was, besides, a ruler of Transylvania before he was elected as a king of Poland. It is true that the university was supposed to propagate Polish culture on the Northeastends of the Polish-Lithuanian Commonwealth but actually there, in the XVIII century, the rules of the grammar and orthography of the Lithuanian language were elaborated. In the XIX century it was the largest higher school in the whole great Russian country. In 1945 Polish professors were banned from work and students were banned from studies at the Vilnius University. Professors found themselves in Toruń where after the Second World War they constituted the basic faculty of the Nicolaus Copernicus University. Since 1990 the Vilnius

University is the Lithuanian university, *Vilniaus Universitetas*, and mostly Lithuanian is the the language of instruction.

Czesław Miłosz, the Polish Nobel Prizelaureate in literature of 1980, a professor of the American universities– University of California in Berkeley and the Harvard University, graduated from the Vilnius Univeristy (The Faculty of Law).

The Lviv University, currently the Ivan Franko National University of Lviv, was established in 1661 by a Polish king Jan Kazimierz. Since 1784 it functioned as the Josephinian University (Austrian) and defined its missions as providing education for Austrians, Germans, Poles and Rusynsto the needs of the Austro-Hungarian Monarchy. Since 1848 at the JosephinianUniversity lectures were also conducted in Polish. In 1874, among lectures conducted at this university – 59 were conducted in Polish, 13 in Latin, 11 in German and 7 in Ruthenian. In 1919 this university became a Polish university as *Universitas Joannes Casimiriano Leopoliensis*, which in fact ended up well. The Polish authorities of the university removed Ukrainian professors who refused to make a vow of loyalty towards a Polish state.

In the academic year of 1934/35 5900 students studied at the Lviv University. Their nationality was not noted in documents but faith was. Thus, 3793 students were Roman Catholics, 1211 Jewish, 739 Greek Catholics, 72 Eastern Orthodox Christians and 67 Evangelicals.

In January 1940 in the statute of the university it was provided for that the university should educate the faculty for the well-being of the Soviet communist homeland. Juliusz Makarewicz, an author of the Polish Penal Code of 1932 which was considered to be a masterpiece of the European penal codification, was a professor at this Soviet university since 1947. He conducted lectures in criminal law of the bourgeois states. Makarewicz was a student of Franz von Liszt, a professor of the University of Berlin.

The University of Wrocław was established in 1702 as the Schlesische Fredrich Wilhelms Universitat known as the *Leopoldina*, a German university. In 1945 it became a Polish university with the faculty deriving from the Jan Kazimierz University in Lviv. The alumni of the University of Wrocław were, among others, Edyta Stein (a victim of Nazism), Max Born, a Noble Prize laureate in the field of physics in 1954 and Paul Ehrlich, a Nobel Prize laureate in the field of medicine in 1908.

The University of Kyiv, currently the Taras Shevchenko National University of Kyiv, was established in 1833 as the Kyiv Imperial University of Saint Vladimir. In the academic year 1838/39 Poles constituted approximately 60% of its students and Rusyn language was spoken by not more than 10% of students. The lectures were conducted primarily in Latin, the only common language of students and professors.

In Soviet times it was a Soviet university while currently it is the largest and the best known university of independent Ukraine with Ukrainian as the language of instruction.

It is easy to notice that in our geographical region the internationalism of universities was basically their merit, although the changes did not impair them as universities. They differentiated tradition, as well as now they help understand the history of these lands, threats and dominations.

Having such history behind, nowadays we say that we want to have, in our geographical region, strong, national universities with a relevant international element, primarily European.

Open societies need broad education not only in regard of its subject-matter. The free movement of people within European Union, as well as much greater possibilities of moving within the countries bordering the European Union, such as Ukraine, need young people, able to undertake a dialogue with other young Europeans. A condition for this dialogue or communication today is primarily the knowledge of the English language – the Latin of the XXI century. Education, in order to bring people closer, has to provide them with the knowledge of the same historical facts, the same theories and doctrines although they may be evaluated differently. Education, in order to give people the ability to communicate with each other, has to take the same contents into account, show the same problems, enable the understanding of the national problems of the other nations, the understanding of economics not only in the national context but also the European one.

Education, in order to enable people to establish a dialogue, needs to take diversity into consideration while not forgetting about the differences or national context.

An easy way to do it is to allow the intended internationalisation of education on the academic level. Intended, thus not politicised or caused by the economic compulsion, with the use of the chances and opportunities of the contemporary world, as well as the financial opportunities offered by the European Union. Internationalisation means the mobility of students without any prolongation of the duration of studies, and lecturers from various universities allowing students longer contact on the spot. Internationalisation also means academic contact, therefore lectures at the university, in a language different than the national one, primarily in English.

The benefits of internationalisation are various. The basic one is a possibility of making use, on the academic level, of the overseas experiences concerning educational programmes and didactic methods. Primarily, it constitutes the practicalization of the higher studies which still maintain academic values, are due to prepare students to take up work straight after they graduate. Professional internships must, obviously on a principal level, take place in a local professional environment in which a student is expected to take up a job

after his or her studies. However, even a short contact with practice in a different country enables a young person to understand the overseas experiences and transpose them later onto the local ground. Even minor changes, multiplied by the number of students, gradually change the reality. A young person brings the international experiences to his or her place and transposes his or her national experiences abroad.

It is not a case of making everyone similar or making everything function similarly. It is a case of being able to use someone else's experiences and of being proud of one's own. This requires open minds, and opening minds has one fundamental condition - opening the borders.

Globalisation, strong links both in economy and education, may function only with the full understanding between people. Understanding is necessary on the level of the represented interests. For understanding of the interests of another side is a precondition for successful negotiations. The basis condition is also the art of conversation with a foreign partner, therefore the knowledge of the prevailing customs in his or her country. It is difficult to teach. We should rather expect a young person to learn that by him- or herself during his or her studies in another country.

This is understood well by contemporary China which, due to its status as a world's power, sends young people to study in most various, sometimes strange corners of the world. China is aware of the fact that in order to develop or maintain contacts it is necessary to have people who know their partners somewhat 'from inside'. It regards all countries, not only those placed among the world's powers.

Finally, one question should be answered. How may the fact that students travel to conduct their studies partially or fully abroad influence the academic institutions in the country? Those returning from studies abroad bring new expectations with themselves, mainly concerning the teaching methods. Contact with these students change academic culture. This is them who expect and often even impose the openness of the academic tutors towards students' needs, frequent contacts with them. They not only expect lectures but also discussion, admission to scientific research, authentic exchange of opinions. These students are initiators of the changes in the academic relations.

Moreover, a change which occurs in the students themselves is also significant. Certainly, they acquire courage, not only regarding the use of a foreign language and making contacts but also the everyday life. They become more self-reliant, more tolerant, demanding more from themselves and from others and, which might be most relevant, aware of their perspectives and abilities of having an impact on their own fate. They are aware of being not only

the citizens of their own country but also the members of an international community.

It remains a separate issue how the cooperation between the universities should be performed in such a way so that it was effective and so that it was bringing benefits both to the students and to the whole academic community. In order for such cooperation to be possible and prospective, finding the partnership university, which would suit our profile and stimulate the development of the cooperation, becomes the most relevant challenge.

A classical model of the academic cooperation stipulates coordination of the educational didactic activity between the universities in the country and abroad. Nowadays, cooperation with other academic units has a great significance in the area of procedures of the provision of the quality of education. It broadens the educational offer of the universities and also encourages the research and the implementation of the new methods of the organisation of the didactic process, and the exchange and the cooperation of students and academic personnel.

The oldest and so far the most popular way of establishing such cooperation were bilateral agreements (*Memorandum of Understanding*) within which universities determined the ways of the execution of their bilateral contacts more or less precisely. Today, every university that matters has a number of the signed MoU's enabling the cooperation of the whole academic family. Such great number of agreements, which are signed by the universities on many occasions, lead to a question whether, the potential contained in them is used and whether the enthusiasm towards cooperation does not end just at the moment of signing such agreement. Today many universities boast about the number of the possessed 'partnership universities' on their internet sites. However, if we look at it more closely, it turns out that the real cooperation between them is very limited, and sometimes even non-existent.

The diagnosis of this problem in Europe led to the creation of the Erasmus programme in 1987, the primary activity of which was the increase of the mobility of students. However, after its spectacular success more areas of cooperation were added to it. Erasmus is a programme for universities, their students and personnel. It supports international cooperation of the universities, allows students to go abroad to follow a part of their studies and professional practice there, promotes the mobility of the academic personnel, gives students the numerous opportunities of the participation in various projects together with their foreign partners. Also other institutions, organisations or enterprises may participate in some of its actions.

Nowadays, the Erasmus programme adopted for 2014-2020 was elaborated in such a way so it could support the efforts of the countries participating in the programme for the effective use of the potential of the human skills and the social capital of Europe, simultaneously confirming the principle of learning throughout the whole life by linking the support for the formal, beyond formal and informal learning in the areas of education, training and sport. Moreover, the programme also increases the possibilities in the area of cooperation and mobility concerning the partnership countries, particularly in the area of higher education and youth.

In the Erasmus programme the universities were forced to develop and actively maintain cooperation between each other, as financing of many projects giving real benefits to the universities requires the establishment of consortia in which it is possible to achieve success only by means of the active cooperation of all its participants. The cooperation within such consortia often leads to the intensification of the cooperation between some of its participants already after the completion of the European financing or it also allows, together with the reliable partners, to endeavour to acquire subsequent funds and grants. The structures elaborated within the Erasmus programmes often become the permanent element of the university prospect.

Another means which has a very positive impact on the development of the international cooperation between the universities, is the organisation of the partnership conferences. A two- or three-day conference enables the establishment of the stronger acquaintances between the scholars of both universities, and this causes that more often they animate contacts between each other and begin various common projects.

Globalisation and increasing knowledge of students requires, also at the universities, the establishment of the programmes linked with the possessed academic partners. At present, it is performed in the two following ways:

1) students spend a half of their studies at one university, and a second half at the partnership university. As a result of such cooperation, every university issues its national diploma for a student. A previous accord and coordination of the schedules of the universities, so that passing of the subjects followed at the partnership university was possible, constitute an indispensable prerequisite of such cooperation.

2) The issuance of a common diploma – the so-called joint-diploma. This model allows students to obtain one diploma issued together by two universities, even without leaving the country. In practice, in order to establish such programme, most often a permission on the ministerial level of both countries is required, which makes such faculty prestigious, but rarely is applied.

The establishment of the so-called ‘ordered summer schools’ between the universities is a relatively new phenomenon. As long as the summer schools themselves are widespread and deeply-rooted, so far they have been created at the universities without coordination with the partnership universities. It turns out, on the other hand, that students are interested in developing their competences beyond their own country or, not so rarely, their continent. Therefore, the correct analysis of the students’ own needs enables the determination whether any of the foreign partners allows them to obtain concrete international competences within their offer. If such partner is found, the university ‘orders’ a course from it, where it sends a group of its own students and the competences obtained there are, in a form of credits, included in the final grade for their studies. Provision of such solution helps attract the most ambitious persons to the universities, who are interested in the broad self-development.

The so-called ‘faculty lead study tours’, that is, the trips to another country with one’s own tutors constitute a phenomenon functioning in the Anglosaxon countries since many years, although not so popular in other regions of the world. This model differs from the typical summer schools by the greater mobility as within a 3-4 weeks trip students follow studies at 2-3 partnership universities, as well as non-scientific units, which allows them to acquire experience. Also in this case, good contacts with the foreign partners and a use of the non-scientific institutions cooperating with them enables the organisation of such trip on the highest level.

International cooperation between the universities will not be effective today without the academic unit functioning effectively inside – the department of international affairs – which takes care of the coordination and activation of other participants of the academic life. The universities, which are most successful today in the area of international cooperation, have the units where a dozen or several dozens of persons work and whose task is to search for the potential partners who suit the university profile and to make contact with them. These actions must be connected with the stimulation of the representatives of one’s own unit. Therefore, these departments fulfill the role of a peculiar inter-university ‘secretariat’ which is also responsible for taking up the activities in case when the cooperation ceases due to some reason.

Ph.D. Paweł Kowalski

ORGANIZATION OF INTERNATIONAL COOPERATION ON THE UNIVERSITY LEVEL

The article analyzes the problems of international cooperation of universities in the context of history and modernity of their development. The article provides an analysis of the impact of university’s international relations towards the quality of its education. In the article there is considered the histo-

ry of formation of Taras Shevchenko National University of Kyiv, as well as its role in the development of higher education in Ukraine. The advantages of international education and its possibilities in development of national higher education systems and discussed the content of the classical model of international cooperation. In addition, the article contains conclusions and generalizations to pass into consideration not only the experience of international universities, including the national traditions and culture of a particular people in building their own system of higher education.

Keywords: efficiency of international cooperation; the benefits of international education; the classical model of international cooperation; student mobility; the goal of the Department for International Cooperation of the University.

Павел Ковальски

ОРГАНИЗАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА НА УНИВЕРСИТЕТСКОМ УРОВНЕ

В статье анализируются проблемы международного сотрудничества университетов в контексте истории и современности их развития. В статье приведен анализ влияния университета международных отношений к качеству своего образования. В статье рассматривается история становления театра имени Тараса Шевченко Киевский национальный университет, а также ее роль в развитии высшего образования в Украине. Преимущества международного образования и ее возможности в развитии национальных систем высшего образования и обсудили содержание классической модели международного сотрудничества. Кроме того, статья содержит выводы и обобщения проходить во внимание не только опыт международных университетов, в том числе национальных традиций и культуры того или иного народа в построении своей системы высшего образования.

Ключевые слова: эффективность международного сотрудничества; преимущества международного образования; классическая модель международного сотрудничества; Студенческая мобильность; цель управления международного сотрудничества университета.

Павло Ковальські

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ РІВНІ

У статті аналізуються проблеми міжнародного співробітництва університетів у контексті історії та сучасності їх розвитку. У статті наведено аналіз впливу університету міжнародних відносин до якості своєї освіти. У статті розглядається історія становлення театру імені Тараса Шевченка Київський національний університет, а також її роль у розвитку вищої освіти в Україні. Переваги міжнародної освіти та її можливості в розвитку національних систем вищої освіти та обговорили зміст класичної моделі міжнародного співробітництва. Крім того, стаття містить вис-

новки та узагальнення проходить до уваги не тільки досвід міжнародних університетів, у тому числі національних традицій і культури того або іншого народу в побудові своєї системи вищої освіти.

Ключові слова: ефективність міжнародного співробітництва; переваги міжнародної освіти; класична модель міжнародного співробітництва; Студентська мобільність; мета управління міжнародного співробітництва університету.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2015

УДК 378

*prof. Dr. hab. Teresa
Gardocka,
Warsaw, Poland*

THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL COOPERATION BETWEEN UNIVERSITIES ON THE QUALITY OF EDUCATION IN THE COUNTRY

At the dawn of times, European universities were international. In all respects: European scholars were professors, students came from all countries of the mediaeval Europe, and the language of teaching was Latin – the language of the cultural mediaeval Europe, which enabled the exchange of thoughts, which was a tool of negotiations, agreements and the language of education.

The oldest European university was established in 1088 in Bologna. In 1100 a university in Paris was established (today's Paris-Sorbonne University). A university in Prague (today's Charles University in Prague) was established in 1348, and soon after that a university in Cracow (today's Jagiellonian University in Cracow). Two famous British universities are Oxford -established in 1167, and Cambridge -established in 1209.

All these universities taught in Latin, as only in the XVII century lectures started being given in national languages.

Universities that are close to us had their international histories most of them due to the politics rather than a goodwill. There, the Vilnius University was established in 1579 by a Polish king Stefan Batory who was, besides, a ruler of

Transylvaniabefore he was elected as a king of Poland.It istrue that the university was supposed to propagate Polish culture on the Northeastends of the Polish-Lithuanian Commonwealth but actuallythere, in the XVIII century, the rules of the grammar and orthography of the Lithuanian language were elaborated. In the XIX century it was the largest high school in the whole great Russian country. In 1945 Polish professors were banned from work and students were banned from studies at the Vilnius University. Professors found themselves in Toruń where after the Second World War they constituted the basic faculty of the Nicolaus Copernicus University. Since 1990 the Vilnius University is the Lithuanian university, *Vilniaus Universitetas*, and mostly Lithuanians are the language of instruction.

Czesław Miłosz, the Polish Nobel Prize laureate in literature of 1980, a professor of the American universities – University of California in Berkeley and the Harvard University, graduated from the Vilnius University (The Faculty of Law).

The Lviv University, currently the Ivan Franko National University of Lviv, was established in 1661 by a Polish king Jan Kazimierz. Since 1784 it functioned as the Josephinian University (Austrian) and defined its missions as providing education for Austrians, Germans, Poles and Rusyns to the needs of the Austro-Hungarian Monarchy. Since 1848 at the Josephinian University lectures were also conducted in Polish. In 1874, among lectures conducted at this university – 59 were conducted in Polish, 13 in Latin, 11 in German and 7 in Ruthenian. In 1919 this university became a Polish university as *Universitas Joannes Casimiriano Leopoliensis*, which in fact ended up well. The Polish authorities of the university removed Ukrainian professors who refused to make a vow of loyalty towards a Polish state.

In the academic year of 1934/35 5900 students studied at the Lviv University. Their nationality was not noted in documents but faith was. Thus, 3793 students were Roman Catholics, 1211 Jewish, 739 Greek Catholics, 72 Eastern Orthodox Christians and 67 Evangelicals.

In January 1940 in the statute of the university it was provided for that the university should educate the faculty for the well-being of the Soviet communist homeland. Juliusz Makarewicz, an author of the Polish Penal Code of 1932 which was considered to be a masterpiece of the European penal codification, was a professor at this Soviet university since 1947. He conducted lectures in criminal law of the bourgeois states. Makarewicz was a student of Franz von Liszt, a professor of the University of Berlin.

The University of Wrocław was established in 1702 as the Schlesi-sche Fredrich Wilhelms Universität known as the *Leopoldina*, a German univer-

sity. In 1945 it became a Polish university with the faculty deriving from the Jan Kazimierz University in Lviv. The alumni of the University of Wrocław were, among others, Edyta Stein (a victim of Nazism), Max Born, a Noble Prize laureate in the field of physics in 1954 and Paul Ehrlich, a Nobel Prize laureate in the field of medicine in 1908.

The University of Kyiv, currently the Taras Shevchenko National University of Kyiv, was established in 1833 as the Kyiv Imperial University of Saint Vladimir. In the academic year 1838/39 Poles constituted approximately 60% of its students and Russian language was spoken by not more than 10% of students. The lectures were conducted primarily in Latin, the only common language of students and professors.

In Soviet times it was a Soviet university while currently it is the largest and the best known university of independent Ukraine with Ukrainian as the language of instruction.

It is easy to notice that in our geographical region the internationalism of universities was basically their merit, although the changes did not impair them as universities. They differentiated tradition, as well as now they help understand the history of these lands, threats and dominations.

Having such history behind, nowadays we say that we want to have, in our geographical region, strong, national universities with a relevant international element, primarily European.

Open societies need broad education not only in regard of its subject-matter. The free movement of people within European Union, as well as much greater possibilities of moving within the countries bordering the European Union, such as Ukraine, need young people, able to undertake a dialogue with other young Europeans. A condition for this dialogue or communication today is primarily the knowledge of the English language – the Latin of the XXI century. Education, in order to bring people closer, has to provide them with the knowledge of the same historical facts, the same theories and doctrines although they may be evaluated differently. Education, in order to give people the ability to communicate with each other, has to take the same contents into account, show the same problems, enable the understanding of the national problems of the other nations, the understanding of economics not only in the national context but also the European one.

Education, in order to enable people to establish a dialogue, needs to take diversity into consideration while not forgetting about the differences or national context.

A easy way to do it is to allow the intended internationalisation of education on the academic level. Intended, thus not politicised or caused by the eco-

nom icompulsion, with the use of the chances and opportunities of the contemporary world, as well as the financial opportunities offered by the European Union. Internationalisation means the mobility of students without any prolongation of the duration of studies, and lecturers from various universities allowing students longer contact on the spot. Internationalisation also means academic contact, therefore lectures at the university, in a language different than the national one, primarily in English.

The benefits of internationalisation are various. The basic one is a possibility of making use, on the academic level, of the overseas experiences concerning educational programmes and didactic methods. Primarily, it constitutes the practicalization of the higher studies which still maintain academic values, are due to prepare students to take up work straight after they graduate. Professional internships must, obviously on a principal level, take place in a local professional environment in which a student is expected to take up a job after his or her studies. However, even a short contact with practice in a different country enables a young person to understand the overseas experiences and transpose them later onto the local ground. Even minor changes, multiplied by the number of students, gradually change the reality. A young person brings the international experiences to his or her place and transposes his or her international experiences abroad.

It is not a case of making everyone similar or making everything function similarly. It is a case of being able to use someone else's experiences and of being proud of one's own. This requires open minds, and opening mind has one fundamental condition - opening the borders.

Globalisation, strong links both in economy and education, may function only with the full understanding between people. Understanding is necessary on the level of the represented interests. For understanding of the interests of another side is a precondition for successful negotiations. The basic condition is also the art of conversation with a foreign partner, therefore the knowledge of the prevailing customs in his or her country. It is difficult to teach. We should rather expect a young person to learn that by him- or herself during his or her studies in another country.

This is understood well by contemporary China which, due to its status as a world's power, sends young people to study in most various, sometimes strange corners of the world. China is aware of the fact that in order to develop or maintain contacts it is necessary to have people who know their partners somewhat 'from inside'. It regards all countries, not only those placed among the world's powers.

Finally, one question should be answered. How may the fact that student travel to conduct their studies partially or fully abroad influence the academic institutions in the country? Those returning from studies abroad bring new expectations with themselves, mainly concerning the teaching methods. Contact with these students change academic culture. This is them who expect and often even impose the openness of the academic tutor towards students' needs, frequent contacts with them. They not only expect lectures but also discussion, admission to scientific research, authentic exchange of opinions. These students are initiators of the changes in the academic relations.

Moreover, a change which occurs in the students themselves is also significant. Certainly, they acquire courage, not only in the use of a foreign language and making contacts but also in the everyday life. They become more self-reliant, more tolerant, demanding more from themselves and from others and, which might be most relevant, aware of their perspectives and abilities of having an impact on their own fate. They are aware of being not only the citizens of their own country but also of being members of an international community.

prof. Dr. hab. Teresa Gardocka

THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL COOPERATION BETWEEN UNIVERSITIES ON THE QUALITY OF EDUCATION IN THE COUNTRY

The article analyzes the problems of European educational environment in the context of international cooperation between universities. There was an attempt to determine the place and role of Poland in the development of higher education in Ukraine and Lithuania. In the article there is considered the history of formation of Vilnius Universitetas and Ivan Franko National University of Lviv with a focus attention on the participation of the international scientific community in their development. In addition, the article contains conclusions and generalizations about the impact of European international universities on the development of national higher education institutions and their role in establishing the quality standards of higher education.

Keywords: international cooperation; European universities, higher education internationalization, globalization of educational activities, mobility of students.

Тереза Гордоцкая

ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ ВУЗАМИ ПО КАЧЕСТВУ ОБРАЗОВАНИЯ В СТРАНЕ

В статье анализируются проблемы Европейской образовательной среде в контексте международного сотрудничества между университетами. Была предпринята попытка определить место и роль Польши в развитии высшего образования в Украине и Литве. В статье рассматривается история формирования Вильнюс Universitetas и Национального университета имени Ивана Франко Львов, с акцентом внимания на участии международного научного сообщества в их развитии. Кроме того, статья содержит выводы и обобщения о влиянии европейских международных

университетов на развитие национальных высших учебных заведений и их роль в установлении стандартов качества высшего образования.

Ключевые слова: международное сотрудничество; Европейские университеты, высшее образование, интернационализация, глобализация образовательной деятельности, мобильности студентов.

Тереза Гордоцкая

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ ВУЗАМИ ЗА ЯКІСТЮ ОСВІТИ В КРАЇНІ

У статті аналізуються проблеми Європейської освітньої середовищі в контексті міжнародного співробітництва між університетами. Була зроблена спроба визначити місце і роль Польщі у розвитку вищої освіти в Україні та Литві. У статті розглядається історія формування Вільняус Universitetas і Національного університету імені Івана Франка Львів, з акцентом уваги на участь міжнародного наукового співтовариства в їх розвитку. Крім того, стаття містить висновки та узагальнення про вплив європейських міжнародних університетів на розвиток національних вищих навчальних закладів та їх роль у встановленні стандартів якості вищої освіти.

Ключові слова: міжнародне співробітництво; Європейські університети, вища освіта, інтернаціоналізація, глобалізація освітньої діяльності, мобільності студентів.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2015

УДК 378

Р.Р. Масырова,

г. Алматы, Республика Казахстан

РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В КАЗАХСТАНЕ

Международное сотрудничество сегодня является, бесспорно, мощным фактором научно-технического, социально-экономического и культурного прогресса, оказывающим, благодаря своей полифункциональности, несомненное влияние на весь социальный организм. Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев подчеркнул: «Мы прекрасно понимаем, что перспективы страны связаны не только с нефтью и газом, не только с промышленными гигантами, а с тем качеством образования, которое мы сможем дать подрастающему поколению. По состоянию системы образования можно судить о перспективах страны. Появление новых технологий и знаний, о которых мы даже не подозреваем, глобализация процессов развития позволяет дать XXI веку определение как веку

Знаний. Поэтому я со всей определенностью могу сказать: все, что служит системе образования, служит и будущему нашей страны» [1]. В этой связи развитие международного сотрудничества в сфере образования и науки, технологий и инноваций в Казахстане является одним из приоритетов государственной политики и ключевыми целями являются:

1. Обеспечение реализации Государственной Программы развития образования 2011-2020 гг.

2. Обеспечение соответствия развития системы образования и науки современным мировым тенденциям.

3. Поиск новых стратегий и путей развития системы образования и науки.

Достигнуты определенные результаты в реализации поставленных целей: более 7800 заключенных соглашений с высшими учебными заведениями; доля иностранных студентов составила за последние годы – 8982; в рамках международных программ обучается 1939 студентов в странах мира; в рамках стипендии «Болашақ» («Будущее») обучается более 3000 студентов в 23 странах мира.

Международное сотрудничество между Республикой Казахстан и Украиной в сфере образования и науки развивается на основе нормативной базы в рамках следующих договоров:

- Соглашения между Правительством Республики Казахстан и Правительством Украины о сотрудничестве в сфере науки и технологий от 21 сентября 1995 года;

- Соглашение между Правительством Республики Казахстан и Кабинетом Министров Украины о взаимном признании и эквивалентности документов об образовании и ученых (научных) степенях и ученых званиях от 26 сентября 2001 года;

- Соглашение между Правительством Республики Казахстан и Кабинетом Министров Украины о сотрудничестве в области молодежной политики от 30 мая 2005 года;

- Соглашение между Министерством образования и науки Республики Казахстан и Министерством образования и науки Украины о сотрудничестве в области образования и науки от 14 сентября 2010 года;

- Программа сотрудничества в области науки и технологий между Министерством образования и науки Республики Казахстан и Государственным агентством Украины по вопросам науки, инноваций и информатизации на 2013-2017 годы от 4 апреля 2013 года [2].

В настоящее время достигнуты позитивные успехи в системе образования:

- В общеобразовательных школах Казахстана обучаются 32173 учащихся украинской национальности. 326 учащихся-украинцев обучаются в школах с казахским языком обучения, остальные – в школах с русским языком обучения.

- В воскресных школах республики украинский язык как родной изучают 319 детей.

- В высших учебных заведениях страны обучаются 18 граждан Украины. Приняты на обучение 5 граждан Украины, завершили обучение – 3.

- В 2013-2014 учебному году в рамках Соглашения между Министерством образования и науки Республики Казахстан и Министерством образования Украины о сотрудничестве в области образования и науки от 14 сентября 2010 года в вузы Украины для обучения направлены 36 граждан Казахстана (30 – бакалавриат, 6 – магистратура).

- В рамках программы «Болашак» в Украине 7 человек обучаются по программе бакалавриат.

Успешно завершили обучение 38 выпускников.

По программе бакалавриат – 37, стажировка – 1.

По направлению специальностей: техническое – 37, медицинское –

1.

Большие успехи достигнуты в международном сотрудничестве в области науки:

- Создана Совместная казахстанско-украинская комиссия по научно-техническому сотрудничеству.

- Установлены контакты в области биотехнологии, сейсмологии, литературы и искусства, истории и этнологии, разработки новых препаратов и материалов, философии и политологии, нанотехнологии и др.

- В рамках программы «Международное сотрудничество в области науки» на 2007-2009 годы» реализовано 5 совместных казахстанско-украинских проектов.

- В рамках научно-технической программы «Межгосударственное сотрудничество и международные научно-технические программы и проекты» на 2010-2012 годы» реализованы 3 совместных казахстанско-украинских проекта в области биотехнологии для здравоохранения, в области нанотехнологии, в области создания новых и перспективных материалов.

- Протоколом Высшей научно-технической комиссии Республики Казахстан одобрена программа «Международные научно-технические программы и проекты на 2013-2015 годы» [2].

На основании нормативной базы международная деятельность Евразийского технологического университета (ЕТУ) направлена на повышение престижа университета на казахстанском и международном уровнях, формирование устойчивого имиджа за рубежом, ориентирована на развитие академической мобильности, творческое сотрудничество с научно-образовательным сообществом, получение дополнительных возможностей ускоренного развития и конкурентных преимуществ в казахстанском научно-образовательном пространстве.

Приоритетными направлениями деятельности и задачами университета в сфере международного сотрудничества являются: реализация двуязычного образования; развитие академической мобильности студентов, магистрантов и профессорско-преподавательского состава с вузами ближнего и дальнего зарубежья; участие в международных проектах, осуществляемых в рамках казахстанских и международных программ; привлечение иностранных граждан для обучения в ЕТУ; проведение совместных научных исследований с научными учреждениями и вузами зарубежных стран и другие.

В соответствии со Стратегией Академической мобильности в Республике Казахстан на 2012 - 2020 годы приоритетными задачами являются: активизация и обеспечение ее качества внутренней и внешней мобильности; обеспечение качества пребывания иностранных преподавателей, исследователей и студентов в Казахстане (входящая мобильность); реализация принципов полиязычного образования (соразмерное обучение казахскому, русскому, английскому и другим иностранным языкам); расширение прямых связей вузов с зарубежными вузами-партнерами и международными организациями.

ЕТУ является официальным участником международного образовательного пространства, подтвердив свое членство вступлением в Союз Великой Хартии университетов. В настоящее время в университете действуют 55 договоров международного сотрудничества с вузами дальнего и ближнего зарубежья:

- Германия – Институт профессионального образования Дрезденского технического университета (г. Дрезден), Технический университет прикладных наук (г. Вильдау);

- Чехия – Университет экономики и менеджмента (г. Прага);

- Болгария – Технический университет (г. Варна), Бургасский свободный университет (г. Бургас), Университет пищевых технологий
- Венгрия – Университет технологии и экономики (г. Будапешт), Капошварский университет;
- Словакия – Словацкий университет сельского хозяйства (г. Нитра);
- Турция – Университет Фатих (г. Стамбул), Стамбульский Европейский институт;
- Кипр – Университет Никосии, Ближневосточный университет, Среднеземноморский университет;
- Китай – Международный образовательный центр «ОУ ЛУ» (г. Пекин), Пекинский институт молодежной политики, Илийский педагогический университет Синь-Цзяня, Северо-Западный университет (г. Сиань);
- Южная Корея – Центр по дистанционному обучению Дегу;
- Литва – Университет им. Александра Стульгинскиса;
- Россия – Санкт-Петербургская Академия промышленных искусств имени А.Л. Штиглица, Институт гидродинамики им. М.А. Лаврентьева, Ленинградский государственный университет им. А.С.Пушкина, Государственное научное учреждение «Всероссийский научно-исследовательский институт птицеобработывающей промышленности» Российской академии сельскохозяйственных наук, Институт развития образовательных технологий (г. Москва), Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Государственный университет управления», Поволжский государственный университет сервиса (г. Тольятти), Самарский юридический институт ФСИН, Образовательная автономная некоммерческая организация «Институт мировой экономики и финансов» (г. Астрахань), Государственное научное учреждение Всероссийский научно-исследовательский институт молочной промышленности Российской Академии сельскохозяйственных наук, Всероссийский научно-исследовательский институт мясной промышленности им. В.М. Горбатова Российской Академии сельскохозяйственных наук, Московский государственный университет технологий и управления им. К.Г. Разумовского, Воронежский государственный университет инженерных технологий, Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Рыбинский государственный авиационный технический университет имени П.А. Соловьева»;
- Украина – Публичное акционерное общество «Камет» (г. Киев), Украинская инженерно-педагогическая академия, Европейский университет;

- Беларусь – ГНУ Объединенный институт энергетических и ядерных исследований – Сосны НАН Беларуси, Могилевский государственный университет продовольствия;

- Чувашская Республика – Автономная некоммерческая организация высшего профессионального образования «Региональный институт технологии и управления»;

- Казахстан, Россия, Беларусь – Казахский национальный аграрный университет, Московский государственный университет технологий и управления им. К.Г.Разумовского, Могилевский государственный университет продовольствия (4-х сторонний);

- Кыргызстан – Кыргызская Академия образования, Институт педагогики при Кыргызском государственном университете имени И. Арабаева, Институт повышения квалификации и переподготовки кадров КГУ им. И. Арабаева, Кыргызский государственный университет им. И.Арабаева, Инженерная академия КР, Академия туризма, Бишкекский гуманитарный университет им. Х.Карасаева, Кыргызский государственный технический университет им. И. Раззакова, Кыргызско-Российский Славянский университет, Институт непрерывного открытого образования, Кыргызский экономический университет им. Рыскулбекова, Иссыкульский государственный университет им. К.Тыныстанова;

- Узбекистан – Ташкентский государственный технический университет имени А.Р. Беруни;

- Таджикистан – Таджикский государственный педагогический университет им. Садриддина Айни, Республиканский институт повышения квалификации и переподготовки работников образования.

Евразийский технологический университет имеет программу двойного образования с Бургасским свободным университетом по специальности бакалавриата «Менеджмент», а также специальностям магистратуры «Информатика», «Менеджмент».

С 2008 года на базе университета функционирует международный проект Германского общества по техническому сотрудничеству (GTZ) «Региональная сеть обучения преподавателей (Профессиональная педагогика/дидактика) в Центрально-Азиатских странах».

ЕТУ сотрудничает с ведущими 25 вузами Республики Казахстан. Основными направления деятельности являются:

- Планирование и организация международной деятельности университета, разработка методов ее осуществления, подготовка соглашений

(программ), и других документов по реализации задач университета в области международных связей.

- Поиск зарубежных партнеров, сотрудничество с которыми представляет для Университета интерес и имеет благоприятную перспективу.

- Координация деятельности подразделений университета по разработке и выполнению международных соглашений, программ, проектов и договоров.

- Методическое руководство организацией международных образовательных и научно-технических связей университета.

- Взаимодействие с зарубежными партнерами, международными организациями за рубежом и внутри страны, посольствами зарубежных государств по вопросам реализации международных связей университета.

- Планирование и организация встреч руководства и сотрудников университета с представителями иностранных организаций.

- Информационное обеспечение международной деятельности университета, ведение банка данных и представление информации по вопросам международных связей.

- Информационное и маркетинговое сопровождение процесса коммерциализации интеллектуальной собственности и трансфера технологий, подготовка коммерческих предложений для потенциальных партнеров.

- Обеспечение приема и обслуживания иностранных граждан и делегаций, прибывающих по приглашениям университета.

- Организация работы с ассоциациями иностранных выпускников университета по различным регионам и странам.

- Предоставление информации об университете для международных организаций, иностранных землячеств студентов, посольств и консульств зарубежных государств.

- Подготовка отчетных и статистических данных, сведений по международным научно-техническим программам.

- Подготовка предложений по перспективному и текущему финансированию международных связей университета.

Таким образом, международное сотрудничество – один из важнейших показателей оценки эффективности деятельности университета, способствующее развитию новых, в том числе междисциплинарных, направлений исследований, решению глобальных проблем современности, формированию культуры коммерциализации и трансфера технологий. Международное сотрудничество – это способ повышения качества кадрового по-

тенциала в научной и инновационной сферах, которое реализуется в следующих направлениях:

- совместном выполнении научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ;
- проведении научных работ прикладного характера;
- совместной с зарубежными партнерами подготовке и переподготовке специалистов;
- обмене научно-техническими достижениями;
- публикации результатов научных исследований в ведущих отраслевых изданиях;
- создании совместных научно-исследовательских лабораторий и научно-образовательных центров;
- создании совместных малых инновационных предприятий и бизнес-инкубаторов;
- организации, проведении и участии преподавателей, сотрудников, студентов в международных научно-практических, конференциях, салонах изобретений, выставках, форумах, конкурсах, научных программах и проектах.

Литература: 1 Назарбаев Н.А.Послание Президента народу Казахстана «Стратегия-2030». – Алматы, 1998. 2Международное сотрудничество Республики Казахстан в области образования и науки. – Астана: МОН РК, 2014.

Bibliography (transliterated): 1 Nazarbaev N.A.Poslanye Prezydenta narodu Kazakhstana «Stratehyya-2030». – Алматы, 1998. 2Mezhdunarodnoe sotrudnychestvo Respublyky Kazakhstan v oblasti obrazovanyya y nauku. – Astana: MON RK, 2014.

Масырова Р.Р.

РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В КАЗАХСТАНЕ

Международное сотрудничество – один из важнейших показателей оценки эффективности деятельности университета, способствующее развитию новых, в том числе междисциплинарных, направлений исследований, решению глобальных проблем современности, формированию культуры коммерциализации и трансфера технологий.

Ключевые слова: международное сотрудничество, развитие, образование, наука.

Масирова Р.Р.

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В КАЗАХ-СТАНІ

Міжнародне співробітництво – один з найважливіших показників оцінки ефективності діяльності університету, що сприяє розвитку нових, у тому числі міждисциплінарних, напрямів досліджень, вирішення глобальних проблем сучасності, формуванню культури комерціалізації та трансферу технологій.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, розвиток, освіта, наука.

Massyrova R.

DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COOPERATION IN KAZAKHSTAN

International co-operation – one of the most important indicators for assessing the effectiveness of the University contributes to the development of new, including interdisciplinary areas of research, solving global problems of our time, a culture of commercialization and technology transfer.

Keywords: international cooperation, development, education, science.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015

VII РОЗДІЛ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ

УДК 159

*Б.І. Фурманець, О. О. Сегеда,
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТЕЙ ВІД ТЕРОРИСТИЧНОЇ ЗАГРОЗИ

Постановка проблеми. У кожного часу свої неврози – і кожному часу потрібна своя психотерапія (у вигляді психологічного захисту), таку влучно думку висловив представник європейської гуманістичної психології В. Франкл.

З психологічної теорії і практики відомо, що у спеціально організованій ситуації психологічного захисту можливе застосування психотерапії як впливу на психіку людини з метою її стабілізації. Психологічний захист передбачає зниження перенапруги нервової системи людини та збереження психічного і фізичного стану від насильства, яке створює тероризм. Сприймання терористичної погрози супроводжується мобілізацією захисту з метою підтримки структури «я».

Сучасні інформаційні данні свідчать проте, що безадресним, масовим проявом тероризму без психологічного захисту справлятися надто важко: небачений ворог може скоїти психічне та фізичне насильство, нанести знищувальний удар коли завгодно і де завгодно.

Ми, досвідченні психологи, як багато інших фахівців психологічної галуззі, поставили принципове завдання, змістовно визначити концептуальний підхід до розуміння психологічного захисту від терористичних погроз. Актуальність цього підходу підтверджується дійсністю, коли терористична епідемія породжує страхові переживання, фізичні травми, викликає знуцання над невинними людьми.

На нашу переконливу думку, для активної боротьби з факторами терористичної напасти слід активно вирішувати проблему психологічного захисту по трьом головним напрямкам: перший, важлива соціально-психологічна консолідація суспільства, другий, потрібна нова технологія – технологія соціально-психологічного захисту, третій, необхідна чітка науково-теоретична концепція у розгорнутих, зрозуміло викладених пси-

хологічних поглядах та положеннях стосовно психологічного захисту особистостей від неї як жажливих актів.

При цьому, в першу чергу, слід звертатися до свідомості студентів як розвинутих особистостей, професійно та психологічно готуючихся до професійної діяльності в надзвичайних умовах, пов'язаний з можливими терористичними погрозами.

Аналіз поставленої проблеми ґрунтується на підставі концептуального підходу до вивчення, на жаль, незначних досліджень і публікацій соціально-психологічного змісту щодо поставленої проблеми. З їх аналізу, психологічний захист слід розглядати як складний, цілеспрямований, методично організований, системоутворюючий процес, що здійснюється на підставі професійних дій соціально і психологічно підготовлених фахівців.

Психологічний захист, у своїй основі, спрямований на охорону і збереження людської гідності та психіки від терористичних замахів, посягань, небезпечних і ворожих погроз.

На справедливу думку психологів, психологічний захист, це перш за все, забезпечення собі спокійної та надійної життєдіяльності. Його можуть успішно відтворювати спеціально, психологічно та професійно підготовлені особистості (студенти як майбутні фахівці) з метою оптимізації психофізіологічних станів, вольових якостей, поведінки, саморегуляції індивідуальної чи групової діяльності в непередбачених, екстремальних умовах [6]

Одночасно психологія вчить, що психологічно підготовлені особистості повинні вміти застосовувати надійні прийоми і способи психологічного самозахисту, а також навчати і психологічно підтримувати тих осіб, які схильні до страждань та психічних розладнань.

В умовах очевидного, терористичної погрози, психологічний захист має тенденцію до актуалізації, він стає суттєвою частиною стабілізації стійкої поведінки людей.

За даними дослідників, психологічного захисту в умовах очікування терористичних нападів, потребує до 65% осіб різного віку. Ця тенденція має особливий прояв тоді, коли терористичні дії уявляються небезпечними для самої особистості і для оточуючих. Питання ставиться конкретно, «Яка повинна бути форма захисту: соціальна, психотерапевтична чи психологічна?».

Відповісти на це актуальне питання можна тоді, коли в умовах вищого навчального закладу, буде обов'язково вирішуватися одне з головних завдань, всебічно визначити місце і роль особистостей студентів у системі психологічного захисту, не як об'єктів уваги до себе, а як активних, професійно і психологічно підготовлених осіб, самостійно чи у єдності успішно долаючи ознаки тероризму.

При цьому слід добре розуміти те, що дія на людину, негативних екстремальних факторів, серед яких найбільш жажливий – терористична погроза, завжди, викликає

потребу оперативного психологічного захисту. Відчуваючи небезпеку, людина як би підсвідомо намагається моментально нарощувати захисту оболонку.

На думку, відомого американського психолога Лґїзи Хей, у небезпечному стані у людини переважають думки та почуття «мені загрожує небезпека, ось чому я потребую захисту». Психолог констатує, що у небезпеці людина приречена відчувати стан страху, який швидко розповсюджується на всю нервову систему. В якості подразника може бути очікування терористичного впливу, який несе у собі загрозу біологічному та соціальному існуванню людини. Саме у цьому випадку вона потребує готовності та вміння швидко відтворювати психологічний захист [2].

Безумовно, необхідно, щоб основні складові психологічного захисту були своєчасно сформовані у свідомості особистості, які у більшій мірі, повинні відтворюватися у складних, але сприятливих умовах вищого навчального закладу. При цьому також важливо, щоб складові психологічного захисту певною мірою були добре усвідомлені та постійно аналізувалися тими, хто сьогодні навчається, а завтра буде діяти у небезпечних ситуаціях, породжених терористичними актами.

Звісно, що в умовах вищого навчального закладу може бути створена спеціальна психологічна служба, направлена на всебічну підготовку студентів до психологічного захисту при наявності ознак тероризму. Подібний захист можуть надавати спеціально психологічно та методично підготовлені науково педагогічні працівники взу.

Мета статті. Концептуально визначити та скласти науково-теоретичні та методично-психологічні погляди щодо сутності, видів та умов психологічного захисту особистостей студентів як майбутніх професійних фахівців від впливу факторів травмуючих їх психіку, у частковості, терористичних погроз.

Основний зміст статті. Керуючись поставленою метою, автори цієї статті прийняли рішення, концептуально визначити зміст та особливості психологічного захисту від факторів терористичної загрози.

Зрозуміло, що подібне, актуальне завдання вирішується як аргументоване викладання найбільш суттєвих науково-теоретичних положень, які розкривають сутність, зміст, механізми, види та умови психологічного захисту і в першу чергу, молоді від терористичних проявів. При цьому важливе розуміння психологічних можливостей особистостей студентів щодо подолання дії наближаючих до них погрозливих чи тривожних факторів терору.

Звідси, психологічний захист слід сприймати як блок цілеспрямованих прийомів і способів усунення травмуючих психіку і організм особистостей терористичних загроз, дій і наслідків з метою збереження надійного спокою та здорового настрою у їх життєдіяльності.

Слід погодитися з думкою вчених-психологів, що людина, як правило, завжди потребує механізмів психологічного захисту в небезпечних ситуаціях викликаючих тривожний стан та напругу.

Відомо, що захисті механізми особистості були розроблені З. Фрейдом. Він вважав, що сфера людини, яка знаходиться на неусвідомленому рівні, стикається з механізмами захисту сфери «я» особистості, у результаті чого відбуваються різні зміни [4].

Справедливим буде сказати, що діяльність будь-якого фахівця в умовах терористичної погрози, суттєво відрізняючихся від звичайних умов, яка вимагає активізувати компенсаторні функції. Саме такі умови отримала назву екстремальних, потребуючих від людини максимального напруження фізіологічних і психологічних функцій, різко виходячих за межі психофізіологічної норми.

При появу і прояву екстремальних умов, за вченням З. Фрейда, побуджується екстрене застосування спеціально збережених психологічних функцій, які раніше не забезпечували роботу нервової системи. Вони об'єднуються в нові функціональні системи для виконання нових установок.

Саме подібні функціональні системи і є науково-теоретичною основою психологічного захисту як процесу. В умовах терористичного прояву, подібні функціональні системи, власно спрямовується на збереження життя людини, на попередження ушкодження дій терористичних факторів, а також на те, щоб складні умови не трансформувалися в екстремальні. В умовах забезпечення психологічного захисту, функції відтворюють потенційні можливості особистості (самозахист, емоційно-психологічну стійкість, саморегуляцію, психологічну готовність, вольові якості та ін.), відбиваючи її вагомий власний, психофізіологічний внесок у самозахист.

Своєчасно «включені», потенційні особистісні можливості, допомагають підтримувати власний, попередній, адекватний психічний стан в небезпечних умовах, наприклад, при загрозі ознак тероризму.

Теорія і практика навчають, що горизонти компенсаторних функцій людини, його потенційні, психофізіологічні можливості можуть бути суттєво розгорнуті при оволодінні технологією психологічного самозахисту, без якого, образно кажучи, немислиме збереження своєї повноцінної життєдіяльності.

Ось чому, необхідно не тільки навчати студентів умінням самозахисту, але і виховувати у них такі риси характеру, які б спонукали до належного самозахисту в умовах терористичного прояву. До них в першу чергу слід віднести: рішучість (переборювання внутрішніх протиріч, самовладання (уміння проявити внутрішню вольову саморегуляцію у дезорганізуючих обставинах, впливаючих на психічний стан), самоконтроль (регуляція власної поведінки, вміння самостійно контролювати ситуацію і свої дії) та ін.

Таким чином, процес розуміння особливостей психологічного захисту і умов його вдосконалення супроводжується не тільки втіленням його суттєвих складових, але і специфічною інтеграцією соціальних, психологічних та функціональних можливостей особистостей студентів, спонукаючи їх до активного пізнання дії та наслідків терористичної погрози. Саме такий, концептуальний підхід, на справедливую думку авторів, виступає в ролі "мотивуючої основи", визначальної вибірковості можливостей особистостей сту-

дентів до певної активності процесів психологічного захисту та самозахисту.

Відомий американський вчений, спеціаліст у галуззі прикладної психології, Вирджинія Николс Квінн зазначав, що проблема активного, усвідомленого відношення до психологічного захисту та самозахисту, це перш за все, питання про збереження позитивної «Я»-концепції і високої самооцінки особистості з урахуванням того, що щоденно відбуваються непередбачені події, які можуть підірвати віру до себе та адекватні тенденції розвитку психології особистості у цій ситуації [2].

Можна переконливо констатувати, що студент як розвинута особистість, своїми активаційними та мотиваційними чинниками повинен вміти продуктивно реалізувати свій інтелектуальний і емоційно-вольовий потенціал для психологічного захисту власного достоїнства. Це і є захисний механізм, який на думку Вирджинія перебуває у придатній спробі придушення неприємних думок прийомами реалізації психологічного захисту.

Слід звернути увагу на ключове поняття, «придушення», що визначає усвідомлений і намірений ухід від неприємних думок та впливів.

Однак, вчений-психолог застерігає, що придушення допомагає уникнути тільки від м'яких проблем. Важкі і хвилюючі думки, почуття, проблеми мають тенденцію укріплюватися і навіть ставати ще більше важкими, особливо коли вони загненні усередину. Отже, придушення як механізм психологічного захисту постійно потребує усвідомлених і цілеспрямованих зусиль, тому, у визначеній мірі, можна його використовувати у якості захисного механізму [2].

Важливо підкреслити, що психологічний захист – це система регуляції та саморегуляції психіки людини, спрямована на подолання почуття тривожності, пов'язаного з усвідомленим витісненням внутрішнього конфлікту. Простіше кажучи, встановлення рівноваги між середовищем і психофізіологічним станом.

Практична психологія вчить, що неприємні та непривичні фактори (тревожності, напруження, дискомфортності) дійсно, можна витіснити зі своєї свідомості. Витіснення як мотивоване, внутрішнє побудження отримало ще назву як забування, викликане безсвідомленим блокуванням лякливими та погрозливими подіями і думками. Все ж витіснення, на думку вчених, може стати важливим захисним психофізіологічним механізмом стану особистості [5].

Дослідження показують, що з метою витіснення неприємних думок і емоцій можуть включатися механізми психологічного захисту особистісного значення.

А саме: ухід як збігання від неприємних ситуацій; перенесення у вигляді відсунення емоцій, істинне джерело яких не комфортне чи не приємне, на заміщуючий спосіб чи засіб; раціоналізація як оправдання неприйнятної ситуації в якій перекручується істина.

Таким чином, витіснення означає подавлення, виключення із свідомості імпульса, провокуючого напругу чи тривогу в ситуації очікування терористичного тиску.

А тепер, спираючись на концептуальні погляди, які мають місце у змістовних,

наукових публікаціях є необхідність акцентувати увагу на технології психологічного захисту особистості від терористичних впливів у вигляді відомих його видів, якими є: регресія, анулювання, відшукнення. Розглянемо їх по-порядку.

1) регресія є психологічним механізмом захисту, у формі вмілої, своєчасної адаптації до дії терористичної погрози. Цей вид психологічного захисту характеризується появою компенсаторних психологічних функцій (реакцій) у вигляді неадекватного сприймання ознак терористичної погрози.

Вперше регресія як психічне явище, була описана З. Фрейдом. На думку психоаналітика, прояв регресії відбувається внаслідок безсвідомленої перебудови механізмів, лежачих в основі мінімізації негативних переживань, пов'язаних з внутрішніми чи зовнішніми (соціальними) негараздами.

Дослідження свідчать, що при постійній дії терористичних погроз, особистість губить можливість активно їм протистояти. Саме у цих умовах спрацюють механізми психологічного захисту, спрямовані на охорону і збереження нервової системи від психічного перенапруження в умовах терористичної небезпеки.

Слід підкреслити, що регресія у будь-якому, добре усвідомленому віці може бути тимчасовою. При зникненні терористичних погроз, особистість може повертатися до природних форм психологічного стану і поведінки.

2) анулювання як вид психологічного захисту, застосовується у методах психоаналізу для позначення процесу, у результаті якого особистість випробовує духовне полегшення, відпускаючи болісні, неспокійні відчуття. Негативні елементи у свідомості, таким чином, нейтралізуються. Анулювання може відбуватися за допомогою усвідомленого уявлення чи мрії, які спрямовуються на намагання врівноважити неприємний фактор за допомогою поведінки, яка, на думку особистості, магічним образом зглажує негативний вплив.

Це відбувається тоді, коли в особистості раніше сформувалися і переважають більш-менш зрілі образи поведінки. У своїй основі, анулювання уявляє собою форму взаємодії особистості з оточуючим середовищем у ситуації можливого чи дійсного терористичного впливу, який потрібно негайно ліквідувати.

3) відшукнення – вид психологічного захисту, котрий дозволяє переформувати травмуючі фактори усередині свідомості особистості. Поняття «відшукненість» вперше було введено З.Фрейдом. Психоаналітик використовував відшукнення для пояснення особливостей патологічного розвитку особистості в умовах ворожих і чужих для нього обставин. Це явище визначалося як результат загублення особистісного смислу того, що раніше було значущим і цінним для людини. Тобто при терористичних проявах, своє і близьке стає чужим і далеким від людини. Наприклад, терористичні прояви відокремлюють особистість від реального життя, його відшукнення від дійсності, порою приймає форму упікання і хвороби.

Таким чином, важливо зрозуміти сутність психологічного захисту у ситуації

відчуження як попереднє збереження особистості чи завчасне виведення її із зони дії терористичних угруповань. Образно кажучи, це усвідомлена реакція організму з метою збереження себе і своєї цілісності. Коли цього не зробити, тоді особистість може загубити контроль над власними емоціями, які викликані під впливом терористичних погроз.

Отже, немає сумніву у тому, що розглянуті особливості, механізми і види психологічного захисту потребують визначення основних умов, прийомів його розвитку та вдосконалення.

Звісно, що в першу чергу, слід звертати увагу на студентів як активних суб'єктів навчальної діяльності – особистостей на вищому рівні свідомості, цілісності, самостійності, спроможних навчатися до відтворення психологічного захисту.

При цьому навчальна діяльність повинна характеризуватися інтенсивністю, адекватністю, системністю психічного віддзеркалення індивідуальних можливостей конкретного студента як особистості щодо набуття вмінь здійснювати надійний захист від терористичних погроз.

Досягнення цієї надто суттєвої вимоги, можливо у межах однозначного розуміння всіма науково-педагогічними працівниками головного завдання – всебічно підготувати себе і студентів як майбутніх фахівців до подолання прояву і наслідків тероризму.

У цих умовах важливе значення набуває формування професійно-психологічної готовності студентів до усунення факторів травмуючих їх психіку.

Означена готовність, на наш погляд, включає до себе: мотиваційний компонент (стійке побудження до психологічного захисту); операційний компонент (здатність майбутнього фахівця відтворювати компенсуючі функції); емоційно-вольовий компонент (визначене почуття відповідальності за вміння саморегулювати свою поведінку при подоланні терористичних наслідків) та ін.

Необхідно добре розуміти, що психологічний захист не може бути фрагментарним процесом, а бути більш сприймаючим процесом щодо збереження власної гідності і надійності особистості від психічних, фізичних посягань на неї.

Розвиток психологічного захисту слід розглядати як цілеспрямований вплив на свідомість особистостей з метою пояснення як уникнути терористичних факторів травмуючих їх психіку, розуміння того, що природа одарувала їх захисними механізмами, які потрібно вміти побуджувати. Тобто, краще досягати бажаного результату посиленням мотивації до самозахисту.

Безпечну поведінку при дії терористичних погроз не можна формувати прийомами залякування: це може визвати тільки додаткове почуття страху і загальне наростання психічної напруги. Краще звертати увагу на психічну саморегуляцію (активності психофізіологічних систем (приведення у порядок)).

Саморегуляція носить індивідуальний характер у вигляді різних форм відображення дійсності: побудова у свідомості почуттєвих конкретних образів, уявлень, ор-

ганізуючих дій. Все це залежить від стійкості нервової системи людини.

Важливо, також брати до уваги інтелектуальний захист у вигляді раціоналізації (находження причин для приємлимих дій і думок у складних умовах) та інтелектуалізації (тверді переконання щодо подолання перешкод на підставі чітких знань та вмінь, формування домінуючої «відповіді» на причини внутрішніх чи зовнішніх переживань). У цьому випадку, інколи кажуть «захистність» - риса цієї особистості.

Психологи рекомендують брати до уваги захисну адаптацію до особливих умов, яка направлена на попередження ушкоджуючої дії терористичних факторів. Наприклад, оптимізуюча адаптація наближує середовище до більш благо приємного, а захисна – мінімізує чи зменшує дію небезпечних факторів.

Таким чином, стисло викладенні особливості і складові технології розвитку психологічного захисту, що спрямовані на підтримку його оптимального рівня та функціонального стану особистості в обстановці можливих терористичних погроз.

Висновки. 1.Цілеспрямовано організована система змістовної інформації про необхідний та надійний психологічний захист особистостей від дії травмуючих психіку терористичних факторів є основною частиною навчальної діяльності студентів в сучасних, складних, соціально-психологічних умовах.

2.Концептуальний підхід до визначення психологічного захисту особистостей, дозволяє констатувати, що він, в першу чергу спрямований на своєчасне використання психологічних механізмів особистості при насування на неї тривожних фактів терористичних погроз.

Список літератури. 1. Большая психологическая энциклопедия. – М.: Эксмо, 2007. – 544с. 2. Прикладная психология. – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 560с. 3.Ложкин Г.В., Пovyакель Н.И.. Практическая психология в системах «человек – техника»: Учеб. Пособие. –К.: МАУП, 2003. – 296с. 4. Франкл. В. Человек в поисках смысла: Сбiрник: Пер. з англ.-М.:1990. – 368с. 5.Зигмунд Фрейд. Толкование сновидений. – Киев, «Здоровье». 1991. – 383с. 6. Болотова А.К. Прикладная психология: учебник для вузов. –М.:Гардарики, 2006. – 382с. 7. Дьяченко М.И., Л.А. Кандыбович. Краткий психологический словарь. – Мн. «Хэлтон», 1998. – 399с.

Bibliography (transliterated):

1. Bol'shaya psykholohycheskaya entsyklopedyya. – М.: Эксмо, 2007. – 544s. 2. Prykladnaya psykholohyya. – Spb: Yzdatel'stvo «Pyter», 2000. – 560s. 3.Lozhkyh N.V., Povyakel' N.Y.. Praktycheskaya psykholohyya v systemakh «chelovek – tekhnika»: Ucheb. Posobyе. –К.: MAUP, 2003. – 296s. 4. Frankl. V. Chelovek v poyskakh smysla: Sbimyk: Per. z anhl.-M.:1990. – 368s. 5.Zyhmund Freyd. Tolkovanye snyvydenyyu. – Kyev, «Zdorov'e». 1991. – 383s. 6. Bolotova A.K. Prykladnaya psykholohyya: uchebnyk dlya vuzov. – М.:Hardaryky, 2006. – 382s. 7. D'yachenko M.Y., L.A. Kandybovyeh. Kраткyy psykholohycheskyy slovar'. – Мн. «Khэлтон», 1998. – 399s.

Б.И. Фурманец, О.О. Сегеда

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ЗАЩИТЫ ЛИЧНОСТИ ОТ

ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ УГРОЗЫ

В статье изложены концептуальные, научно-теоретические положения, основные особенности и механизмы психологической защиты личности студента как будущего специалиста в условиях возможных, террористических угроз.

Ключевые слова. Личность студента, аспекты террористических угроз, психологическая защита, защитные механизмы, функции нервной системы, психологическая готовность, саморегуляция.

Б. І. Фурманец, О. О. Сегеда

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ ВІД ТЕРОРИСТИЧНОЇ ЗАГРОЗИ

У статті викладено концептуальні, науково-теоретичні положення, основні особливості та механізми психологічного захисту особистості студента як майбутнього фахівця в умовах можливих терористичних загроз.

Ключові слова. Особистість студента, аспекти терористичних загроз, психологічний захист, захисні механізми, функції нервової системи, психологічна готовність, саморегуляція.

B. I. Furmanets, O. O. Segeda

THE PROBLEM OF PSYCHOLOGICAL PROTECTION OF THE INDIVIDUAL AGAINST THE TERRORIST THREAT

The article outlines a conceptual, scientific-theoretical principles, main features and mechanisms of psychological protection of the individual student as a future specialist in the conditions of possible terrorist Zagros.

Key words. The identity of the student, aspects terroristicskeh of Zagros, psychological defense, zadanie mechanisms, functions of the nervous system, psychological readiness, self-control.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2015

УДК 159.9.07:159.942

*А.І. Черкашин,
м. Харків, Україна*

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ФАХІВЦІВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ПРОФЕСІЙ

Постановка проблеми. Значне підвищення темпу життя, соціальні й політичні трансформації, збільшення екологічних, емоційних та інформаційних навантажень надають проблематиці емоційної стійкості особливої актуальності. Працівники професій, що виконують свої службові обов'язки в умовах підвищеного ризику для життя, постійно стикаються з

небезпекою, з проблемою емоційної рівноваги, що допомагає більш адекватно сприйняти ситуацію, свій стан і з урахуванням цього прийняти найбільш адекватне рішення в конструктивному розв'язанні поставленого професійного завдання. Для роботи в таких умовах потрібна підвищена увага до емоційної стійкості співробітника. Недооцінка значущості цього фактора може стати однією з основних причин підвищення рівня травматизму, захворювань, зниження працездатності і збільшення кількості помилок. Емоційна нестійкість залишається, як і десятиліття тому, однією з головних проблем. Для зниження рівня травматизму, а також профілактики професійних захворювань, пов'язаних зі специфікою роботи фахівців ризиконебезпечних професій, необхідний ретельний теоретичний та експериментально-практичний аналіз досягнень, що існують у галузі психологічного знання, пов'язаного з діагностикою, формуванням і закріпленням у співробітників належного рівня емоційної стійкості. Вивчення взаємозв'язків психологічних детермінант емоційної стійкості співробітників ризиконебезпечних професій, що виконують свої професійні обов'язки в особливих умовах, потребує більш детального й ретельного аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною підставою дослідження є принципи, розроблені у вітчизняній та закордонній психології й представлені в дослідженнях Л. М. Аболіна [1], С. П. Бочарової [2], П. Б. Зільбермана [3], Б. Ф. Ломова, К. І. Ізарда [4], В. Л. Марищука [5], Е. А. Мілеряна [6], А. Е. Ольшаннікової, К. К. Платонова [7], В. А. Пономаренко, Г. Сельє, П. В. Симонова, О. А. Сиротіна [8], А. Чернікової [9], А. І. Черкашина [10; 11], Л. М. Шварц та ін.

На наш погляд, не існує загальної емоційної стійкості. Для різних емоціогенних факторів стійкість буде різною. Тому коректніше говорити не про емоційну стійкість взагалі, а про стійкість особистості до конкретного емоціогенного фактора.

Проаналізовані нами в попередніх роботах [2; 10; 11] основні теоретичні підходи у вивченні емоційної стійкості дозволяють зазначити, що між методологічними позиціями й науковими поглядами дослідників емоційної стійкості існує розбіжність у підходах до її вивчення: одні розуміють емоційну стійкість як інтегральну властивість особистості (Е. А. Мілерян, В. Л. Марищук, К. К. Платонов), інші підкреслюють специфічність емоційної стійкості, приділяючи увагу вивченню емоційної регуляції поведінки залежно від сили, знака, лабільності й змісту емоцій (Ю. М. Блудов, П. Павлов, Я. Рейковський), треті наголошують на вивченні вольового самоврядування як здатності переборювати зайве

емоційне зрушення при виконанні складної діяльності (Л. М. Аболін, О. А. Чернікова), четверті вбачають емоційну стійкість у ре зєрвах нервово-психічної енергії (С. П. Бочарова, В. Л. Маришук та ін.).

На наш погляд, підхід до розгляду емоційної стійкості як інтегративної, полісистемної якості особистості, обумовленої змістом і взаємозв'язками їх складених компонентів при домінуючій ролі емоційного, які обумовлюють продуктивність діяльності й адекватність поведінки в особливих та екстремальних умовах, є найбільш прийнятним і заслуговує уваги в теоретичному розгляді й експериментально-практичному вивченні.

Об'єктом нашого дослідження є емоційна стійкість.

Предметом дослідження є взаємозв'язок психологічних детермінант емоційної стійкості співробітників ризиконе- безпечних професій (фахівців підрозділу розвідки та громадської безпеки).

Метою даної роботи є дослідження взаємозв'язку між психологічними факторами, що визначають емоційну стійкість фахівців підрозділу розвідки та громадської безпеки.

Виклад основних матеріалів та результатів дослідження. До групи випробуваних увійшли 34 співробітники одного з підрозділів розвідки та 24 співробітники одного з підрозділів громадської безпеки, які мають вищу освіту, офіцерське звання і стаж роботи не менш ніж 3 роки

Методи дослідження – психологічне тестування, методи математико-статистичного аналізу результатів, а саме:

1) за допомогою теста Кеттелла ми діагностували емоційно-вольову сферу особистості. У ході дослідження використовувалися питання, що належать тільки до блоку емоційно-вольової сфери, а саме шкали «С» – «емоційна нестабільність / емоційна стабільність», G – «низька нормативність поведінки / висока нормативність поведінки», O – «спокій / тривожність», Q3 – «низький самоконтроль / високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість / напруженість» [12];

2) для визначення сили / слабкості нервової системи ми використовували Теппінг - тест Ільїна [13];

3) за допомогою тесту Рабіновича, що спрямований на виявлення емоцій, які найчастіше переживаються людиною, ми продіагностували базові емоції (радість, страх, сум, гнів) у групах, що взяли участь у дослідженні [12];

4) потребу в досягненнях діагностовано за допомогою тесту Орлова, що спрямований на вивчення мотивації до досягнень у професійної діяльності;

5) особливості тривожності визначено за допомогою тесту Спілбергера – Ханіна, що дозволяє виявити рівень ситуативної та особистісної тривожності [12];

6) як метод математико-статистичного аналізу даних використовувався кореляційний аналіз Спірмена [14].

Таблиця 1

Показники взаємозв'язку між психологічними факторами емоційної стійкості
(підрозділ розвідки)

№	Шкали	C	G	O	Q3	Q4
1	Теплінг-тест	0,218	-0,094	-0,201	-0,152	-0,099
2	Радість	0,411	0,039	-0,322	0,165	-0,338
3	Гнів	-0,383	-0,223	0,444	-0,496**	0,595**
4	Страх	-0,122	-0,421	0,235	-0,665*	0,320
5	Сум	-0,603**	-0,455	0,735*	-0,145	0,608*
6	Потреба у досягненнях	0,055	0,593**	-0,125	0,538**	-0,182
7	Ситуативна триво-	-0,424	-0,256	0,401	-0,386	0,468
8	Особистісна триво-	-0,470	-0,365	0,673*	-0,152	0,439

* $p < 0,01$; ** $p < 0,05$

За результатами проведеного тестування, які відображені в таблиці 1, ми з'ясували, що в групі фахівців підрозділу розвідки виявлені взаємозв'язки за шкалами:

а) C↔Сум (-0,603). Чим вищі показники за шкалою «емоційна стабільність», тим нижчі показники за шкалою «сум», тобто спокійні, зрілі, впевнені в собі люди, які не бояться складних ситуацій, емоційно стійкі, набагато рідше відчувають емоцію суму, ніж нетерпимі, дратівливі, які відкладають рішення складних питань на потім;

б) G↔Потреба в досягненнях (0,593), тобто чим нижчі показники за шкалою «свідомість / безпринципність», тим нижчі показники потреби в досягненнях і навпаки. Витримані, рішучі, обов'язкові, відповідальні, завжди готові до дії, ґрунтовні, завзяті в досягненні мети, соціаль-но-

нормовані, з вираженою силою «суперего» люди мають позитивний взаємозв'язок із потребою в досягненнях;

в) О↔Сум (0,735); Особистісна тривожність (0,673). Боязкі, невпевнені, тривожні, стурбовані, депресивні, чутливі люди, які легко розгублюються, піддаються настрою, із сильним почуттям обов'язку, частими «поганими передчуттями» частіше відчувають емоцію суму й мають вищу особистісну тривожність, ніж упевнені в собі, спокійні люди, що вміють «побавитися», уперті, які бачать сенс у доцільності, безстрашні, які живуть простими справами, нечутливі до думки про себе;

г) Q3↔Гнів (-0,496), Страх (-0,665), Потреба в досягненні (0,538). Високі показники за шкалою Q3 (самоконтроль, сильна воля – нестача самоконтролю, індиферентність) мають негативні взаємозв'язки зі шкалами «Гнів» і «Страх», тобто чим вищий в опитаних рівень дисциплінованості, точності у дотриманні соціальних вимог, контролю за своїми емоціями, турботи про свою репутацію, тим нижче вираження таких базових «негативних» емоцій, як гнів і сум. Виявлено позитивний взаємозв'язок між шкалою Q3 і потребою в досягненнях, тобто чим вищі показники за шкалою «Самоконтроль, сильна воля», тим вища потреба в досягненнях;

д) Q4↔Гнів (0,595), Сум (0,608). Чим вищі показники за шкалою «Внутрішня напруженість», тим вищий рівень показників за шкалами «Гнів» і «Страх». Це означає, що опитані, котрих можна схарактеризувати як збуджених, схвильованих, напружених, дратівливих, нетерплячих, з надлишком спонукань, що не знаходять розрядки, більш часто схильні відчувати такі емоції, як гнів і сум.

За іншими шкалами взаємозв'язків не виявлено.

Таким чином, у групі опитаних фахівців підрозділу розвідки наявний зворотний взаємозв'язок між шкалами «С» – «Сум», «Q3» – «Гнів», «Страх» і взаємозв'язок між шкалами «G» – «Потреба в досягненнях», «O» – «Сум» та «Особистісна тривожність», «Q3» – «Потреба в досягненнях», «Q4» – «Гнів» і «Сум».

За результатами проведеного тестування, які відображені в таблиці 2, ми з'ясували, що в групі опитаних фахівців підрозділу громадської безпеки виявлені взаємозв'язки за шкалами:

Таблиця 2

Показники взаємозв'язку між психологічними факторами емоційної стійкості
(підрозділ громадської безпеки)

№	Шкали	С	G	O	Q3	Q4
1	Теплінг-тест	-0,053	0,6301	-0,145	0,450	-0,221
2	Радість	0,684**	0,371	-0,450	0,457	-0,151
3	Гнів	-0,200	-0,162	0,496	-0,413	0,513
4	Страх	-0,474	-0,016	0,442	-0,158	0,6052
5	Сум	-0,454	0,129	0,255	0,283	0,223
6	Потреба у досягненнях	-0,011	0,291	-0,139	0,070	-0,412
7	Ситуативна тривожність	-0,768*	-0,440	0,488	-0,466	0,312
8	Особистісна тривожність	-0,438	-0,025	0,081	-0,071	-0,037

* $p < 0,01$; ** $p < 0,05$

а) С↔Радість (0,684), Ситуативна тривожність (-0,768). Люди, яких можна охарактеризувати як емоційно стабільних, тобто спокійних, зрілих, упевнених, які не бояться складних ситуацій, емоційно стійких, більш часто відчують емоцію радості й мають нижчі показники за шкалою «Ситуативна тривожність» (в емоціогенних ситуаціях вони більш упевнені у своїх силах, менш зазнають впливу емоцій, більше здатні до аналізу ситуацій, що відбуваються навколо, й орієнтовані на раціональні дії);

б) G↔сила / слабкість нервової системи (0,630). Чим вищою витриманістю, рішучістю, обов'язковістю, відповідальністю, готовністю до дії, ґрунтовністю, наполегливістю в досягненні мети, соціальною нормо-

ваністю характеризується опитаний, чим сильніше виражена сила його «супер-его», тим вищі його показники сили нервової системи;

в) Q4↔Страх (0,605). Опитувані з більш вираженими показниками внутрішньої напруженості (більш схвильовані, дратівливі, нетерплячі) більш часто відчують емоцію страху;

г) O↔взаємозв'язків не виявлено;

д) Q3↔взаємозв'язків не виявлено.

У показниках групи фахівців підрозділу громадської безпеки виявлені взаємозв'язки між шкалами «С» – «Радість», «Г» – «Сила / слабкість нервової системи», «Q4» – «Страх»; і зворотний взаємозв'язок за шкалою «С» – «Ситуативна тривожність».

Висновки. У нашому дослідженні ми орієнтувалися на підхід, що розроблений у працях С. П. Бочарової, В. Л. Маріщука та ін., щодо емоційної стійкості як інтегративної, полісистемної якості особистості, детермінованої змістом і взаємозв'язками їх складених компонентів при домінуючій ролі емоційного, які обумовлюють продуктивність діяльності й адекватність поведінки в особливих та екстремальних умовах.

У ході проведеного дослідження ми виявили в групі опитаних фахівців підрозділу розвідки взаємозв'язок між шкалами «Г» ↔ «Потреба в досягненнях», «О» ↔ «Сум» та «Особистісна тривожність», «Q3» ↔ «Потреба в досягненнях», «Q4» ↔ «Гнів» і «Сум»; зворотний взаємозв'язок між шкалами «С»↔ «Сум», «Q3»↔ «Гнів», «Страх». У групі фахівців підрозділу громадської безпеки виявлені взаємозв'язки між шкалами «С» ↔ «Радість», «Г» ↔ «Сила / слабкість нервової системи», «Q4» ↔ «Страх»; і зворотний взаємозв'язок між шкалами «С» ↔«Ситуативна тривожність».

Аналізуючи результати дослідження, ми можемо стверджувати, що при визначенні психологічних факторів, які формують поняття «емоційна стійкість», немає чітко визначених детермінант для фахівців різних професій, пов'язаних із ризиком для життя, що обумовлює проведення більш ретельного дослідження у цій сфері професійної діяльності.

Результати даного дослідження можуть бути використані у роботі психодіагностів, у психокорекційній та психоконсультаційній роботі, а також при проведенні експериментально-дослідницьких робіт, що спрямовані на вивчення емоційної стійкості людини.

Література

1. Аболин Л. М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека / Аболин Л. М. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1987. – 261 с.
2. Бочарова С. П. Психология управления / Бочарова С. П., Бандурка А. М., Землянская Е. В. – Х. : ООО «Фортуна-пресс», 1998. – 464 с.
3. Зильберман П. Б. Эмоциональная устойчивость оператора / П. Б. Зильберман // Очерки психологии труда. – М., 1974. – С. 138–173.
4. Изард К. Е. Психология эмоций / Изард К. Е. – С.Пб. : Питер, 1999. – 464 с.
5. Маришук В. Л. Напряженность в полете / В. Л. Маришук, К. К. Платонов, Е. А. Плетницкий. – М.-Л. : Воениздат, 1969. – 120 с.
6. Милерян Е. А. Эмоционально-волевые компоненты надежности оператора / Е. А. Милерян // Очерки психологии труда оператора. – М. : Наука, 1974. – С. 5–82.
7. Платонов К. К. Вопросы психологии труда / К. К. Платонов – М. : Медицина, 1970. – 264 с.
8. Сиротин, О. А. Экспериментальное исследование психофизиологической природы эмоциональной устойчивости : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.02 «Психофизиология» / О. А. Сиротин. – М., 1972. – 18 с.
9. Черникова О. А. Эмоции и их значение в спортивной деятельности : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.02 / Черникова О. А. — М., 1970. – 533 с.
10. Черкашин А. І. Формування емоційної стійкості фахівця пожежної охорони до впливу стресс-факторів підвищеної інтенсивності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / А. І. Черкашин. - Х., Університет внутрішніх справ МВС України. – 24 с.
11. Черкашин А. І. Функціональні стани співробітників, працюючих в екстремальних умовах / А. І. Черкашин, М. І. Анікеєнко // Вісн. Харк. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. – 2008. – Вип. 24. – С. 56–60.
12. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учеб. пособ. / Райгородский Д. Я. – Самара : Изд. дом «БАХРАХ–М», 2001. – 672 с.
13. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин – С.Пб. : Питер, 2001. – 752 с.
14. Ламаш И. В. Основы научного исследования : метод. пособ. / И. В. Ламаш – Х., 2004. – 80 с.

Bibliography (transliterated): 1. Abolyn L. M. *Psikhologicheskiye mekhanizmy emotsional'noy ustoychivosty cheloveka* / Abolyn L. M. – Kazan' : Yzd-vo Kazan. un-ta, 1987. – 261 s. 2. Bocharova S. P. *Psikhologhiya upravleniyya* / Bocharova S. P., Bandurka A. M., Zemlyanskaya E. V. – X. : ООО «Fortuna-press», 1998. – 464 s. 3. Zyl'berman P. B. *Emotsional'naya ustoychivost' operatora* / P. B. Zyl'berman // *Ocherky psikhologhiyy truda*. – M., 1974. – S. 138–173. 4. Yzard K. E. *Psikhologhiya emotsyy* / Yzard K. E. –

- S.Pb. : Pyter, 1999. - 464 s. Maryshchuk V. L. Napryazhennost' v polete / V. L. Maryshchuk, K. K. Platonov, E. A. Pletnytskyu. – M.-L. : Voenyzzdat, 1969. – 120 s. 5. Myleryan E. A. Эмотсыонал'но-волевые компоненты надежнosity оператора / E. A. Myleryan // Oчерky psykhолоhyu truda оператора. – M. : Nauka, 1974. – S. 5–82. 6. Platonov K. K. Voprosy psykhолоhyu truda / K. K. Platonov – M. : Medytsyna, 1970. – 264 s. 7. Syrotyn, O. A. Эксперыментал'ное yssledovanye psykhоfуzуолоhуcheskoy пруроdy эмотсыонал'ной uстоучыvosity : avtoref. dys. na soyskanye uch. stepeny kand. psykol. nauk : spets. 19.00.02 «Psykhоfуzуолоhуya» / O. A. Syrotyn. – M., 1972. – 18 s. 8. Chernykova O. A. Эмотсыy y ykh znachenye v sportyvnoy deyatel'nosty : dys. ... doktora psy- khol. nauk : 19.00.02 / Chernykova O. A. — M., 1970. – 533 s. 9. Cherkashyn A. I. Formuvannya emotsiyanoi stiykosti fakhivtsya pozhezhnoyi okhorony do vplyvu stress-faktoriv pidvyshchenoyi intensyvnosti : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psykol. nauk : spets. 19.00.01 «Zahal'na psykhолоhiya, istoriya psykhолоhiyi» / A. I. Cherkashyn. - X., Unіversytet vnutrishnikh sprav MVS Ukrayiny. – 24 s. 10. Cherkashyn A. I. Funktsional'ni stany spivrobіtnykv, pratsyuyuchykh v ekstremal'nykh umovakh / A. I. Cherkashyn, M. I. Anikayenko // Visn. Khark. nats. ped. un-tu im. H. S. Skovorody. – 2008. – Vyp. 24. – S. 56–60. 11. Rayhorodsky D. Ya. Praktycheskaya psykhodyahnostyka. Metodyky y testy: ucheb. posob. / Rayhorodsky D. Ya. – Samara : Yzd. dom «BAKhrAKh–M», 2001. – 672 s. 12. Yl'yn E. P. Эмотсыy y chuvstva / E. P. Yl'yn – S.Pb. : Pyter, 2001. – 752 s. 13. Lamash Y. V. Osnovy nauchnoho yssledovanyya : metod. posob. / Y. V. Lamash – X., 2004. – 80 s.

А.І.Черкашин

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ФАХІВЦІВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ПРОФЕСІЙ

У статті відображений змістовний аналіз взаємозв'язку в показниках психологічних факторів, що детермінують емоційну стійкість фахівців підрозділів розвідки та громадської безпеки. Матеріал статті допоможе більш точно визначити провідні складники емоційної стійкості співробітників ризиконебезпечних професій, що, у свою чергу, відкриє нові шляхи у формуванні й закріпленні адекватних форм реагування в екстремальних ситуаціях.

Ключові слова: емоційна стійкість, детермінанти, особистість, екстремальна, професія

А.И. Черкашин

ДЕТЕРМИНАНТЫ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ УСТОЙЧИВОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ ПРОФЕССИЙ

В статье отображен содержательный анализ во взаимосвязях показателей психологических факторов, которые определяют эмоциональную устойчивость сотрудников подразделений разведки и общественной безопасности. Материал статьи поможет более точно определить составляющие эмоциональной устойчивости сотрудников экстремальных профессий.

Ключевые слова: эмоциональная устойчивость, детерминанты, личность, экстремальная, профессия

A. Cherkashin

DETERMINATY OF EMOTIONAL STABILITY OF SPECIALISTS OF EXTREME PROFESSIONS

In article the substantial analysis in distinctions of indicators of psychological factors which define emotional stability of employees of divisions of investigation and civil safety is displayed. The material of the article will help to define more precisely components of emotional stability of employees of hazardous to health trades.

Keywords: emotional firmness, determinants, personality, extreme, profession

Стаття надійшла до редакції 01.06.2015

До уваги авторів щоквартального збірника наукових праць

“ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ”:

Головна мета видання – надати можливість опублікувати наукові праці та статті викладачам, науковим співробітникам, аспірантам і здобувачам наукового ступеня, а також поширити можливості обміну науково-практичною інформацією з філософії, психології, педагогіки, соціології та теорії і практики соціального управління.

До друку приймаються статті за такими науковими напрямками:

- проблеми формування національної управлінської гуманітарно-технічної еліти;
- сучасна філософія освіти;
- освіта і культура;
- педагогічна майстерність;
- синергетика соціальних процесів;
- психолого-педагогічні проблеми формування особистості;
- гуманітарні та культурологічні аспекти підготовки фахівців;
- проблеми професійної освіти;
- формування педагога вищої школи XXI століття;
- сучасні технології підготовки майбутніх фахівців;
- проблеми формування політичної еліти;
- теорія і практика соціального управління;
- проблеми формування особистості менеджера вищого та середнього рівнів.

Матеріали, подані до друку, повинні бути підготовлені на IBM сумісному комп’ютері і подаватися у друкованому вигляді на диску CD-RW, CD-R. Текст повинен бути набраний у редакторі MS Word for Windows. Допускається пересилка статей електронною поштою.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

- загальний обсяг – від 4 до 7 сторінок;
- розмір аркуша – А-4 (210 x 297 мм);
- ліве, верхнє, праве та нижнє поля – 25 мм;
- рекомендований шрифт – Times New Roman Cyr;
- розмір шрифту – 12;
- міжрядковий інтервал – 1.

ПОРЯДОК РОЗТАШУВАННЯ МАТЕРІАЛУ

- безпосередньо під верхньою межею зліва **ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ НАПІВЖИРНИМ ШРИФТОМ ДРУКУЄТЬСЯ** УДК статті;
 - через рядок по правому краю друкуються курсивом прізвища авторів та ініціали, через кому з нового абзацу місто та країна;
 - через рядок по центру напівжирним шрифтом **ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ** друкується назва статті;
 - через рядок з відступом (1,25 см) друкується текст статті, відформатований по ширині рядка;
 - перед і після формул і рівнянь має бути пропущений один рядок від тексту з інтервалом 1;
 - номери формул і рівнянь мають бути вирівняними по правому краю;
 - розмір шрифту формул і рівнянь для основного тексту – 14 пт.;
 - рисунки, схеми і графіки мають бути виконані у чорно-білому варіанті;
 - через один рядок друкується список літератури, оформлений згідно з вимогами ДСТУ та відповідно до Бюлетеню ВАК № 3,2008 **та його транслітерація**;
 - через рядок з відступом (1,25 см) друкуються анотації: українською, російською й англійською мовами. Порядок анотацій:
 - ініціали та прізвища авторів (посередині рядка);
 - через рядок з відступом (1,25 см) великими літерами посередині назва статті;
 - через рядок з відступом (1,25 см) друкується текст анотації.До статей, що надсилаються до друку, повинна додаватись рекомендація (рецензія).
- Статті, що рекомендовані до друку членами редколегії збірника, рецензії не потребують.

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ

Статті, оформлені згідно з Правилами, надсилаються авторами на адресу: 61002, Харків, вул. Фрунзе, 21, НТУ “ХПІ”, редколегія збірника «**Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти**». Головному редакторові проф. О.Г. Романовському.
Електронна адреса: romanovskiy_khpi@mail.ru
podbutskaya_nina@ukr.net

Телефон: (057) 700-40-25, (057) 707-68-60, (057) 707-64-90
050-98-56-304 – канд. пед. наук Підбуцька Ніна Вікторівна

Про прийняття рішення щодо публікації статті та умови оплати автори повідомляються після їхнього запиту.

Статті, оформлені з порушеннями Правил, редколегією не розглядаються.

ЗМІСТ

І РОЗДІЛ КОНЦЕПЦІЯ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА І.А. ЗЯЗЮНА ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Романовський О.Г. Роль Академіка Івана Зязюна у науково-педагогічній діяльності кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами та Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»	3
Пономарьов О.С. Філософія педагогіки добра	11
Рибалка В.В. Соціально-психологічні та духовні передумови розвитку сучасного громадянського суспільства та особистості громадянина як основа єдності і прогресу української держави	21
Сущенко Р.В. Розвиток духовно-інтелектуального потенціалу професійної підготовки інженерів залізничного транспорту в інтерпретації академіка І. А. Зязюна	41

ІІ РОЗДІЛ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНИХ І ВИСОКОДУХОВНИХ ЛІДЕРІВ-УПРАВЛІНЦІВ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

Гура Т.В. Підготовка майбутніх лідерів в університеті Гринвічу	50
Солодовник Т.О., Портненко Є.В. Організація процесу адаптації персоналу на промисловому підприємстві	59
Зиборова Е.И. Способи поведення в конфлікті у студентів с разным самоотношением	67

ІІІ РОЗДІЛ СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ПРО РОЛЬ ВИЩОЇ ШКО- ЛИ У СВІТОВОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Дольська О. О. Вища освіта як показник суспільного та індивідуального інтелектуального потенціалу	74
Громова І.О. Ліцензування та акредитація спеціальностей в університеті: погляд на проблеми і досвід їх вирішення	84

IV РОЗДІЛ
НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ВІДПОВІДЬ ВИЩОЇ
ШКОЛИ НА ВИКЛИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ЕТАПУ
СВІТОВОГО РОЗВИТКУ

Биков В.Ю., Спирін О.М., Шишкіна М.П. Корпоративні інформаційні системи підтримання науково-освітньої діяльності на базі хмаро орієнтованих сервісів	93
Чаплигін О. К., Сук О. Є. Застосування кейс-методики в курсі політології	122
Джигурда К. Г. Психолого-педагогические условия обучения взрослых современным компьютерным технологиям	126
VI РОЗДІЛ ТРАДИЦІЇ Й СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СПІВРО- БІТНИЦТВА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Ph.D. Pawel Kowalski Organization of international cooperation on the university level	136
Prof. Dr. hab. Teresa Gardocka The influence of international cooperation between universities on the quality of education in the country	144
Масырова Р.Р. Развитие международного сотрудничества в Казахстане	149
VII РОЗДІЛ ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ	
Фурманець Б.І., Сегеда О.О. Проблема психологічного захисту особистостей від терористичної загрози	158
Черкашин А.І. Детермінанти емоційної стійкості фахівців екстремальних професій	166

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

Збірник наукових праць

Випуск 43 (47) частина 2

Відповідальний за випуск доцент *Н.В. Підбуцька*

Підп. до друку р. Формат 60 × 84 1/8. Папір Prima Copy
Друк – ризографія. Гарнітура Times. Умов. друк. арк. Обл.-видав. арк.
Наклад 100 прим. Зам. № . Ціна договірна.

НТУ “ХПІ”, 61002, Харків-2, вул. Фрунзе, 21

Видавничий центр НТУ “ХПІ”. Свідоцтво ДК № 116 від 10.07.2000 р.

Друкарня НТУ “ХПІ”, 61002, Харків, вул. Фрунзе, 21